

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Komparace Jihoafrické republiky a Nigérie z hlediska regionální hegemonie

Lenka Prokšová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Komparace Jihoafrické republiky a Nigérie z hlediska regionální hegemonie

Lenka Prokšová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. Velmi si vážím jejích cenných rad, trpělivosti a času, který mi jako vedoucí práce věnovala.

Obsah

1. Úvod	1
2. Teoretické vymezení pojmů.....	7
2.1 Rozložení moci – typy mocností v mezinárodním systému	7
2.1.1 Koncept regionální hegemonie.....	16
2.1.2 Komparační kritéria determinující mocenské postavení země	21
3. Charakteristika postavení a role JAR/Nigérie v regionu subsaharské Afriky ..	25
3.1 JAR – základní informace.....	25
3.1.1 Historicko-politický přehled a současná role JARv regionu	26
3.1.2 Ekonomická situace	29
3.1.3 Vojenská situace	33
3.1.4 Zahraniční politika.....	34
3.1.5 Regionální a mezinárodní integrační procesy	36
3.2 Nigérie – základní informace	46
3.2.1 Historicko-politický přehled a současná role Nigérie v regionu.....	46
3.2.2 Ekonomická situace	51
3.2.3 Vojenská situace	56
3.2.4 Zahraniční politika.....	58
3.2.5 Regionální a mezinárodní integrační procesy	59
4. Aplikace komparačních kritérií regionální hegemonie	67
5. Perspektivy JAR/Nigérie v regionu subsaharské Afriky.....	75
6. Závěr	78

7. Seznam zdrojů.....	85
8. Resumé.....	99

Seznam zkratk

ANC – *African National Congress* – Africký národní kongres

APRM – *African Peer Review Mechanism* – Africký mechanismus vzájemného hodnocení

AU – *African Union* – Africká unie

BRICS – *BRICS Countries: Brazil, Russia, India, China and South Africa* – Uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky

CET – *Common External Tariff* – Společný celní sazebník

ECOMOG – *Economic Community of West African States Monitoring Group* – Monitorovací skupina Hospodářského společenství západoafrických států

ECOWAS – *Economic Community Of West African States* – Hospodářské společenství západoafrických států

EU – *European Union* – Evropská unie

G20 – *Group of Twenty* – Sdružení dvaceti států

G77 – *Group of 77* – Sdružení sedmdesáti sedmi států

GCI – *Global Competitiveness Index* – Globální index konkurenceschopnosti

HDI – *Human Development Index* – Index lidského rozvoje

IBSA – *IBSA Dialogue Forum: India, Brazil and South Africa* – Fórum Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky

JAR – Jihoafrická republika

MAP – *Millenium African Recovery Plan* – Plán na zotavení Afriky v novém miléniu

MEND – *Movement for the Emancipation of the Niger Delta* – Hnutí za emancipaci delty Nigeru

MERCOSUR – *Mercado Común del Sur* – Společný trh jihu

NAI – *New African Initiative* – Nová africká iniciativa

NEPAD – *New Partnership for African's Development* – Nové partnerství pro africký rozvoj

NPT – *Non-Proliferation Treaty* – Smlouva o nešíření jaderných zbraní

OAJ – *Organisation of African Unity* – Organizace africké jednoty

OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development* – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OPEC – *Organization of the Petroleum Exporting Countries* – Organizace zemí vyvážejících ropu

OSN – Organizace spojených národů

PDP – *People's Democratic Party* – Lidová demokratická strana

SACU – *Southern African Customs Union* – Jihoafrická celní unie

SADC – *Southern African Development Community* – Jihoafrické rozvojové společenství

SADCC – *Southern African Development Coordination Conference* – Jihoafrická rozvojová koordinační konference

UEMOA – *Union Economique et Monétaire Ouest Africaine* – Západoafrická hospodářská a měnová unie

UNDP – *United Nations Development Programme* – Rozvojový program OSN

UNEO – *United Nations Environment Organisation* – Organizace OSN o životním prostředí

UNEP – *United Nations Environment Programme* – Program OSN o životním prostředí

1. Úvod

V posledních letech se o Jihoafrické republice (JAR) a Nigérii hovoří v kontextu nově vznikajících regionálních mocností. I přesto, že v Africe jako celku neexistuje jednoznačný hegemon, v případě některých regionů lze nalézt země, které aspirují na dominantní pozici. Samuel Huntington vnímá jako potenciální regionální mocnosti na africkém kontinentu pouze dva státy. Jsou jimi právě Jihoafrická republika a Nigérie, přičemž především JAR, jež je charakteristická nenásilným koncem politiky apartheidu, průmyslovou silou, vysokou úrovní hospodářského rozvoje, nerostným bohatstvím a vojenským potenciálem, může být v budoucnu zemí, která se v celé subsaharské Africe stane skutečnou mocností (Huntington 2001: 153-154). Podobný pohled sdílí i Petr Jelínek, který tvrdí, že existují pouze dvě centra integrace příslušných regionů – Nigérie v západní Africe a JAR v jižní Africe. V ostatních regionech žádná mocnost jednoznačně nedominuje – v severní Africe je sice Egypt nejlidnatějším státem, ten však nemůže soustředit své aktivity na vývoj na africkém kontinentě. Ve východní Africe disponuje diverzifikovanější ekonomikou Keňa, avšak její celkový podíl nepřesahuje potenciál ostatních států regionu o tolik, aby jí zajišťoval nárok na hegemonickou pozici. Ve střední Africe je Demokratická republika Kongo ohniskem bojů a bohatší státy regionu, jako jsou Kamerun, Gabun nebo Kongo (Brazzaville), nechtějí investovat své zdroje do budování regionální pozice (Jelínek 2003: 60-61).

Na africkém kontinentě byl Jihoafrické republice (v té době Jihoafrické unii) již od počátku 20. století přisuzován status regionální velmoci. Dnes je tato země rozvíjející se demokracií, která má za sebou více než dvacetiletou existenci. Počátky nastavení demokratického systému lze datovat do devadesátých let, konkrétně do roku 1994, kdy došlo k přijetí první demokratické ústavy a zahájení ekonomických reforem. Díky svému přírodnímu bohatství a výhodné strategické poloze byla světovými mocnostmi vždy JAR považována za regionálně silný stát. Vyspělost země značí především její ekonomika – Jihoafrická republika je v současné době 34. největší světovou ekonomikou (The World Bank 2016b).

Na dnešní jihoafrickou ekonomickou a politickou situaci má však negativní dopad míra její kriminality, která je zde jednou z nejvyšších na světě, a jež byla mnohokrát příčinou vnitřní destabilizace země.

Nigérii, která je nejlidnatější africkou zemí, lze v současné době považovat za konkurenta JAR, a to zejména z hlediska výkonnosti její ekonomiky. Země dnes představuje dvanáctého největšího producenta ropy na světě a prvního na africkém kontinentu – zisky z této strategicky významné suroviny dělají z Nigérie jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik světa, které z hlediska velikosti světových ekonomik patří 26. místo (U. S. Commercial Service 2015). Podle nigerijské vlády chce být země do roku 2020 jednou z dvaceti nejsilnějších světových ekonomik vůbec (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 15). Za negativní faktor ovlivňující chod nigerijské ekonomiky a rozvoj státu obecně lze považovat jeho vysokou heterogenitu. Nigérie je zemí, ve které žije více než 250 etnických skupin (Klíma 2003: 132-133). Na základě značných odlišností dochází ke vzniku nejrozličnějších radikálních skupin, jejichž aktivity představují pro nigerijskou vládu a celou zemi velký bezpečnostní problém charakteristický násilným odmítáním nigerijského politického a ekonomického systému. Působení těchto extremistických skupin jednak brzdí rozvoj země a dále zabraňuje tomu, aby se stal z Nigérie významnější mezinárodní aktér.

Předkládaná práce je komparativní studií, ve které se zabývám emancipací a rolí Nigérie a Jihoafrické republiky v regionu subsaharské Afriky. *Cílem předkládané práce je zjistit, která ze dvou zkoumaných zemí má větší předpoklady k tomu stát se hegemonek v regionu subsaharské Afriky.* Domnívám se, že problematika nově vznikajících regionálních velmocí je v současné době velmi diskutovaná a představuje fenomén, který je velice zajímavé sledovat. Význam regionálních mocností tkví zejména v tom, že země s těmito ambicemi je čím dál více a jejich etablování na mezinárodní scéně může ovlivnit fungování mezinárodního systému. Existence silné mocnosti v regionu může mít např. dopad na nastartování procesu ekonomické přeměny kontinentu a regionální integrace, která je chápána jako možný nástroj, jehož prostřednictvím lze dosáhnout

afrického rozvoje. Přínosem mé práce by proto mělo být podrobné zhodnocení současného stavu obou zemí a zjištění, které faktory mohou omezovat jejich regionální vliv. Svůj výzkum zaměřím na období od skončení bipolárního konfliktu (kdy se jak Jihoafrická republika, tak Nigérie začínají více prosazovat na regionální, ale i globální úrovni) až do současnosti.

Tezí, která bude v práci ověřována, je, že podle stanovených kritérií regionální hegemonie dominuje v regionu subsaharské Afriky více Jihoafrická republika nežli Nigérie. Práce bude tedy založena na aplikaci jednotlivých kritérií na uvedené země a jejich následná komparace. V této souvislosti se budu zabývat následujícími výzkumnými otázkami:

- Jakými faktory je determinováno mocenské postavení země?
- Naplňuje znaky regionálního hegemona více JAR či Nigérie?
- Jaký je očekávaný ekonomický a politický vývoj JAR/Nigérie v regionu subsaharské Afriky?

Diplomovou práci jsem rozdělila na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je věnována přehledu teoretických poznatků vztahujících se ke zkoumané problematice. Podrobně zde charakterizují koncept regionální hegemonie, který budu aplikovat v části praktické. Stanovená teorie regionální hegemonie je ve vztahu ke zkoumanému tématu klíčová, má mnoho formulací a definicí, a proto je nezbytné ji detailně vymežit. Rozhodla jsem se, že budu ve své práci uplatňovat realistickou perspektivu a v této souvislosti pracovat s texty předních zahraničních teoretiků konceptu regionální hegemonie, jako např. Daniela Flemese či Andrewa Hurrella. Ze stanovené teorie regionální hegemonie budu následně vyvozovat jednotlivá komparační kritéria, která se týkají zejména ekonomických, sociálních, politických a geografických prvků a jsou zásadní z hlediska určení mocenského postavení země. Těmito podmínkami jsou vojenské zdroje (výše výdajů na obranu), demografické zdroje (počet obyvatel), ekonomické zdroje (výše HDP, Index růstu konkurenceschopnosti, Giniho index

nerovnosti příjmu), geografické zdroje (rozloha státu) a lidské zdroje (Index lidského rozvoje) (Flemes 2007: 12).

Třetí kapitolou mé práce začíná praktická část, která je věnována představení obou zemí a charakteristice postavení a rolí států v regionu subsaharské Afriky. Pozornost zde věnuji historicko-politickému vývoji, současnému ekonomickému, politickému a vojenskému stavu či zahraniční politice. V této kapitole se budu rovněž zabývat zapojením JAR a Nigérie v regionálních a mezinárodních integračních procesech a jejich vztahem s ostatními regionálními a světovými mocnostmi. JAR i Nigérie jsou dnes regionální mocnosti, jež jsou členy řady regionálních integračních skupin. Prostřednictvím těchto uskupení, která představují významný prvek soudobé regionální i světové politiky, mohou země lépe demonstrovat svůj vliv.

V souvislosti s členstvím JAR a Nigérie v regionálních organizacích budu primárně zkoumat vystupování zemí v jednotlivých regionálních uskupeních na konkrétních fórech, jako např. v Africké unii či v Novém partnerství pro africký rozvoj (New Partnership for African's Development – dále NEPAD). Tato dvě významná regionální integrační uskupení jsem si vybrala proto, že obě země mají nemalý podíl na jejich založení. Při sledování účasti JAR v regionálních organizacích nelze opomenout její členství v Jihoafrickém rozvojovém společenství (Southern African Development Community – dále SADC) či v Jihoafrické celní unii (Southern African Customs Union – dále SACU). Z hlediska velikosti ekonomik členských zemí SADC je Jihoafrická republika jednoznačně nejvýkonnější ekonomikou tohoto uskupení a v tomto směru zde jasně dominuje. JAR je rovněž centrem subsaharského regionálního obchodu a pro členské státy SACU je tak velmi důležitý export do JAR, který se významně podílí na vývoji jejich HDP. U JAR budu rovněž sledovat vyvíjené aktivity v globálním Uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky (BRICS Countries: Brazil, Russia, India, China and South Africa – dále BRICS), Fóru Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky (IBSA Dialogue Forum: India, Brazil and South Africa – dále IBSA) a Sdružení dvaceti států (Group of Twenty – dále

G20) s ohledem na důležitou skutečnost, kterou představuje možnost pyšnit se členstvím v těchto významných mezinárodních integračních procesech jako jediný africký stát. Při zkoumání zapojování Nigérie do regionálních organizací budu zohledňovat její činnost v organizaci Hospodářského společenství západoafrických států (Economic Community of West African States – dále ECOWAS), u které byla země dominantní silou při jejím zakládání a na jejíž úspěších se podílí zejména v rámci zapojování do vojenských jednotek Monitorovací skupiny Hospodářského společenství západoafrických států (Economic Community of West African States Monitoring Group – ECOMOG). Pozornost budu věnovat rovněž Západoafrické měnové zóně (Western African Monetary Zone), ve které výrazně vyniká především hospodářská síla Nigérie. Z hlediska globální perspektivy je nutné také zohlednit účast obou zemí v Organizaci spojených národů (dále OSN), přičemž důraz zde bude kladen zejména na nestálé členství v klíčovém bezpečnostním orgánu Radě bezpečnosti OSN, v rámci kterého obě země v minulosti usilovaly o prosazování svých zájmů. Konečně poslední globální organizací, u níž budu sledovat činnost JAR a Nigérie, je Sdružení sedmdesáti sedmi států (Group of 77 – dále G77), které je největší mezivládní organizací rozvojových zemí při OSN, a jehož jsou obě země velmi vlivnými členy.

Ve čtvrté kapitole aplikuji teorii regionální hegemonie na zkoumané země. Zaměřím se na komparaci současného politického, ekonomického a vojenského stavu obou zemí a na celkové postavení JAR/Nigérie v regionu subsaharské Afriky. V této souvislosti zjišťuji, jestli vytyčená kritéria konceptu regionální hegemonie naplňuje více JAR nebo Nigérie. Pátá kapitola je věnována perspektivě a budoucímu politickému a ekonomickému vývoji JAR a Nigérie s ohledem na vzájemné vztahy obou zemí.

Závěr práce je shrnutím zjištěných poznatků a formulací dílčích i celkových výsledků. V této části se zabývám jednotlivými předpoklady JAR a Nigérie k tomu, stát se hegemonek v regionu. Rovněž ověřím stanovenou tezi –

potvrdím nebo vyvrátím, že kritéria regionální hegemonie v regionu subsaharské Afriky naplňuje Jihoafrická republika.

Vzhledem ke zkoumané problematice budu v převážné většině využívat cizojazyčných zdrojů, a to jak publikací, tak odborných článků různých zahraničních autorů. Zkoumání JAR/Nigérie či regionu subsaharské Afriky není v česky psané literatuře příliš rozšířené. Z hlediska českých zdrojů jsem proto ve své práci čerpala především z knih týkajících se dějin Afriky, kterými jsou texty od Otakara Hulce, Jana Záhoříka, Alexandra Zimáka či Vladimíra Klímy.

2. Teoretické vymezení pojmů

V následující části představím několik klíčových termínů a ústřední teorii své práce, která je v rámci komparace dvou zemí z hlediska regionální hegemonie nezbytná. Na myšlenkách několika autorů nejprve v první podkapitole ilustruji, co označuje pojem moc v mezinárodních vztazích a jaké typy mocností v mezinárodním systému figurují. Dále představím samotný koncept regionální hegemonie a v této souvislosti vymezím jednotlivá komparační kritéria.

2.1 Rozložení moci – typy mocností v mezinárodním systému

V rámci definice typů jednotlivých mocností figurujících v mezinárodním systému je nutné nejprve vymezit koncept moci. Kalevi Holsti zohledňuje při analýze moci v mezinárodních vztazích tři oddělené složky procesu uplatňování moci, a sice zdroje moci, akt ovlivňování druhých aktérů (států) a to, jaké jsou reakce těchto aktérů na pokusy ovlivnit jejich chování. Holsti uvádí, že samotný pojem akt lze charakterizovat tak, že aktér A ovlivňuje aktéra B, aby udělal to, co požaduje aktér A. V této souvislosti zároveň platí, že vztah mezi státem A a státem B nemusí nutně zahrnovat komunikaci. Holsti rovněž dodává, že při formulaci politik a strategií státem A je užitečné zabývat se čtyřmi základními otázkami: Co si přejeme, aby aktér B udělal nebo naopak nedělal? Jak dosáhneme toho, aby aktér B něco udělal nebo nedělal? Jaké máme zdroje či schopnosti, se kterými ovlivníme aktéra B, aby něco udělal nebo nedělal? Jaká bude pravděpodobná reakce aktéra B na naše snahy ovlivnit jeho chování? Podle autora je za účelem dosažení určitých cílů státem nutné takovéto otázky zohlednit (Holsti 1964: 180-182).

Samotný koncept moci v mezinárodních vztazích je úzce spojen s realistickou tradicí. Podle Detlefa Nolteho je z hlediska realistické perspektivy moc spjata s kontrolou nad zdroji státu, přičemž důraz je zde kladen na vojenské prostředky (Nolte 2010: 884-885). Vedle Nolteho důrazu na tzv. hard power lze zmínit i

pojetí ofenzivního realisty Johna Mearsheimera, který rovněž tvrdí, že pro stát je klíčová vojenská moc. Rovněž uvádí, jak lze měřit moc státu. Jak autor popisuje, ve státě mohou existovat dva druhy moci, kterými jsou tzv. skrytá moc (kam lze řadit sociálně-ekonomické dimenze, jako bohatství a velikost populace) a ona vojenská moc, přičemž obě tyto složky spolu navzájem souvisí. V této souvislosti Mearsheimer uvádí, že u státu vždy záleží na velikosti a síle jeho vojska, jelikož nejmocnější země jsou vždy ty státy, které mají silnou pozemní moc. Pro vojenskou moc je pak zásadní již zmíněné bohatství státu, jelikož bez dostatku finančních prostředků se kvalitní vojenská moc nedá budovat (Mearsheimer 2001: 81-83). Význam velikosti obyvatelstva vyzdvihuje ve svém díle rovněž Ronald Tammen, který tvrdí, že z hlediska početné populace je pro stát důležité jeho politické vedení. Podle něj stát, který má dostatečně silné politické vedení, ovlivňuje obyvatelstvo tím, že ho využívá ve prospěch země. Politické vedení je pro stát s početným obyvatelstvem klíčové v tom smyslu, že ovlivňuje potenciální moc státu – čili má přímý vliv na to, do jaké míry bude stát mocný (Tammen 2000: 20).

Určitým kontrastem vedle výše zmíněným Mearsheimerovým pojetím, které je charakteristické důrazem na hard power, je teorie Josepha Nyeho. Nye popisuje význam tzv. soft power v mezinárodním systému. Tvrdí, že disponování soft power lze charakterizovat jako schopnost jednoho aktéra (státu) přesvědčit ostatní, aby jednali tak, jak požaduje daný stát. V této souvislosti je velmi důležité, aby byl tento akt prováděn vždy dobrovolně. Cílem je dosáhnout toho, aby ho v tomto smyslu chtěli ostatní aktéři následovat – ne však za cenu vojenských hrozeb či přinucení, jako je tomu u hard power. Soft power nám tedy umožňuje měnit preference ostatních aktérů. Díky ní lze podle autora přimět druhé, aby začali jednat tak, jak my požadujeme (Nye 2004: 5). Fenomén soft power je dnes podle mého názoru velmi využívaným prostředkem k upevnění vlivu na mezinárodní scéně – v souvislosti s rozpadem bipolárního systému (ve kterém bylo soupeření dvou bloků nejvíce hmatatelné na úrovni vojenské moci) je patrný nárůst států, ale i nestátních aktérů, kteří tento koncept čím dál více zařazují do své politické agendy.

Z hlediska postavení jednotlivých aktérů je mezinárodní systém charakteristický tím, že v něm existuje hierarchie pozic. Podle Tammena je hierarchie mezinárodního systému tvořena dominantní mocností (dominant power) na vrcholu, které jsou podřízeny další subsystemy, jako jsou velmoci (great powers), střední mocnosti (middle powers) a malé státy (small powers) (Tammen 2000: 10). Hierarchii pozic v mezinárodním systému zmiňuje ve svém díle rovněž Daniel Flesmes, podle něhož je hierarchická struktura, která reflektuje distribuci zdrojů moci, založena na vzniku politických a ekonomických regionálních institucí (Flesmes 2010: 94).

Vedle těchto přístupů lze zmínit i teorii Davida Maresa, který tvrdí, že v mezinárodním systému je třeba rozlišovat mezi jednotlivými pozicemi aktérů. Právě pozice aktérů figurujících v mezinárodním systému ovlivňuje jejich chování na mezinárodní scéně. V této souvislosti Mares uvádí, že např. podle Waltze, je v hierarchickém mezinárodním systému možné identifikovat pouze velmoci, které jsou na vrcholu, a jím podřízené sekundární mocnosti. Tyto sekundární mocnosti nemohou však svým jednáním změnit nastavení mezinárodního systému (Mares 1988: 455-456).

V rámci hierarchie pozic aktérů v mezinárodním systému vymezím nejprve postavení dominantní mocnosti na vrcholu – velmoci. Vezmeme-li v úvahu roli velmocí, lze podle přístupu Andrewa Hurrela vycházejícího z neorealisticke teorie považovat za velmoc takový stát, který disponuje materiálními zdroji. Hurrel tvrdí, že vojenská moc je stěžejním prvkem k pochopení toho, jak je moc v systému distribuována a jak lze na velmoc nahlížet. V této souvislosti uvádí, že velmoci jsou determinovány na základě jejich relativních vojenských schopností. K tomu, aby mohl být stát označen jako velmoc, musí disponovat dostatečnými vojenskými prostředky, díky kterým je schopen vést případnou konvenční válku s jinými velmocemi (Hurrell 2006: 5). Na mezinárodní scéně mají velmoci značný vliv. Podílet se na celkovém uspořádání mezinárodního řádu umožňují velmocem především jejich mocenské schopnosti. Pro velmoci je rovněž charakteristické, že disponují soft power (Flesmes 2007: 7-8).

S pojmem velmoc se úzce pojí i jí podřízené subsystémy středních či regionálních mocností (regional powers). Vymezení středních mocností se v rámci charakteristiky mocenského postavení státu věnují např. Andrew Cooper s Richardem Higgottem a Kimem Nossalem, podle kterých lze definovat střední mocnosti na základě jejich pozice v mezinárodní hierarchii. V tomto smyslu obsazují střední mocnosti v žebříčku umístění velkých a malých států střední příčky. U středních mocností je obvykle zohledňována velikost území, populace, síla ekonomiky, vojenská kapacita či další komparativní faktory. Podle autorů jsou někteří odborníci také toho názoru, že střední mocnosti nabývají na síle z hlediska jejich geografické polohy (Cooper – Higgott – Nossal 1994: 17).

Jak upozorňuje Eduard Jordaan, lze podle Coopera, Higgotta a Nossala identifikovat střední mocnosti na základě jejich zahraniční politiky. V této souvislosti je nutné zaměřit se na vystupování těchto států v mezinárodních vztazích a na to, jak přistupují k řešení mezinárodních problémů (Jordaan 2003: 166). Lze tedy říci, že důležitým rysem středních mocností je důraz na zahraniční politiku státu. V mezinárodních vztazích se střední mocnosti snaží ovlivňovat globální dění tím, že jsou součástí různých mezinárodních organizací, na jejichž půdě mohou lépe působit na ostatní státy (Cooper – Higgott – Nossal 1994: 25).

V souvislosti se středními mocnostmi je také nutné zmínit, že řada teoretiků klade při jejich charakteristice význam rozlišení mezi tradičními středními mocnostmi (traditional middle powers) a nastupujícími/novými středními mocnostmi (emerging middle powers). S tímto rozdělením pracuje např. Jordaan, který tvrdí, že zatímco formování tradičních středních mocností probíhalo během studené války, vzestup nastupujících středních mocností lze spojovat s obdobím po skončení bipolární konfrontace. Skupinu tradičních středních mocností tvoří stabilní konsolidované demokracie a bohaté státy s vysokou kvalitou životní úrovně a silně rovnostářskou společností. Jsou rovněž jádrem světové ekonomiky, avšak mají poměrně slabý regionální vliv (z hlediska regionálních integračních procesů, ke kterým mnozí z nich přistupují skepticky). Nastupující střední mocnosti jsou oproti tradičním mocnostem nestabilními státy. V regionu

mají silný regionální vliv – jsou zastánci regionální spolupráce a v daném regionu jsou dominantní (např. JAR, Nigérie nebo Brazílie). I přes to, že v nedávné době prošly tyto mocnosti demokratizací, jsou u nich stále patrné určité nedemokratické prvky, zejména v souvislosti s porušováním lidských práv (např. Nigérie). Ve společnosti nových středních mocností, které lze považovat za semiperiferie, také dochází k nerovnoměrnému přerozdělování bohatství ve společnosti (Jordaan 2003: 168-173).

Vzestup nových mocností, kterým lze přiřknout určité společné charakteristiky, lze považovat za jednu z vln emancipace třetího světa. Jedním z klíčových rysů skupiny nových mocností je, že tyto státy patří mezi země (bývalého) třetího světa, které požadují změnu stávající mezinárodní finanční architektury (v tomto směru jsou aktivní především země BRICS). Další společnou charakteristikou nových mocností je ohromný demografický potenciál, který těmto zemím propůjčuje mladé a početné obyvatelstvo. Jestliže by došlo k vytvoření adekvátních pracovních příležitostí pro tuto mladou populaci, došlo by ke vzniku značného prostoru pro ekonomický růst jednotlivých zemí (Doljaková – Piknerová 2014: 17-19). Kategorii tradičních mocností, ale i nově nastupujících mocností lze dále spojovat se značným ekonomickým výkonem posledních dvou dekád. Právě novým mocnostem dal vzniknout jejich velký ekonomický potenciál a hospodářský růst, který je typický pro některé rozvojové státy. Důležité je také podotknout, že značný ekonomický výkon se u nastupujících mocností musí setkávat s vojenským potenciálem – státy, které tuto podmínku nespĺňují, nelze za nastupující mocnosti v žádném případě označovat (Šanc 2014: 46).

I přes to, že jsou si obě skupiny mocností v řadě charakteristik podobné, lze mezi nimi identifikovat určité rozdíly. Na rozdíl od tradičních středních mocností jsou pro nové střední mocnosti typická určitá specifika, která jsou odrazem doby, v níž se emancipují. Za hlavní rozdíly lze považovat ekonomická postavení jednotlivých států a jejich zahraniční politiku vůči svému domovskému regionu. Jak již bylo naznačeno, z hlediska ekonomických odlišností se u již zavedených

středních mocností jednalo o bohaté země, pro které je charakteristická poměrně nízká míra příjmové nerovnosti (Piknerová 2013: 55). Nastupující střední mocnosti se oproti tradičním středním mocnostem vyznačují značnou nerovností v přerozdělování bohatství ve společnosti. Tato nerovnost se u nových středních mocností také často překrývá s etnickým štěpením (jako např. v případě Brazílie, Nigérie, Malajsie či Jihoafrické republiky) a hlubokými rozpory ve společnosti (Jordaan 2003: 175).

V případě tradičních středních mocností nelze hovořit o jejich vysoké míře zapojování do regionálních organizací. Tradiční střední mocnosti příliš nepodporují regionální spolupráci a nezapojují se do regionálních záležitostí tak, jak se zapojují do záležitostí mezinárodních, jelikož své aktivity směřují daleko více do multilaterálních těles, v rámci kterých prosazují velká témata. V souvislosti s nastupujícími středními mocnostmi lze oproti tomu hovořit o vyhledávání regionálních integračních procesů a silném regionálním vlivu. Tyto mocnosti jsou tedy buďto regionálními mocnostmi, nebo chtějí být takto chápány (Nolte 2010: 890). Nastupující střední mocnosti lze tedy rovněž chápat jako regionální mocnosti. Někteří autoři se však v této souvislosti zabývají otázkou, zda lze tuto skupinu zemí označovat termínem „střední mocnost“, jelikož jejich chování se v některých prvcích vymyká tomu, co požadovaly již zavedené střední mocnosti – tradiční střední mocnosti nikdy neprosazovaly a neusilovaly o to, aby posílily své postavení dovnitř vlastního regionu, zatímco nové střední mocnosti jsou za prvé mocnostmi regionálními a až poté mocnostmi středními (Piknerová 2013: 57).

Co se týče vymezení postavení regionálních mocností, podle Flemese představuje samotná hierarchie regionálních mocností teoretický rámec pro regionální bezpečnostní komplexy¹. V souvislosti s dominancí regionálních mocností v mezinárodním systému je podle Flemese třeba upozornit na důležitou

---

¹ V teorii regionálních bezpečnostních komplexů představuje bezpečnost záležitost vzájemných vztahů společenských jednotek, které jsou motivované bezpečnostní hrozbami, přičemž pocit nejistoty je většinou spojován zejména s geografickou blízkostí. Vzájemné bezpečnostní závislosti tedy nejsou v různých oblastech mezinárodního systému homogenní a je tedy nezbytné studovat je na regionální úrovni, k čemuž dopomáhá jako analytický nástroj koncept regionálních bezpečnostních komplexů (Buzan – Wæver – de Wilde 2005: 20-21).

skutečnost, že pokud by se regionální mocnosti staly dominantními ve svém regionu, mohly by pak určovat pravidla i v mezinárodní politice (Flemes 2010: 94). Samotný hierarchický regionální systém lze definovat jako regionální mezinárodní systém, který je složený z jedné velmoci a dalších relativně malých států (Zimmerman 1972: 18).

Za hlavní cíl regionálních mocností lze v první řadě považovat ovládnutí regionu, ve kterém působí, čímž tyto mocnosti dosáhnou větší moci a významnějšího postavení v mezinárodním systému. Podle Hurrela je důležité, aby se regionální mocnosti dostalo globálního uznání jejího dominantního postavení v regionu zejména od ostatních regionálních mocností. Stát může sám o sobě tvrdit, že je dominantní mocností v regionu, ale jeho členství ve velmocenském klubu je sociální kategorií, která je závislá na uznání ostatních států dosahujících stejného postavení. Ostatními státy pak může být považován za zástupce svého regionu, který bývá definován jazykově, geograficky nebo společnými kulturními a civilizačními prvky. Regionální mocnost je prostředkem k agregaci síly uvnitř regionu, posiluje regionální koalice či hraje aktivní a výraznější roli při řešení regionálních sporů, čímž jednak buduje své velmocenské regionální postavení, a zároveň tak zamezí případnému vyloučení z krizového řízení. Úkolem regionální mocnosti je také plnit řídicí funkci ve svém regionu, čímž roste jeho prestiž v očích mezinárodní světové veřejnosti (Hurrell 2006: 4-8). Podle Hurrelovy teorie tedy touží regionální mocnost po získání určitého postavení na mezinárodní scéně, které si zajistí prostřednictvím členství v globálních institucích.

Detailnímu popisu ústředních charakteristik regionálních mocností se věnuje i Detlef Nolte. V jeho pojetí je regionální mocnost takový stát, který:

- artikuluje zájem o vedoucí postavení v regionu, přičemž tento region je geograficky, ekonomicky a politicky vymezen
- disponuje materiálními (armáda, ekonomika a obyvatelstvo), organizačními (politika) a ideologickými zdroji pro vykonávání pozice regionální mocnosti

- má skutečně velký vliv v regionálních záležitostech
  - je ekonomicky, politicky a kulturně propojený s regionem
  - definuje nebo formuluje společnou regionální identitu
  - významným způsobem ovlivňuje geopolitické ohraničení a politickou konstrukci daného regionu
  - svůj vliv uplatňuje prostřednictvím vládnoucích regionálních struktur
  - významným způsobem definuje agendu regionální bezpečnosti
  - poskytuje regionu kolektivní dobro
  - je začleněn v meziregionálních a globálních fórech a institucích, kde nejen formuluje své vlastní zájmy, ale rovněž zde vystupuje jako zástupce zájmů regionu
  - je uznáván nebo alespoň respektován okolními státy uvnitř i mimo regionu, přičemž tyto státy (zejména ostatní regionální mocnosti) uznávají jeho vůdčí postavení
- (Nolte 2010: 893).

Shrneme-li Nolteho teorii, lze říci, že se zakládá na předpokladu týkajícího se ambice regionální mocnosti dosáhnout dominantního postavení v regionu, přičemž je důležité, aby takováto mocnost sama sebe vnímala a považovala za klíčového regionálního aktéra. Regionální mocnost má značný vliv v regionu a vůli dosáhnout vedoucího regionálního postavení. Musí také disponovat materiálními zdroji, které představují silná armáda, výkonná ekonomika a vysoká hustota obyvatelstva. Nolte dále upozorňuje, že význam regionálního hegemona tkví v zakládání regionálních institucí, díky kterým lze efektivně dosáhnout opravdové dominance v regionu. Jak již bylo zmíněno, založení regionálních a mezinárodních organizací přikládají dnešní regionální mocnosti velký význam, jelikož se domnívají, že vede k užší spolupráci s ostatními státy. Nolte rovněž upozorňuje, že stát, který je považován za regionální mocnost daného regionálního subsystému, může z globálního hlediska dosahovat postavení velmoci či střední mocnosti. Zároveň dodává, že není samozřejmostí, aby každý region automaticky vytvářel regionální mocnost (Nolte 2010: 893-895).

Vedle Nolteho uvádí také Flemes konkrétní příklady, v jakých situacích lze stát označit za regionální mocnost. Na obecné rovině můžeme stát takto identifikovat, jestliže:

- působí v geograficky vymezené oblasti
- je schopen postavit se jakékoliv koalici ostatních států v regionu
- je velmi vlivný v regionálních záležitostech
- může zastávat, na rozdíl od středních mocností, velmocenské postavení ve světovém měřítku

(Flemes 2007: 10).

Faktory, na základě kterých lze vymezit regionální mocnosti definuje také Miriam Prys. Autorka uvádí, že existují dva ústřední prvky, díky kterým je možné charakterizovat regionální mocnosti. Prvním z nich je geografická působnost ve vymezeném regionu, přičemž druhý je charakteristický relativní převahou regionálních mocností nad ostatními státy v dané oblasti (ve smyslu materiálních zdrojů). Zaměření se na relativní převahu spíše než na absolutní sílu je podle Prys důležité jednak z důvodu velkých rozdílů mezi materiálními schopnostmi regionálních mocností a také proto, že tato převaha závisí na vztazích regionální mocnosti s okolními státy v regionu (Prys 2010: 485). Důležité je také zmínit, že cesta, jak se stát regionální mocností, neprobíhá u všech aktérů stejným způsobem a závisí na různých hospodářských, politických, kulturních a geografických faktorech. Regionální mocnosti mají určité společné rysy, podle kterých je lze odlišit od jiných států v regionu. Význam je třeba také přikládat tomu, že v daném regionu může figurovat více silných států, avšak hegemonek může být pouze jeden z nich (Ponížilová 2011: 66).

Posledními aktéry mezinárodního systému jsou již zmíněné malé státy. Zde je zajímavé zmínit např. Holstiho teorii, která se zabývá rozdíly mezi velmocemi a malými státy. Autor tvrdí, že odlišnosti mezi těmito aktéry jsou obvykle založeny na hrubém odhadu hmotných a nehmotných statků, které je od sebe navzájem oddělují. V této souvislosti Holsti uvádí, že např. podle Dahla se

hmotnými statky rozumí peníze, bohatství či političtí spojenci, přičemž nehmotnými statky má na mysli charakter osobnosti a kvalitu vůdcovství. Holsti rovněž upozorňuje na důležitou skutečnost týkající se potenciálního nárůstu vlivu malých států v mezinárodním systému. Uvádí, že malé státy mohou navyšovat svůj vliv v případě, kdy jim vyjádří podporu ostatní členové systému (Holsti 1964: 184-188).

Přeneseme-li jednotlivé teoretické přístupy na předmět mého výzkumu ohledně JAR a Nigérie, lze říci, že obě země můžeme charakterizovat základními tezemi zmiňovaných autorů o regionálních mocnostech. V takovém případě lze regionální mocnosti definovat jako aktéry, kteří ve svém regionu zaujmají dominantní postavení a disponují silným vlivem na dění regionu. Angažují se nejen v různých regionálních, ale i v globálních záležitostech, kde využívají svého dominantního postavení. Rovněž touží po získání určitého postavení na mezinárodní scéně, které si zajistí prostřednictvím členství v globálních institucích. Tímto zapojením v různých regionálních a mezinárodních organizacích mohou regionální mocnosti skrze svou dominantní pozici snáze prosazovat své zájmy, cíle a politiky. Tyto země mají rovněž ambice dosáhnout dominantního regionálního postavení. Na základě těchto charakteristik se domnívám, že JAR i Nigérii lze zařadit mezi regionální mocnosti.

V následující podkapitole blíže rozvedu koncept regionální hegemonie, ze kterého poté vyvodím jednotlivá komparační kritéria. Na základě těchto podmínek budu JAR a Nigérii, jakožto regionální mocnosti, následně srovnávat.

2.1.1 Koncept regionální hegemonie

V průběhu studené války došlo kvůli probíhajícímu konfliktu Východ – Západ k zakonzervování etnických, jazykových či náboženských sporů, které vypluly na povrch až po jejím skončení. S koncem studené války a rozpadem Sovětského svazu ztratily Spojené státy americké svého potenciálního nepřítele, čímž došlo k transformaci mezinárodního světového uspořádání z bipolárního na unipolární – v čele se Spojenými státy (Flemes 2010: 94).

Od počátku devadesátých let 20. století byla mezinárodní pozornost věnována otázce světového uspořádání. Administrativa Billa Clintona, která měla za cíl udržet unipolární systém, byla řadou mocností vnímána negativně. Francie v roce 1998 upozorňovala, že nemůže akceptovat politicky unipolární svět, a že bude i nadále bojovat za svět multipolární. V dalších letech začaly přicházet s podobnými názory i Rusko a Čína. Jak ruský prezident Vladimir Putin, tak tehdejší čínský prezident Ťiang Ce-min v roce 2001 prohlásili, že unipolární systém rozhodně tolerovat nebudou (Glennon 2003: 18-20).

V té době byl nově vznikající mezinárodní systém charakteristický nárůstem moci u regionálních velmocí, přičemž právě jejich vzestup lze považovat za počátek multipolárního světového systému. Zastánci mocenské rovnováhy se v té době domnívali, že současná jednoznačná převaha Spojených států amerických v mezinárodním systému je pouze krátkodobou anomálií, po které se opět prosadí mocenská rovnováha. Lze tedy očekávat vznik multipolárního systému, ve kterém budou Spojené státy jen jedním z pólů. Ostatní aktéři, jako např. Evropská unie, Rusko, Čína, Indie, Jižní Afrika, Nigérie či Brazílie se v dalších letech budou snažit americkou moc vyvažovat (Drulák 2003: 157). V souvislosti s rozpadem bipolárního světa lze tedy v průběhu devadesátých let zaznamenat etablování nových států na mezinárodní scéně, nárůst moci u regionálních mocností a nástup multilateralismu.

Co se týče vymezení samotného pojmu hegemonie, podle Destradi je velmi obtížné ho přesně uchopit a definovat. Hegemonii lze charakterizovat jako formu moci, která je vykonávána prostřednictvím určitých strategií. Díky hegemonii lze také dosáhnout stability v mezinárodním systému. Hegemonický stát zajišťuje mír a stabilní prostředí, jelikož jemu podřízené státy jsou příliš slabé na to, aby prováděly účinnou opozici proti tomuto hegemonovi, a proto jsou nuceni jeho postavení uznat a takovéto nastavení mezinárodního systému dodržovat. Pro tyto podřízené státy je rovněž pouhé uznání hegemonického státu přijatelnější a snazší, nežli použití síly proti němu. Hegemonii lze dále charakterizovat jako násilnou formu moci, jelikož daný hegemon musí změnit politiku ostatních

(podřízených) států, aby uspokojil své vlastní cíle (Destradi 2008: 10-12). Zároveň lze na hegemonii nahlížet jako na určitý politický řád, ve kterém se myšlení hegemonu stává dominantním, aniž by se nutně jednalo o násilnou formu výkonu moci. Toto vymezení představuje určitý konsenzus mezi jednotlivými teoretickými přístupy, které se týkají charakteristiky hegemonie (Prys 2010: 484).

Jak upozorňuje Prys, v současné době probíhá hegemonie spíše na regionální úrovni, nežli na globální úrovni. Vznik regionální hegemonie a vzájemné propojení regionální a globální úrovně umožnil až konec studené války, během které byly regionální mocnosti přehlíženy. Vznik multipolárního mezinárodního systému poskytl regionálním mocnostem větší autonomii a regionální vliv, na základě kterého měly od devadesátých let větší možnosti výběru potenciálního globálního partnera. Regionální hegemonie je v mezinárodní politice důležitým faktorem, na základě kterého mohou regionální mocnosti vyvíjet partnerství či jiné formy interakcí, jež mohou měnit regionální dynamiku. Z hlediska charakteristik regionálního hegemonu je důležité vzít v úvahu, že tento hegemon by měl být jednak uznáván ostatními mocnostmi a dále by se měl podílet na mezinárodních rozhodovacích procesech, které se týkají jeho vlastního regionu. Regionální hegemon rovněž disponuje hmotnými a nehmotnými zdroji, na základě kterých může snázet projektovat své vlastní hodnoty a měnit preference ostatních států v regionu. Jak již bylo zmíněno, regionální mocnosti, mohou mít nejen regionální, ale i globální ambice a aspirovat na pozici globálního hegemonu. V této souvislosti lze říci, že regionální hegemon se tak při dosahování svých cílů pohybuje mezi regionální a globální úrovní mezinárodního systému (Prys 2010: 496-498).

Pro teorii regionální hegemonie existuje dnes mnoho definic a charakteristik. Z hlediska realistické perspektivy lze pojem hegemonie charakterizovat jako myšlenku, ve které je moc koncentrována v rukou jediného aktéra. V tomto uspořádání hegemon poskytuje stabilitu, vytváří normy a společné instituce a poskytuje mezinárodnímu řádu takové veřejné statky, které by jinak chyběly

(např. mezinárodní bezpečnost či stabilní měnový systém). Existence hegemonu znamená odklon od anarchistického systému a určitou hierarchizaci mezinárodního řádu. Anarchistické uspořádání však dál v mezinárodních vztazích existuje – kvůli hegemonovi je sice suverenita ostatních aktérů omezena, ale ne však zcela zrušena. I přesto, že hegemonické uspořádání je trvalé, mění se obsazení hegemonu, jelikož zahrnuje výše zmíněné sebezničující prvky (Drulák 2003: 149-150).

Samotná pozice regionálního hegemonu v mezinárodním systému může podle Maresse představovat nejzávažnější hrozbu pro suverenitu menších států v regionu. V mezinárodním systému nemusí nutně docházet k tomu, že budou všechny aliance vytvářeny na základě dobrovolného rozhodnutí malých států. Ze strany podřízených států regionálnímu hegemonovi tedy může docházet k zakládání nedobrovolných aliancí kvůli tomu, aby nemohly být tyto státy případně ohroženy regionálním hegemonem (Mares 1988: 454).

Za hlavní rysy hegemonie lze považovat skutečnost, že hegemonie je v podstatě sobecká a zaměřuje se v první řadě na realizaci cílů hegemonu. Hegemoni dále jednají na základě kombinace materiální motivace a nástrojů moci s cílem získání konsenzu u podřízených států. Z toho vyplývá, že hegemonie se opírá o rovnováhu mezi nátlakem a konsenzem, mezi uplatňováním přímé a nepřímé moci hegemonického státu a poskytnutím určitého stupně respektování zájmů slabších států. Autorka dále upozorňuje, proč je koncept hegemonie tak obtížné definovat a analyzovat. Podle Destradi existuje v politice velmi široká škála názorů a strategií, které stát definovaný jako „hegemonický“ může sledovat. Je také významné podotknout, že v rámci realistické perspektivy stanovují hegemonické státy materiální pobídky pro jejich slabší protějšky s cílem vytvořit stabilní mezinárodní řád. Realisté rovněž uznávají, že pro úspěšné zakládání hegemonie jsou podstatné morální a normativní faktory. V této souvislosti je podle Destradi také důležitá Gilpinova teorie, podle které představuje rozdělení moci "hlavní formu kontroly", avšak tato kontrola není jediným prvkem nezbytným pro udržování mezinárodního pořádku – významná je také prestiž,

stejně jako soubor pravidel stanovených hegemonem, které mají napomoci jeho vlastním zájmům (Destradi 2008: 13-14).

V návaznosti na Destradi je důležité charakterizovat rovněž Gilpinovu teorii hegemonické stability, která předpokládá, že daný hegemon usnadňuje mezinárodní kooperaci a zabraňuje tomu, aby docházelo ke zběhnutí od pravidel režimu prostřednictvím použití úplatků, sankcí nebo jiných prostředků. Takovýto vůdce či hegemon může zřídka, pokud vůbec, donutit zdráhající se státy k dodržování předpisů liberálního mezinárodního ekonomického řádu (Gilpin 2001: 97-98).

Jednotlivé charakteristiky regionálního hegemonu popisuje ve svém díle i Kesley Schirmer, který uvádí, že podle Myersovy teorie neusiluje země v mezinárodním systému pouze o to stát se regionálním hegemonem, avšak touží i po takové moci, kterou by ovládal podřízené státní subsystemy. Tato myšlenka se v mnohém podobá názorům Adebaja s Landsbergem, kteří se rovněž domnívají, že hegemonickým státem je taková země, jejíž moc v mezinárodním systému nebo v regionálním subsystému převažuje. Tento stát může sám bez něčí pomoci ovládat nastavená pravidla, podle kterých jsou vedeny mezinárodní a regionální politické vztahy (Schirmer 2011: 4).

Vedle Schirmerovy teorie existují další možné přístupy, jak na teorii regionální hegemonie nahlížet. Lze říci, že pro regionálního hegemonu je nezbytné, aby byl uznáván ostatními regionálními mocnostmi, s čímž souhlasí i Miriam Prys, která tvrdí, že v rámci teorie regionální hegemonie je velmi důležité kritérium přijetí regionálního hegemonu ostatními velmocemi a státy daného regionu. Dále uvádí, že regionálnímu hegemonovi by se mělo dostávat podpory sousedních zemí, která je velmi významná především z hlediska možnosti zisku většího vlivu při prosazování zájmů nejen v regionu, ale i v globálním prostředí. Zpravidla však dochází k tomu, že ostatní státy nejprve s rolí regionálního hegemonu nesouhlasí, jelikož je v rozporu s jejich přirozenými hodnotami o svobodě. Posléze si však většinou uvědomí svoji slabost, výhody plynoucí z kooperace s hegemonem a

jeho postavení akceptují. Od regionálního hegemona následně očekávají větší míru zapojení v ekonomických a správních záležitostech (Prys 2008: 9-10).

V rámci prosazování svých zájmů zohledňuje regionální hegemon různé strategie, které mu mohou být nápomocné při realizaci jeho cílů. Jak uvádí Destradi, lze podle Ikenberryho a Kupchana v této souvislosti rozlišovat tzv. tvrdou, měkkou a střední hegemonii (či hegemonickou strategii), kterou stát uplatňuje vůči ostatním zemím v regionu. Měkkou hegemonii lze identifikovat na základě potřeby měnit normy a hodnoty okolních států. Poté může následovat tvrdá hegemonie, která je charakteristická nátlakem a použitím donucovacích nástrojů. Anebo nastoupí střední hegemonie, v rámci které dochází k poskytování hmotných výhod ostatním zemím v regionu. V této souvislosti může dojít k tomu, aby státy přecházely z jedné formy strategie do druhé. Autorka dále dodává, že konečným cílem hegemonického státu je zřízení uznávaného, nesporného a legitimního mezinárodního řádu, kterým je hierarchická asymetrie, jelikož takový řád je z důvodu neexistence hrozby vzájemného konfliktu mnohem „levnější“ řídit (Destradi 2008: 18).

2.1.2 Komparační kritéria determinující mocenské postavení země

Aby mohl být daný aktér považován za regionálního hegemona, je nutné, aby splnil určité podmínky, které byly naznačeny výše. Samotná škála vymezení komparačních kritérií pro porovnání mocenského postavení země je velmi široká. Jelikož jsem se rozhodla, že budu na svou práci aplikovat realistickou perspektivu, přikročím nejprve k tomu, jak se k podmínkám regionální hegemonie staví realistické teorie.

Podle Flemese a Nolteho můžeme státy označit za regionální hegemony tehdy, jestliže vykazují následující indikátory: vysoký počet obyvatel, vysoké HDP, silnou vojenskou armádu a v některých případech také vlastnictví jaderných zbraní (Flemes – Nolte 2010: 5). U zkoumání regionální hegemonie státu je také nutné přikládat význam výši armádních výdajů na obranu země. Velikost obranného rozpočtu nám poskytuje ucelenější přehled o materiálních

schopnostech zkoumaných států (Tellis – Bially – Layne – McPherson – Sollinger 2000: 28).

Jak již zaznělo, setkat se lze rovněž s názory, že v rámci realistického přístupu je pro charakteristiku moci státu v první řadě nejdůležitější jeho materiální kapacita. Výhodu zde představují jak např. ekonomické zdroje, tak rovněž stabilní politické prostředí (Tellis – Bially – Layne – McPherson – Sollinger 2000: 4). U zkoumání materiálních zdrojů státu hraje tedy největší roli jeho vojenská síla, která je většinou založena na ekonomice státu a lidských zdrojích. Materiální zdroje mají rovněž přímý vliv na konkurenceschopnost, technologii, infrastrukturu, energetiku, zemědělství či lidský rozvoj. Politika státu musí tyto faktory využít ve prospěch vojenské síly. Flemes upozorňuje na to, že otázka bohatství státu nemusí nutně znamenat vojenskou nadvládu dané země, avšak představuje primární předpoklad pro vojenský potenciál. Fungující ekonomika je základem pro lidský a sociální rozvoj (Flemes 2007: 12).

Komparační kritéria determinující postavení regionálního hegemona mohou kombinovat jak prvky týkající se jeho chování, tak geografické faktory. Z tohoto hlediska by se regionální mocnost měla vždy pohybovat v geograficky vymezené oblasti, která se skládá ze dvou nebo více států. Pro tyto státy, které se nacházejí v jasně ohraničeném regionálním prostoru a zeměpisné blízkosti, jsou rovněž charakteristické vzájemné a pravidelné interakce (Prys 2010: 485).

Z hlediska uplatňování realistické perspektivy jsem vybrala následující indikátory určující mocenské postavení země, které budu v rámci svého výzkumu u JAR a Nigérie sledovat. Jsou jimi:

- *Vojenské zdroje*
  - Výše výdajů na obranu
- *Demografické zdroje*
  - Počet obyvatel
- *Ekonomické zdroje*
  - Výše HDP

- Index růstu konkurenceschopnosti
- Giniho index nerovnosti příjmu
- *Geografické zdroje*
  - Rozloha státu
- *Lidské zdroje*
  - Index lidského rozvoje

(Flemes 2007: 12).

V rámci těchto kritérií budu pracovat s různými typy údajů, z nichž některé jsou shrnuty v rámci tzv. indexů, které nyní blíže vysvětlím. Z hlediska ekonomických zdrojů pracuji s daty tzv. Globálního indexu konkurenceschopnosti (Global Competitiveness Index – dále GCI), který zkoumá míru konkurenceschopnosti státu. V rámci měření zohledňuje GCI dvanáct pilířů konkurenceschopnosti, jako např. institucionální a makroekonomické prostředí, infrastrukturu či zdraví a základní vzdělání (Battista – Bilbao-Osorio – Hanouz – Galvan – Geiger – Sala-I-Martin 2014: 3-6). Dalším komparačním kritériem v rámci ekonomických zdrojů, které je třeba blíže charakterizovat, je tzv. Giniho index, jenž je nejpoužívanějším měřítkem nerovnosti příjmu. Index vypovídá o distribuci příjmů ve společnosti, přičemž indikátor nerovnosti příjmů se pohybuje v intervalu od 0 do 100. Na této ose znamená hodnota 0 absolutní rovnost a 100 absolutní nerovnost (UNDP 2013). Z hlediska lidských zdrojů je podmínkou regionální hegemonie vysoká úroveň lidského rozvoje, kterou měří tzv. Index lidského rozvoje (Human Development Index – dále HDI). HDI zohledňuje průměrné výkony ve třech hlavních rozměrech lidského rozvoje, kam patří očekávaná délka života, vzdělání a životní úroveň (Cripps 2015).

Na základě výše zmíněných poznatků a podmínek hegemonického státu je z hlediska realistického přístupu základním kritériem regionálního hegemona, o kterém hovoří většina autorů, dosažení vlivu v regionu prostřednictvím materiálních zdrojů, kterými jsou početná armáda, silná ekonomika, rozloha státu a velikost populace. Regionální hegemón by si měl dále uvědomovat svou pozici a jeho status by měl být uznáván ostatními státy v regionu. Rovněž by měl

usilovat o členství nejen v regionálních, ale i v globálních institucích, čímž bude docházet ke zvyšování jeho pozice a vlivu. Je také důležité podotknout, že v konkrétním regionu se může vyskytovat více silných států, ale pouze jeden z nich může být regionálním hegemone. S pomocí těchto základních předpokladů teorie regionální hegemonie se domnívám, že lze získat snadnější vhled do potenciálu Jihoafrické republiky a Nigérie v rámci jejich regionálního vlivu. Z hlediska předmětu mé práce budu proto jednotlivá kritéria u zkoumaných států podrobně sledovat.

3. Charakteristika postavení a role JAR/Nigérie v regionu subsaharské Afriky

3.1 JAR – základní informace

Jihoafrická republika se nachází na nejjižnějším cípu afrického kontinentu subsaharského regionu a svým postavením zaujímá výhodnou geostrategickou pozici (Rizzi – Schütz 2014: 181). Sousedními státy Jihoafrické republiky jsou Botswana, Namibie, Zimbabwe, Svazijsko a Lesotho. JAR se rozkládá na ploše 1,220,000 km² (Le Roux 2005: 236), což z ní činí 25. nejrozlehlejší stát světa (CIA 2016c). Geografický význam Jihoafrické republiky spočívá zejména v její výhodné poloze, jejíž strategický význam byl již v historii centrem pozornosti řady světových mocností.

Od roku 1994 je Jihoafrická republika federací, která je rozdělena do devíti provincií: Východní Kapsko, Severní Kapsko, Západní Kapsko, Svobodný stát, Gauteng, KwaZulu-Natal, Mpumalanga, Severozápad a Limpopo. V čele každé z těchto provincií stojí premiér spolu se svým kabinetem (Ženíšek 2007: 119). Na území JAR žije více než 54 milionů obyvatel, čímž je země 25. nejpočetnější populací světa (United States Census Bureau 2016). K nejvíce osídleným oblastem patří Gauteng, KwaZulu-Natal a Severní Kapsko (Statistics South Africa 2014: 2). Z hlediska etnického složení představuje JAR velmi různorodou zemi. Majorita je zde tvořena černošským obyvatelstvem (80,2 %). Lidé bílé pleti jsou zastoupeni zhruba 8 % populace, stejně jako míšenci. Většina Jihoafričanů (zhruba 70 %) je křesťanského vyznání. Muslimové zde tvoří okolo 1,5 %. Oficiálních jazyků zde existuje několik, jsou jimi např. afrikánština, angličtina, zulština, xhosaština, tsonga, vendština či ndebele (Hulec 1997: 267).

Jihoafrická republika se dlouhodobě potýká s vysokým výskytem onemocnění HIV/AIDS, které se do politiky JAR začalo promítat od devadesátých let. Problém je však v tom, že proti infekci nedokázala jihoafrická vláda dodnes efektivně zakročit, v jejím řešení tak naprosto selhala (Bohdálek 2002). V roce 2014 bylo virem HIV nakaženo zhruba 10,2 % populace. Celkový počet

nakažených zahrnuje zhruba 5,51 milionů obyvatel (Statistics South Africa 2014: 2). Epidemie HIV/AIDS dlouhodobě přispívá k úmrtnosti v JAR. Jelikož se podle dostupných informací nedaří virus již řadu let úspěšně vymýtit, a naopak dochází k jeho rozšiřování, představuje tak pro zemi pravděpodobně jeden z nejzávažnějších destabilizačních prvků. V této souvislosti by situaci napomohla lepší informovanost obyvatel o tom, jak lze možnému onemocnění předcházet a jaké následky může epidemie zanechávat.

3.1.1 Historicko-politický přehled a současná role JAR v regionu

V historii i v současné podobě Jihoafrické republiky je možné nalézt vliv především dvou hlavních entit – jednak Evropanů (britská a holandská část) a dále černošských obyvatel. Z evolucionistického hlediska lze dnešní podobu JAR označit za produkt, který v devadesátých letech 20. století zahrnul do formování politik státu i černošskou opozici, která do té doby nemohla participovat na politickém životě – v té době tvořila 80 % obyvatel (Ženíšek 2007: 99-100).

Jihoafrická unie vyhlásila nezávislost na Velké Británii v roce 1961, čímž vznikla Jihoafrická republika (Hulec 1997: 225). Nesouhlas mezinárodního společenství s rasovou segregací uvrhl tuto zemi do mezinárodní izolace. Po dlouhou dobu existence JAR se kvůli její politice distancovali také oba čelní představitelé tehdejší světové politiky – Sovětský svaz a Spojené státy (Ženíšek 2007: 103). Vláda apartheidu v zemi fungovala až do roku 1994. Vinou této politiky se JAR dostala do hluboké politické izolace v rámci regionu, celého kontinentu, ale i mezinárodního společenství (Řehák 2010: 10). Kvůli politice rasové segregace se země stala takřka mezinárodním vyvrhelem. Nastavení jejího politického systému šlo ruku v ruce s nepřátelstvím ze strany mezinárodního prostředí, což jí nedovolilo více se angažovat na mezinárodní půdě.

Úspěšná demontáž apartheidu v roce 1994 a vybudování liberální demokracie vrátilo zemi zpět do pozice regionální i globální mocnosti (Řehák 2010: 10). Nově přijatá ústava, platná od roku 1997, deklarovala, že Jihoafrická republika je standardním demokratickým státem (Hulec 1997: 270). Na konci devadesátých

let 20. století se v politice Jihoafrické republiky objevuje koncept africké renesance, jejímž proponentem byl bývalý prezident Nelson Mandela a jeho následovník Thabo Mbeki, který v roce 1996 pronesl svůj slavný projev „*I am an African*“, ve kterém uvedl, že JAR má v podstatě povinnost pomáhat zbytku Afriky a zdůraznit tradiční africké ideje, na kterých byly vybudovány původní africké společnosti. Od této doby se začalo upouštět od myšlenky mezinárodní izolace a vztahy mezi ostatními africkými státy byly nyní charakteristické ideou spolupráce (African National Congress 2011). Nelson Mandela, ale i Thabo Mbeki, se stali živými symboly boje proti rasismu a přežitkům britské kolonizace. Oba politici jsou spojováni s odstartováním jihoafrické demokratizace, založením pevného základu pro demokratickou správu věcí veřejných a etablování konceptu lidských práv. Období černošské vlády však nebylo tak ideální, jako se na první pohled zdálo. Nová politika vyústila v řadu nepříjemných skutečností týkajících se zejména sociálního prostředí, které se dále pokusím nastínit.

V současné době je jedním z nejpalčivějších problémů JAR její obrovská kriminalita, která je zde jednou z nejvyšších na světě. Země dlouhodobě obsazuje první příčky žebříčků států s nejvyšší mírou násilné kriminality na světě, a to především v kategorii vražd, násilných přepadení a znásilnění přepočtených na počet občanů. V této souvislosti je určitým paradoxem, že země s tak vyspělou ekonomikou může z hlediska míry zločinnosti dlouhodobě zaujímat první místa (Kruliš 2010: 18). V zemi také v poslední době narůstá sociální napětí a množí se celonárodní protesty proti jihoafrické vládě organizované zejména členy Afrického národního kongresu (African National Congress – ANC). Dochází k militarizaci policie JAR, jejímž příkladem je aktivita tzv. „komand smrti“, organizovaných kriminálních jednotek v provincii KwaZulu-Natal. Policejní složky sledují politiku nazývanou „střílej, abys zabil“ a jsou tak zodpovědné za sérii mimosoudního zabíjení, jako např. vraždy šéfa taxikářů jako odplaty za zavraždění policisty. Komanda smrti, která byla již sice rozpuštěna, měla být zapojena do nejméně 54 podezřelých úmrtí. Za tuto masovou vraždu nebyl dodnes nikdo potrestán (Horáková 2014).

Značné rozdíly v jednotlivých provinciích se vedle míry zločinnosti týkají také otázky příjmové nerovnosti a tzv. relativní chudoby², přičemž extrémní chudoba³ zde celkově klesá. Z hlediska naplnění Rozvojových cílů tisíciletí (Millenium Development Goals) učinila země významný pokrok, zejména co se týče sociálního rozvoje. Extrémní chudoba klesla ze 17 % na 9,7 % mezi roky 2000 a 2006, stále však existuje vysoká míra relativní chudoby, která je v jednotlivých provinciích odlišná. Ženy obecně trpí socioekonomickou marginalizací a vyloučením ze společnosti jsou zastoupeny v odvětvích s nízkými mzdami a jejich nezaměstnanost je trvale vyšší, nežli u mužů. Velkou hrozbu pro blaho a úspěch ženského pohlaví představuje také sexuální a genderové násilí (UNDP 2012b).

Co se týče otázky distribuce příjmů, čelí dnes JAR rostoucím příjmovým nerovnostem. Podle UNDP se Jihoafrická republika umístila v roce 2013 na 118. pozici ze 187 zkoumaných států. Její hodnota na pomyslné ose byla 63,1 (UNDP 2013). Jak je vidět, „příjmové nůžky“ jsou v JAR z hlediska Giniho indexu nerovnosti příjmu velmi rozevřené – zdejší extrémně široké rozevření nůžek mezi bohatými a chudými má, jak upozorňuje Kryštof Kruliš, negativní vliv na míru kriminality v zemi, kterou tímto značně podporuje. Její vysoká míra má pak za následek oddělování majetnější vrstvy populace do uzavřených komunit. JAR tak zůstává zemí dvou světů – prvním je svět bělošské menšiny a černošské elity, který je vzdělaný a majetkově zajištěný, přičemž druhý svět je představován nejchudší částí obyvatel žijících ve slumech (Kruliš 2010: 19).

V geografii JAR tedy stále přetrvává apartheid a současné „rasové linie“ se tak ve městech ani na venkově neliší od těch, které stanovily zákony rasové segregace. Přestože je princip nerasovosti jako ideál nerasové jihoafrické společnosti zakotven v ústavě z roku 1996, „rasa“ i nadále definuje identitu

---

² Relativní chudoba představuje formu chudoby, ve které je finanční příjem člověka o mnoho nižší než průměrný příjem společnosti. Hranicí chudoby je zde stanovena polovina průměrného příjmu na domácnost (OECD iLibrary 2013).

³ Extrémní chudoba je takovým stádiem chudoby, ve kterém člověk žije za méně než 1,25 dolaru na den. Podle odhadů žilo v roce 2005 téměř 1,4 miliardy lidí v extrémní chudobě, přičemž počet chudých lidí rok od roku klesá (The World Bank Press Release 2008).

Jihoařričanů a „rasový“ prvek prostupuje celý veřejný prostor. Dále je zde problém s nedostatkem kvalifikované řernošské pracovní síly (která je představována „historicky znevýhodněnými“ obyvateli JAR), vysokou mírou absentérství, zejména ve vztahu k onemocnění AIDS, a nárůstem stávek a celonárodních protestů. Několik milionů obyvatel JAR tak sice disponují formálními svobodami, které však nemohou využít ke zlepšení svých životů. Občané řasto nemají ani stabilní příjmy ze zaměstnání (Horáková 2014). Pracovní trh Jihoařrické republiky řelí v současné době především vysoké nezaměstnanosti, jejíž celková míra tvoří více než 25 % (OECD 2015).

V současné době je JAR zemí se střední úrovní lidského rozvoje. Na řebříčku HDI obsadila JAR v roce 2012 ze 187 států hodnocených podle míry nejlepšího HDI po nejhorší 123. místo, čímž spadá do kategorie států se střední úrovní lidského rozvoje (UNDP 2012b). Na této úrovni byla země i roku 2013, kdy s celkovým ohodnocením na ose od 0 do 1, tedy od nejnižší úrovně lidského rozvoje po nejvyšší, získala hodnotu 0,66 (Kumar 2015). V JAR bylo dále za léta 2008-2014 zaregistrováno 23 % dětí, které nedokonřily základní vzdělání. Na 1000 živě narozených dětí bylo v roce 2013 zaznamenáno 32,8 úmrtí novorozenců a 43,9 mrtvých dětí pod 5 let (UNDP 2015: 240-244). Očekávaná délka života byla v roce 2014 stanovena na 59,1 let u mužů a 63,1 u řen (Statistics South Africa 2014: 2).

3.1.2 Ekonomická situace

O velmocenském regionálním postavení JAR lze říci, že se odvíjí od ekonomické dominance země (Řehák 2010: 10). Ekonomika Jihoařrické republiky se dnes svým hospodářským potenciálem výrazně odlišuje od ostatních ařrických států. Vývoj jihoařrické ekonomiky však nebyl po celou dobu její existence ideální. Na přelomu ředesátých a ředmdesátých let minulého století se jihoařrické hospodářství dostalo do značné krize, kterou prohluboval velký pokles ceny zlata, jenž způsobil vyřerpání devizových rezerv a omezení zahraničních investic – země se tak ocitla v dosud nejhlubší ekonomické krizi. Zvrat nastává až po roce 1989 v souvislosti s politickými změnami (Zimák 2003: 64-71). Od té doby se

hospodářství Jihoafrické republiky začalo postupně rozvíjet a dnes země představuje jednu z nejvýkonnějších ekonomik světa. Z hlediska výše HDP je v současné době JAR 34. největší světovou ekonomikou. Její HDP činí 350 miliard dolarů. Ohromný ekonomický potenciál JAR podtrhuje i její členství v řadě regionálních a mezinárodních organizací (The World Bank 2016b).

Jihoafrická republika má dále vysoce konkurenceschopnou ekonomiku. Podle Světového ekonomického fóra (The World Economic Forum's) vykazoval GCI v Jihoafrické republice za léta 2014-2015 vysokou úroveň důvěry ve vývoji finančního trhu, jelikož zemi zařadil již na 32. místo z celkově 144 zkoumaných států (Government Communication and Information System 2015: 7). Tento výsledek z ní tak činí jednu z nejvíce konkurenceschopných ekonomik.

Graf č. 1: Vývoj jihoafrického HDP

(Trading Economics 2016b).

Jihoafrické HDP se postupně navyšovalo a rostlo stabilním tempem od roku 1994. V nedávné době však došlo ke stagnaci ekonomiky JAR – reálné HDP, které ještě v roce 2013 tvořilo 1,9 %, se v roce 2014 snížilo na 1,3 % (International Monetary Fund 2014: 4-5). Roční průměrná rychlost jihoafrické ekonomiky mezi roky 1994 a 2008 byla přibližně 3,6 %. Země se vrátila k trvalé, i když křehké cestě hospodářského růstu v roce 2009 (UNDP 2012b).

Ačkoliv se na tvorbě celosvětového HDP podílí JAR jen 0,5 %, je ekonomicky nejvýznamnější africkou zemí. Význam zdejšího hospodářství odráží výše jejího kontinentálního HDP tvořící 23 %. I přes to, že JAR zaujímá na africkém kontinentu jen 4 % plochy a její populace tvoří 6 % afrického kontinentu, připadá na ni 21,2 % exportu v Africe. V zemi se vyrobí více než 50 % celkové energie afrického kontinentu, rovněž rozsah infrastruktury (železnice, silnice či přeprava zboží přes přístavy v JAR) výrazně překračuje africký průměr (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2016). Co se týče exportu a zahraničního obchodu země, pro JAR byla od poloviny devadesátých let charakteristická obchodní expanze. Od té doby se zdejší společnosti snažily proniknout na dříve nepřístupné trhy po celém kontinentu a celkový obchod mezi JAR a africkými státy se mnohonásobně zvýšil. Chris Alden a Maxi Schoeman tvrdí, že tato etapa odstartovala začátek převahy JAR nad zbytkem afrického kontinentu. Řada autorů tvrdí, že existují důkazy o zahraničně-politické „invazi“ JAR napříč kontinentem či o zemi hovoří jako o kontinentálním hegemónovi působícím na africké půdě (Alden – Schoeman 2015).

V posledních letech jsou však zaznamenány poměrně špatné vyhlídky na celkový růst HDP. Tuto skutečnost zohledňuje při svém výzkumu hospodářství JAR Světová banka (World Bank), která uvádí, že především z důvodu nestability trhu práce, zvýšení nezaměstnanosti a rostoucímu vládnímu dluhu nyní nedojde ke zrychlení ekonomiky (The World Bank 2015b).

Tabulka č. 1: Základní makroekonomické ukazatele

	2011	2012	2013	2014	2015
HDP (mld. USD)	417 057	397 391	366 236	350 082	323 809 (odhad)
HDP na obyvatele (USD)	7 389	8 089	6 890	6 483	5 902
Míra inflace (%)	5	5,65	5,75	6	4,5
Míra nezaměstnanosti (%)	24,8	24,875	24,725	25,1	25,118

(Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2015).

Jihoafrická ekonomika je především založena na exportu přírodních zdrojů. Dále na rozvíjejícím se průmyslu a výhodných podmínkách pro zemědělství a turismus. Na surovinové komodity navazuje vyspělý průmysl a relativně moderní infrastruktura. Klíčovým odvětvím jihoafrického hospodářství je těžební průmysl – svou stabilitou působí jako konsolidující faktor celé ekonomiky. JAR má ve světě zcela výjimečné postavení z hlediska zásob nerostných surovin, ke kterým patří zejména zlato, mangan, platina, chrom, vanad a drahokamy. Dominantní roli zaujímá těžba zlata, které tvoří téměř polovinu hodnoty celkové těžby. Pro podnikatele a investory je JAR nejvýznamnější africkou zemí. Značnou část zdejšího HDP zajišťuje zahraniční obchod, který se výrazně orientuje na vyspělé země, přičemž výsadní postavení mají v tomto smyslu Spojené státy americké (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 2016). Ekonomika JAR posiluje také způsobem, který je blízký Spojeným státům americkým. Země „vyváží“ svou měnu do okolních států – rand⁴ je jako platidlo využíváno v několika afrických

⁴ Rand je zákonné platidlo Jihoafrické republiky. V zemi je využíváno od roku 1961, kdy nahradil jihoafrickou libru (South African Reserve Bank 2001).

státech, jako např. v Zimbabwe, Botswaně, Namibii, Lesothu a Svazijsku (The African Economist 2013).

3.1.3 Vojenská situace

Výše výdajů na obranu představuje další indikátor determinující mocenské postavení země. Vláda Jihoafrické republiky navyšovala obranný rozpočet zejména od padesátých let minulého století, přičemž za toto období stoupl počet vojáků více než čtyřnásobně (Zimák 2003: 64-71). Až od roku 1989, ve kterém začíná ideologický posun země, dochází k postupné redukci vojenských výdajů. V polovině roku 1990 byly armádní výdaje sníženy na méně než 3 % HDP a 10 % celkových vládních výdajů. Agentura Spojených států amerických pro kontrolu zbraní a odzbrojení zařadila v roce 1989 JAR na 30. místo ze 144 zkoumaných zemí, co se týče celkových vojenských výdajů, přičemž 40. čtvrtá příčka jí patřila u výdajů na zbrojení. JAR byla dále 49. z hlediska zkoumání velikosti ozbrojených sil (Global Security 2012).

JAR se na konci devadesátých let snažila podpořit regionální stabilitu a rozvoj. Zprostředkovala tak mírové řešení sporů v Demokratické republice Kongo, Lesothu či Angole. V roce 1998 došlo k první vojenské akci jihoafrické demokratické vlády, když vyslala vojáky z Botswany do Lesotha na žádost tamní vlády, aby tak zabránila převratu (Zimák 2003: 90). K opětovnému navyšování armádních výdajů došlo na přelomu tisíciletí. V roce 2012 čítaly 5 miliard dolarů a očekávalo se, že se v letech 2014 – 2015 navýší až o 6 % (Global Security 2012). V současné době nakupuje JAR nové bojové letouny typu Gripen ze Švédska a stále soupeří s některými africkými zeměmi, jako např. s Angolou, o to, kdo nejvíce utratí za obranu v subsaharské Africe (angolský obranný rozpočet se v roce 2013 navýšil o více než jednu třetinu) (The Economist 2014). Podle posledních dostupných údajů Světové banky čítá jihoafrická ozbrojená armáda 77 150 osob (The World Bank 2016a).

Dominantní pozice JAR vycházející z její vojenské situace je zcela nepochybná (Jelínek 2003: 60). Stejně stanovisko zastávají Flandes a Vaz, kteří tvrdí, že Jihoafrická republika je z vojenského hlediska nejmocnější zemí v subsaharské

Africe. Podle autorů se přístup JAR k regionální bezpečnosti vyznačuje především multilateralismem, budováním institucí, míru či mediací sporů. Těmito nástroji se země snaží stabilizovat region při řešení konfliktů, v rámci kterých je zastáncem diplomatického vyjednávání, nežli přímého vojenského zásahu. V souvislosti s regionální kooperací a vojenskou situací JAR vyhlásili jihoafričtí zákonodárci nárok na regionální vedení na africkém kontinentu a jeho uznání za legitimní (Flemes – Vaz 2011: 15-17).

Je také zajímavé zmínit, že JAR provozuje jadernou elektrárnu, přičemž v minulosti disponovala i atomovou zbraní. V šedesátých letech začala se stavbou vlastního jaderného reaktoru a výrobou atomové energie. Kvůli své mezinárodní izolaci a politice apartheidu se chtěla vlastnictvím zbraní hromadného ničení zabezpečovat před sousedními zeměmi. Jihoafrická republika však jadernou zbraň nikdy nepoužila. Na začátku devadesátých let podepsala Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (Non-Proliferation Treaty – dále NPT) a výrobou atomových zbraní se tak dobrovolně vzdala (NTI 2015).

3.1.4 Zahraniční politika

Po pádu apartheidu se JAR emancipuje jak na regionální, tak na globální úrovni a postupně tak začíná naplňovat kritérium posilování své regionální pozice a vlivu. Zásadní změnu představuje především transformace z čistě uzavřené země do státu, který dnes hraje stále významnějšího hráče na mezinárodním poli. Přechod k demokracii měl také výrazný vliv na to, aby se země stala postupem času nejsilnější ekonomikou celého kontinentu (Le Roux 2005: 235). JAR se začala více orientovat a aktivně podílet na sblížení se sousedními zeměmi až po roce 1990. V souvislosti s nově vznikajícím politickým systémem a celkovou změnou image se začala zaměřovat i na budování lepších vztahů s okolními státy, což představuje jeden z významných znaků regionálního hegemonu.

Zahraniční politika JAR byla v tranzitním období nazývána tzv. novou diplomacií a nová regionální politika byla založena na čistě nedonucovacích prostředcích. Jihoafrická zahraniční politika se v té době začala zaměřovat na

kontinentální diplomacii a oživení integračních procesů. Na novou politiku spolupráce se sousedními zeměmi začal upozorňovat Nelson Mandela, který měl s ostatními státy regionu velmi kladné vztahy. Z regionálního úhlu pohledu byl nejzřetelnějším projevem aktivní zahraniční politiky a africké renesance vznik hospodářského programu NEPAD (Rizzi – Schütz 2014: 186-197).

Významnou úlohu při sblížování se s ostatními státy sehrál Mandela i v případě Spojených států amerických, severní Afriky, Ruska nebo Evropy. Země navázala diplomatické styky s Indonésií, Čínou, avšak také se Severní Koreou a Irákem (Zimák 2003: 90). Mandela měl velké úspěchy i v Indii, když v roce 1990 vyjádřil vděčnost za podporu indického lidu černým Jihoafričanům v boji proti politice apartheidu. JAR má s Indií velmi silné historické vazby, které dodnes přetrvávají. Mandela obdržel jako vážená osobnost nejvyšší indické státní vyznamenání *Bharat Ratna* a následně podepsal Redfortskou deklaraci strategického partnerství. Došlo rovněž k založení Indicko-jihoafrické společné komise, jež má za cíl podpořit vzájemnou spolupráci. Uzavření těchto smluv tak stálo na počátku dalších multilaterálních vztahů mezi Jihoafrickou republikou a Indií. V současné době se jejich spolupráce týká politické, ekonomické, kulturní, vědecké a technologické úrovně. Významu partnerství JAR a Indie nasvědčuje i dvanáct oficiálních vzájemných návštěv, které se uskutečnily mezi lety 2004 a 2008. Důležitým ukazatelem vzájemných vztahů je také Indický vládní program technické spolupráce, jenž spočíval v civilním výcviku téměř 15 tisíc Afričanů, z něhož byla JAR největším příjemcem (Záhořík 2010: 88).

O vzájemnou spolupráci s JAR usiluje také Brazílie již od dob vlády prezidenta Cardosa. V roce 2000 podepsala Pretoria rámcovou dohodu s MERCOSUR⁵, která měla za cíl oživit tehdejší ideje o širším propojení Jihu a zvýšení jeho globálního významu. JAR tímto posílila své vazby i na ostatní jihoamerické země, jako např. Paraguay, Uruguay nebo Argentinu. Zkušenosti Brazílie s regionálním rozvojem a makroregionálními organizacemi napomáhají vzniku

---

⁵ Společný trh jihu (Mercado Común del Sur – dále MERCOSUR) je předním obchodním blokem jihoamerických států. Hlavním cíle této organizace, která vznikla v roce 1991, je volný pohyb zboží, kapitálu, služeb a osob. Uskupení MERCOSUR vzniklo na základě podpisu dohody z Asunciónu, zakládajícími členskými zeměmi byly Argentina, Brazílie, Paraguay a Uruguay (BBC 2012).

jihoafrických regionálních uskupení. Již Thabo Mbeki, který vyslovil výrok „Brazílii potřebujeme“, vyjádřil upřímné přání o zvýšení geopolitického významu Jihu na globální scéně. V případě Brazílie odkázal na staletí trvajících historické porozumění (Záhořík 2010: 98-99).

V roce 2009, kdy na prezidentský post nastoupil Jacob Zuma, se pod jeho vedením zahraniční politika země zcela odkloňuje od Mbekiho odkazu „čisté diplomacie“ a zaměřuje se pouze na spolupráci zemí v Africe (Rizzi – Schütz 2014: 191). Jihoafrická republika dnes zůstává stabilním aktérem jihoafrického regionu i celého kontinentu. Země pokračuje v roli hlavního garanta Africké unie a i nadále rozvíjí vztahy s uskupením BRICS (Horáková 2014).

JAR si také zlepšuje svou image prostřednictvím významného nástroje, kterým je zahraniční rozvojová pomoc. JAR je viditelným poskytovatelem zahraniční rozvojové pomoci, kterou provádí prostřednictvím řady organizací. Rozvojová pomoc je součástí zahraniční politiky Jihoafrické republiky, která finančně pomáhá zejména prostřednictvím Mezinárodního kooperačního fondu (International Cooperation Fund). Pomoc prostřednictvím tohoto fondu se v JAR jeví jako jedna z nejvíce transparentních a viditelných. Programy, v rámci kterých se JAR podílí na zahraniční rozvojové pomoci, jsou rozptýleny i do dalších institucí, jako např. do Africké rozvojové banky (African Development Bank), Fóra IBSA, Světové banky či Jihoafrické celní unie (Library of Congress 2011).

3.1.5 Regionální a mezinárodní integrační procesy

Tendence k angažovanosti a větší míře zapojování do regionálních, ale i mezinárodních integračních procesů lze u JAR spatřovat od počátku devadesátých let minulého století, kdy země začala projevovat své vůdčí schopnosti v řadě organizací, jako např. v Africké unii, Jihoafrickém rozvojovém společenství či skupině G77. Opětovný vstup na půdu globální arény je patrný zejména v letech 1994-2000, během kterých země podepsala sedmdesát mezinárodních smluv a připojila se ke čtyřiceti světovým organizacím. V řadě

z nich hraje dodnes významnou roli (Naidu 2015: 61-62). Ve smyslu účasti na globálních fórech je také třeba vyzdvihnout získání nestálého členství JAR v Radě bezpečnosti OSN, které proběhlo v letech 2007-2008, a poté mezi roky 2011-2012. Země tak dokázala opakovaně přesvědčit Valné shromáždění OSN o tom, že je vhodným kandidátem, který se dokáže nejlépe zasazovat o ústřední zásady OSN (Piknerová 2013: 60). Své jedinečné postavení potvrzuje JAR v mnoha směrech, ke kterým patří i její ojedinělé členství v řadě organizací, v rámci kterých se snaží demonstrovat svoji regionální sílu. Nyní se pokusím představit její členství v několika nejvýznamnějších regionálních a globálních uskupeních.

Africká unie

Předcházející organizací Africké unie byla Organizace africké jednoty (Organisation of African Unity – dále OAJ), jejíž první zasedání se uskutečnilo na začátku šedesátých let. Na této panafrické konferenci, které se mohly účastnit všechny svobodné africké státy, bylo jedním z projevů širšího úsilí proměna celého kontinentu v rámci zavedení užší kooperace. První jednání bylo charakteristické touhou po vzniku organizace, jejímž cílem bude ekonomický a technologický rozvoj (Elias 1965: 243-244).

Přijetí Jihoafrické republiky do OAJ se uskutečnilo až po pádu politiky apartheidu v roce 1994. V témže roce se také historicky poprvé zúčastnila jednání OAJ v Tunisku. Od jejího přijetí až do současnosti se země aktivně podílí na činnosti OAJ (dnes Africké unie). Na organizačních zasedáních je JAR zastáncem zejména nešíření jaderných zbraní, nášlapných min a ručních palných zbraní. V roce 1998 na summitu v Ouagadougou v Burkině Faso byla zemi nabídnuta role koordinátora zemí Indického oceánu, kterou přijala. Zakládací listina Africké unie byla přijata bývalým jihoafrickým prezidentem Mbekim dne 8. září 2000 v New Yorku (Department of Foreign Affairs 2004).

Bývalý prezident Mbeki přispěl k rozvoji organizace tím, že s podporou západního světa vytvořil Plán na zotavení Afriky v novém miléniu (Millenium

African Recovery Plan – dále MAP). V té době byl také vytvořen Plán Omega (Omega Plan) bývalým senegalským prezidentem Abdoulayem Wadem. Následně došlo ke sloučení obou programů do tzv. Nové africké iniciativy (New African Initiative – dále NAI), která tvoří základ pro nové partnerství afrických zemí. NAI představuje dobře provedený plán spojených programů – Plán Omega je založen na spolupráci mezi regiony a rozvoji infrastruktury, přičemž MAP, který je více politicky zaměřen, zdůrazňuje nutnost spolupráce v oblasti politiky (Müller 2001).

Jak upozorňuje Daniel Fledes, vůdčí postavení JAR v regionu dokládá její podíl na založení a rozvoji Africké unie, které jako první země předsedala od července 2002. Do konce roku 2002 přišla země s návrhem na vytvoření Panafrického parlamentu Africké unie. Od počátku vzniku této organizace JAR také aktivně podporuje ratifikaci smlouvy Africké unie, jež mimo jiné umožnila vznik Rady pro mír a bezpečnost v rámci této organizace. To, jak je Rada strukturována, umožňuje, že Jihoafrická republika bude i nadále stálým členem tohoto orgánu (Fledes 2007: 20). V roce 2005 přijala Africká unie společný postoj k navrhované reformě OSN, který je známý jako Ezulwini konsenzus. Tento přístup obhajoval, že africké země mají být plně zastoupeni ve všech rozhodovacích orgánech OSN, zejména v Radě bezpečnosti OSN, která je klíčovým orgánem mezinárodního míru a bezpečnosti. Požadavek plného zastoupení v Radě znamenal, že Afričané mají mít nejméně dvě stálá členství (se všemi výsadami, včetně práva veta) a dále pět nestálých členů (Nigeria Daily News 2013).

Pro JAR má Africká unie zásadní význam z hlediska bezpečností spolupráce. Prevence, řízení a řešení konfliktů se staly důležitou součástí bezpečností agendy země. JAR proto spolupracuje s členskými státy Africké unie ve vojenských záležitostech a pod záštitou Africké unie se aktivně zapojuje do mírových misí (Fledes – Vaz 2011: 15).

NEPAD

Mezi programem NEPAD a Africkou unií existují vzájemné vazby – NEPAD spoléhá na Africkou unii v bezpečnostní oblasti a řešení konfliktů. Význam je zde přikládán regionální hospodářské integraci pro příliv zahraničních investic, přičemž Africká unie představuje instituci, která program NEPAD podporuje a vyhodnocuje (Jelínek 2003: 52). Hlavní cíle iniciativy NEPAD se týkají především hospodářského zotavení celého kontinentu, konkrétně zrychlení tempa ekonomického růstu a trvale udržitelného rozvoje, boje proti chudobě, zlepšení infrastruktury, snížení zadluženosti zemí a zvýšení přímých investic ze zahraničí (Klíma 2003: 120).

Jedním ze strůjců iniciativy NEPAD byl Thabo Mbeki, který do rozvojové agendy začlenil potřebu afrického obchodování na základě strategických investičních projektů (Naidu 2015: 62-63). Na základě programu NEPAD, který vznikl v roce 2001, si mají podle Mbekiho africké země pomáhat a dodržovat standardy řádné správy věcí veřejných a lidských práv. Program NEPAD je dále navržen tak, aby samy africké země nesly odpovědnost za prosazování principů demokracie a řádné správy věcí veřejných prostřednictvím mechanismu vzájemného hodnocení (The Economist 2006).

Podle OSN existuje velmi těsná spojitost mezi hospodářskou politikou JAR a iniciativou NEPAD, ve které země sehraje klíčovou roli. Zásadním způsobem se podílí na chodu celého programu a pomáhá ostatním africkým státům s uskutečňování stanovených cílů. Pretoria také podporuje užší spolupráci mezi programy Africké unie a NEPAD a snaží se vytvořit větší kompatibilitu mezi regionálními a kontinentálními programy. Vzhledem k tomu, že Regionální sekretariát NEPAD poskytující pokyny k provádění projektů je umístěn v Jihoafrické republice v blízkosti vlády v Pretorii, má země s touto iniciativou pravidelný kontakt a jeho procesy tak může lépe ovlivňovat. Vláda JAR rovněž poskytuje značné finanční prostředky na chod Regionálního sekretariátu NEPAD, který převážnou část této podpory využívá na financování přeshraničních projektů NEPAD (United Nations 2004: 28-35).

SADC

Jihoafrické rozvojové společenství bylo založeno devíti zeměmi v roce 1980 Deklarací z Lusaky. Předstupněm SADC byly tzv. Frontové státy⁶, které později tvořily Jihoafrickou rozvojovou koordinační konferenci (Southern Africa Development Coordination Conference – dále SADCC). Na základě Deklarace z Windhoeku z roku 1992 došlo k transformaci organizace na SADC. O členství v SADC usilovala Jihoafrická republika řadu let (Rizzi – Schütz 2014: 192-195). Do této organizace byla přijata až po vzniku demokratické vlády (Zimák 2003: 89-90). V současné době má SADC 15 členských států, kterými jsou Angola, Botswana, Demokratická republika Kongo, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mosambik, Namibie, Seychely, JAR, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe. Tyto země se zavázaly k regionální integraci a vymýcení chudoby prostřednictvím hospodářského rozvoje a zajištění míru a bezpečnosti v jihoafrickém regionu (SADC 2012).

Určitým destabilizačním prvkem Jihoafrického rozvojového společenství mohou být vnitropolitické problémy řady členských zemí, ke kterým patří např. situace v Zimbabwe za vlády Mugabeho, kdy Nelson Mandela hrozil SADC tím, že pokud se spory nevyřeší, bude nucen z organizace vystoupit. V té době měla instituce potenciál stát se zdrojem konfliktů, nežli jim naopak předcházet (Malan 1998: 3). I přes politické spory některých zemí lze dnes uskupení SADC označit za úspěšný příklad africké regionální integrace (Jelínek 2003: 62). Z hlediska členských států je ekonomika JAR čtyřikrát výkonnější než hospodářství ostatních zemí SADC dohromady. Jihoafrická republika je tak rozhodující pro rozvoj celé oblasti, jelikož je rovněž důležitým investorem v sousedních zemích (Zimák 2003: 90). V souvislosti s velikostmi jednotlivých ekonomik členských zemí je Jihoafrická republika nepopíratelně nejvýkonnější ekonomikou SADC a v tomto směru zde jasně dominuje.

---

⁶ Základní myšlenka Frontových států i pozdější organizace SADCC byla osvobození od vlivu a závislosti na Jihoafrické republice (Malan 1998: 1). V této souvislosti je pozoruhodné, že právě JAR se v devadesátých letech stává jejím členským státem.

Podle Naisona Ngomy je vedle dalších silných aspektů JAR také nutné zohlednit její vojenskou sílu, která z ní v SADC činí supervelmoc. Na základě projevu jihoafrického ministra obrany Mosiuoi Lekoty se díky svému vojenskému potenciálu může podílet na regionální obraně členských států SADC a ochránit je před případnou zahraniční ozbrojenou agresí. JAR je podle něj rovněž zemí, která se musí zasazovat o stabilizaci celého regionu. Takovéto výroky ze strany Ministerstva obrany Jihoafrické republiky jsou podle autora charakteristické pro chování regionálního hegemona. Země se již od roku 1994 pokouší o mírové řešení regionálních sporů, což lze např. ilustrovat na nasazení jejích mírových sil při občanské válce v Demokratické republice Kongo či na její pozdější ochotě o oválečnou rekonstrukci země. Existují rovněž názory, že zapojení JAR do SADC je jejím strategickým zájmem, kterým chce země kontrolovat celý region, čímž je tento regionální hegemon poháněn stejnými motivy, jako tomu bylo za vlády apartheidu (Ngoma 2005: 158-161).

SACU

Jihoafrická celní unie představuje instituci, jejímiž členy jsou dnes Botswana, Jihoafrická republika, Lesotho, Namibie a Svazijsko. Z hlediska členských států představuje výše jihoafrického HDP nejsilnější ekonomiku této organizace a je tak hlavním obchodním partnerem menších zemí. Z členských států SACU vyváží do JAR především Lesotho a Svazijsko – export těchto dvou zemí tvoří 80 %. Celkový vývoz mezi zeměmi Botswany, Lesotha, Namibie a Svazijska tvořil v roce 2011 pouhých 16 %, přičemž dovoz činil 50 %. Jihoafrická republika je centrem subsaharského regionálního obchodu. Z ekonomického hlediska je pro členské státy SACU velmi důležitý export do JAR, jelikož se významnou měrou podílí na jejich HDP. Za pozitivní faktor z hlediska posilování regionální spolupráce států SACU a vývoje ekonomiky Botswany, Lesotha, Namibie a Svazijska lze také považovat velké množství remitancí proudících z JAR (Canales-Kriljenko – Gwenhamo – Thomas 2013: 4-6).

IBSA

Fórum IBSA je koalice nově vznikajících mocností, a sice Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky. Trilaterální rozvojová spolupráce těchto tří zemí byla iniciována Brazílií, která chtěla rozvinout spolupráci Jih – Jih. Kooperace byla oficiálně zahájena prostřednictvím Brasilské deklarace uzavřené v roce 2003 v Brazílii. O rok později došlo k dalšímu setkání ministrů zahraničí těchto tří zemí v indickém Novém Dillí, na kterém se řešila především reforma OSN, mír a bezpečnost, terorismus, globalizace, udržitelný rozvoj a sociální rozvoj. Zhlediska otázky reformy OSN bylo zjevné, že všechny tři země požadovaly vytvoření větší rovnováhy ve světovém uspořádání, a proto se ministři zahraničních věcí vyjádřili pro rozšíření stálých i nestálých členů Rady bezpečnosti OSN (Záhořík 2010: 96-97). Spolupráce fóra IBSA funguje na bázi zasedání čelních představitelů a vlád zainteresovaných států. Při prvním summitu čelních představitelů všech tří zemí, který se konal v roce 2006 v Brasílii, došlo ke vzniku společného konsenzu ohledně zasedání Valného shromáždění a hlasování v Hnutí nezúčastněných zemí. V dalších letech proběhlo několik dalších summitů, jako např. v roce 2008 summit v Dillí či v roce 2010 v Brasílii (Flemes – Vaz 2011: 6-7).

Na půdě IBSA zastává JAR řadu společných názorů zejména s Brazílií – pro obě země je v současné době prioritní otázka námořní bezpečnosti, která je pro celé fórum IBSA jednou z nejslibnějších příležitostí užší spolupráce. JAR i Brazílie často zastávají mediační a stabilizační regionální roli – obranné politiky obou zemí IBSA mají zkušenosti s regionální nestabilitou, které mohou být nápomocné při urovnávání konfliktů. Společné postoje JAR a Brazílie se také týkají nešíření jaderných zbraní a odzbrojení – obě země se atomových zbraní v minulosti vzdaly. Co se týče úspěchů JAR, země se aktivně podílela na zprostředkování dohody v průběhu Smlouvy o nešíření jaderných zbraní v roce 1995. Pretorii se na konferenci o jejím projednávání podařilo přijetí jejího neomezeného prodloužení, přičemž se podílela na vzniku dvou dalších rozhodnutí týkajících se posílení procesu přezkumu zásad o nešíření jaderných

zbraní a odzbrojení. JAR dále patří mezi nejvlivnější členy Skupiny jaderných dodavatelů (Nuclear Suppliers Group), v rámci které se tehdejší prezident Mbeki snažil Indii poskytnout přístup k mezinárodní technologii pro civilní jaderný program (Flemes – Vaz 2011: 8-17).

BRICS

Jihoafrická republika je také členem úspěšného hospodářského uskupení BRICS, které bylo založeno v roce 2003 Brazílií, Ruskem, Indií a Čínskou lidovou republikou. Autorem názvu BRIC je ekonom Goldman Sachs, který v roce 2003 označil členské státy BRIC za země s obrovským ekonomickým potenciálem. Sachs tvrdil, že do 40 let se tyto státy mají stát „motory“ světové ekonomiky (Armijo 2007: 8). Členem uskupení regionálních mocností BRIC se JAR stala v roce 2010 jako jediná africká země (Alden – Schoeman 2015), což potvrzuje její dominantní roli.

Komparativní výhodu v rámci členských zemí BRICS představuje množství nerostného bohatství v JAR – v nedávné době byla označena za nejbohatší zemi ve smyslu minerálních zásob v hodnotě zhruba 2,5 bilionu dolarů. Struktura vývozu JAR do zemí BRICS se vykazuje vysokou diverzifikací – negativní obchodní bilance se značně zúžila během čtyř let. Na ekonomikách členských zemí BRICS se pozitivně odráží jejich export – obchod mezi státy vzrostl z 6,2 % v roce 2005 na 16,8 % v roce 2011. JAR je od vstupu do BRICS uznávána za významného regionálního aktéra, který má být přemístěn do globálního systému, aby zde převzal své právoplatné místo (BRICS 2016). Skutečnost, že JAR začala být jako regionální mocnost vnímána ostatními regionálními velmocemi, potvrzuje její členství v tomto semiformálním uskupení. I když v JAR nelze reflektovat takový hospodářský růst jako u Číny nebo Brazílie, neúčast afrického státu v uskupení BRIC nebyla politicky přijatelná – členské státy této prestižní skupiny proto diskutovaly o otázce, který zástupce afrického kontinentu by mohl BRIC rozšířit. Z vybraných kandidátů, kterými byli JAR a Nigérie, zvítězila (jakožto vhodnější kandidát) Jihoafrická republika (Piknerová 2013: 60).

Ve skupině BRICS Jihoafrická republika opakovaně upozorňuje na problémy afrického kontinentu. Za úspěchy celé organizace lze považovat založení tzv. Nové rozvojové banky (New Development Bank) a vznik kvaziskupiny mezi fórem BRICS, Mezinárodním měnovým fondem (International Monetary Fund) a Světovou bankou. Tyto organizace spolu kooperují v oblasti ekonomiky. JAR tímto dosáhla vytvoření vlastní globální vládní struktury (Tétényi 2014: 6). Členské státy BRICS vyjadřují již řadu let podporu JAR v rámci zapojení do globálních struktur OSN, zejména v souvislosti s jejím stálým členstvím v Radě bezpečnosti OSN. Stálé členství JAR v Radě vyzdvihuje především Rusko a Čína, které jsou rovněž jejími stálými členy. V této souvislosti vyjadřují JAR podporu i země SADC (Nigeria Daily News 2013). Členstvím v organizaci BRICS, ale i IBSA, prosazuje JAR svůj celosvětový vliv na globálních záležitostech. Na půdě těchto dvou institucí může jako jediná africká země prosazovat své regionální zájmy a diskutovat o otázkách týkajících se globálního dění. Z hlediska silné materiální základny JAR může být členským státům BRICS či IBSA země nápomocná např. z hlediska poskytování nerostných zdrojů nebo profesionálních nástrojů pro těžební průmysl.

G20

Členy skupiny G20 tvoří největší světové ekonomiky. JAR vstoupila do organizace v roce 1999 a stala se tak jedinou africkou zemí, která je jejím členem. Skutečnost, že je země zastoupena v uskupení dvaceti nejsilnějších ekonomik světa opět značí její ohromný ekonomický potenciál a mezinárodní vliv. Pretoria byla v rámci přijetí nových strategických reforem koalicí mnohokrát nápomocná. Její přínos tkví v touze po vytvoření účinné rozvojové agendy a transparentního globálního finančního uspořádání. JAR se také podílela na přípravě vládních reformních programů Mezinárodního měnového fondu (International Monetary Fund) (Naidu 2015: 64). Účasti JAR ve skupině dvaceti největších světových ekonomik přikládám velký význam zejména proto, že se jako jediná africká země dokázala stát členem této významné globální ekonomické organizace, což jen poukazuje na vyspělost.

G77

Koalice G77 je skupinou rozvojových států, která byla založena v roce 1964. Skupina vznikla na základě Společné deklarace sedmdesáti sedmi zemí (The Group of 77 2016). V současné době sdružuje 134 rozvojových zemí, jejichž cílem je diskutovat o nejdůležitějších otázkách rozvojové agendy při OSN a jejich odborných organizací. Koalice G77 se snaží zajišťovat mír a prosperitu lidstva prostřednictvím účinného multilaterálního systému či podporuje různé globální organizace a agentury při OSN, které mají mandát k vedení globální strategie a opatření k vymýcení hladu a chudoby (FAO 2016).

Jihoafrická republika vstoupila do této organizace v roce 2006. Vizí země bylo vytvoření spravedlivého globálního hospodářského řádu a dosažení udržitelného rozvoje (Zondi 2014: 2). Pretoria vnímala své členství v koalici G77 při OSN jako část svých cílů ohledně multilateralismu a principu dobrého vládnutí. JAR lze připsat mnoho zásluh, které měly pozitivní vliv na rozvoj afrického kontinentu. V roce 2006, kdy skupině předsedala, např. usnadnila vyjednávání o Kjótském protokolu, když přispěla k založení pětiletého programu o sledování dopadů klimatických změn na africké státy (Naidu 2015: 63).

Z členství ve výše zmíněných organizacích je patrné, že se JAR snaží prosazovat své zájmy jak na regionální úrovni – Africká unie, SADC, SACU – tak prostřednictvím globálních fór a mezinárodních organizací – BRICS, Fórum IBSA, OSN, Commonwealth, G77 či G20, což představuje jednu z podmínek regionální hegemonie. Na posilování pozice Jihoafrické republiky měly také velký podíl již zavedené střední mocnosti, které zemi napomáhaly prosadit se v globálním prostředí. V tomto smyslu lze jako příklad uvést tzv. Cairnskou skupinu, která je sdružením 19 největších exportérů zemědělských produktů. Tito vývozcí vytvořili na konci osmdesátých let dohodu týkající se odstranění dvojích standardů v oblasti obchodu se zemědělskými výrobky. Cairnská skupina, jejíž členské státy představují vedle již zavedených středních mocností (kterými jsou Austrálie, Kanada či Nový Zéland) také JAR, Brazílie, Chile nebo Thajsko, je považována za dobrý příklad nového multilateralismu vyznačujícího se

kooperací mezi zeměmi napříč globálními regiony a usilujícího o prosazení změn ve sféře světové zemědělské politiky (Piknerová 2013: 55). Větší zapojení země do integračních uskupení bylo nastartováno až s nově nastolenou zahraniční politikou Nelsona Mandely, která se nesla v duchu sbližování s okolními státy. Od té doby lze v souvislosti se zakládáním afrických programů a účasti v integračních procesech pozorovat výrazný posun země směrem k budování její regionální a světové dominance.

3.2 Nigérie – základní informace

Nigérie se nachází pobřeží Guinejského zálivu. Na západě sousedí s Beninem, na severu s Nigerem a na východě s Čadem a Kamerunem (Shu'ara 2010: 3). Nigérie je součástí subsaharského regionu s rozlohou 910,768 km², čímž je její území 32. nejrozsáhlejší na světě (CIA 2016b). Podle nejnovější ústavy z roku 1999 je Nigérie federativní republikou, která je rozdělena do 36 států, přičemž Abuja náleží zvláštní postavení federálního hlavního města (Constitution of the Federal Republic of Nigeria 1999: čl. 1+3).

Nigérie je jednou z nejvíce heterogenních zemí světa. Etnické národy, které jsou rozptýleny do více než 250 skupin, představují Hausové, Jorubové, Ibové, Fulbové, Kanurijci, Tivové, Edové, Ibibiové a Ijawové (Klíma 2003: 132-133). Většina obyvatel je soustředěna v jižní části země a dále v severní oblasti okolo státu Kano – mezi těmito dvěma oblastmi se nachází velmi řídko osídlený střední pás (Institute for Security Studies 2016). Z hlediska hustoty populace představuje Nigérie nejlidnatější africký stát a jednu z nejvíce osídlených zemí světa. Z globálního měřítka patří mezi deset nejhustěji osídlených světových zemí (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 13). Podle posledních údajů čítá nigerijské obyvatelstvo více než 186 milionů obyvatel, což z něj činí sedmý nejlidnatější stát světa (United States Census Bureau 2016).

3.2.1 Historicko-politický přehled a současná role Nigérie v regionu

Nigérie získala nezávislost na Velké Británii v roce 1960. Země i nadále zůstala členem Commonwealthu a vyznačovala se orientací na západní země (Klíma

2003: 41). Po většinu její nově nabitě nezávislosti vládla v zemi armáda, která ovlivňovala domácí i zahraniční vztahy. Definitivní skončení vojenské vlády proběhlo až v roce 1999 (Alli 2010: 146). Transformace země směrem k civilní formě vlády proběhla v roce 1990, kdy se konaly prezidentské volby, avšak již koncem roku 1993 byla generálem Sani Abachou zrušena. Abachův diktátorský režim trval až do roku 1998 (Jega 2000: 35). Toto období bylo charakteristické ostrým umlčováním protirežimní opozice a porušováním lidských práv – země se tak stala terčem kritiky ze strany USA a EU. Reálný vstup Nigérie do procesu demokratizace lze datovat až od roku 1998, kdy došlo k náhlému úmrtí Abachy a tím i k počátku nové éry. Do čela země se poté dostal Abdulsalami Abubakar, který přislíbil návrat země k civilní vládě a především zveřejnil plán organizace demokratických voleb (Rosůlek 2007: 221-222).

Politická nestabilita od roku 1990 bránila po sobě jdoucím vládám provádět efektivní hospodářskou politiku. Bez zřízení odpovědné vlády jsou šance na řešení naléhavých problémů (jako je např. zhoršení životních podmínek či kolaps kdysi vynikajících vzdělávacích institucí) minimální. Problém při řešení obtížných situací představoval v minulosti především fakt, že řada z významných nigerijských vůdců byla držena ve vězení nebo v exilu. Řešení pro nastalé potíže představuje vytvoření efektivní vlády, která se angažuje na řádné správě věcí veřejných. Takováto správa má v Nigérii zásadní význam pro její stabilitu a růst (Institute for Security Studies 2016).

V roce 1999 došlo v Nigérii k přijetí nové ústavy a tím i islámského práva šaría, které vyznávaly především muslimské státy na severu Nigérie. Vyhlášením islámského práva však začalo eskalovat napětí mezi muslimy a křesťanskými menšinami. Od počátku 21. století začala hrát Nigérie díky svým ohromným nalezištím ropy stále významnější roli na půdě afrických, ale i globálních struktur. Zajímavé je rovněž zmínit, že se Nigérie kvůli svým vysokým příjmům z rostoucích cen ropy stala v roce 2006 prvním africkým státem, který vyrovnal své dluhy Pařížskému klubu bohatých zemí (Rosůlek 2007: 222).

Nigerijský politický vývoj lze označit za sérii vojenských převratů, které byly střídány často krátkým obdobím civilních vlád a pokusy o nastolení demokracie. Nigérie zároveň patří k zemím s nejrozsáhlejší korupcí prostupující všemi složkami státu, včetně policie a armády. Mění se cykly vojenských diktatur, aktivismu a pokusů o sestavení civilních vlád vedly ke zvýšení nespokojenosti v oblastech nejvíce postižených těžbou ropy. Termín „postižených“ bohužel není vybrán náhodou, jelikož zdejší důsledky těžby ropy, a především počínání firmy Shell, čelí ostré mezinárodní kritice řady lidskoprávních organizací (Záhořík 2010: 117-118). Nepoddajná nigerijská korupce je jednou z hlavních překážek trvalého ekonomického růstu. Existenci všudypřítomné korupce ještě umocňuje skutečnost, že Nigérie postrádá politickou vůli a efektivní instituce na řešení tohoto problému. Problémem v Nigérii je také nedostatečně rozvinutá infrastruktura, která není konkurenceschopná a vyžaduje pozornost. Aby mohla země lépe propojit svůj region s okolními státy a zbytkem světa, je nutné, aby více zainvestovala do své infrastruktury (The African Economist 2013).

Kvůli všudypřítomné korupci musel být vykonáván dozor ze strany mezinárodních pozorovatelů nad všeobecnými volbami konajícími se v roce 2011, kteří je v této zemi vyhodnotili jako jedny z nejsvobodnějších a nejspravedlivějších voleb konaných za poslední dobu (UNDP 2012a). Na politické frontě vidím jako jeden z hlavních úspěchů země přechod od vojenské diktatury k demokracii, avšak v této souvislosti se domnívám, že nigerijský demokratizační vývoj je velice krátkodobý a vnitřně křehký, což může mít nepříznivý dopad na další vývoj země.

Jak uvádí Kateřina Werkman, Nigerijci mají dnes dostatek důvodů k nespokojenosti. Patří k nim především korupce, nezaměstnanost, výpadky dodávek elektřiny, špatný stav či zcela neexistující infrastruktura, zvyšující se násilné konflikty v komunitách a řada dalších neřešených problémů. Parlamentní demokracie v Nigérii je spíše „volebním autoritářstvím“, v němž vládní a všemocná Lidová demokratická strana (People's Democratic Party – dále PDP) díky falšování hlasů s přehledem vyhrála všechny dosavadní volby od

demokratizace v roce 1999 (Werkman 2011). U nigerijských politických elit však zůstávají příjmy z nerostných zdrojů, které nejsou přerozdělovány mezi obyvatele, čímž dochází ke zvyšování chudoby (Jega 2000: 28).

V rámci federace je velkým problémem rozdělení Nigérie na muslimský sever a křesťanský jih. S obtížemi zde koexistují dvě odlišná prostředí, která jsou již řadu let příčinou vnitřních sporů země. Severní Nigérie, ve které mají silné kořeny zásady islámského práva, odporuje a vzdoruje moderním pohledům. Fundamentalisté přesvědčují souvěrce, že převážná většina bělošského křesťanstva vede lidstvo do záhuby (Klíma 2003: 118). Nárůst etnického nacionalismu a vznik regionálních radikálních uskupení lze spojovat s rokem 1993, kdy se k moci dostal generál Abacha. Za jeho vlády došlo k enormnímu nárůstu těžby ropy v oblasti delty řeky Nigeru, což s sebou zároveň přineslo obrovské ztráty na životech, bezohledné jednání ze strany těžebních společností a zvýšení etnoregionálního nacionalismu, který přispěl ke zformování Hnutí za emancipaci delty Nigeru (Movement for the Emancipation of the Niger Delta – dále MEND) (Záhořík 2010: 118). Za nejvýznamnější těžební oblast lze označit právě oblast delty Nigeru, ve které se od druhé poloviny padesátých let (tuto dobu lze označit za počátek komerčního využívání ropy v Nigérii) vyprodukovalo více než 85 % surové ropy z celkových výtěžků federace. Tato skutečnost byla spojena s nespravedlivým přerozdělováním získaných příjmů z těžby ropy ze strany nigérijské vlády a stala se tak pro zdejší etnické skupiny a komunity důvodem k politické agitaci vedoucí k ochraně a podpoře ekonomických a ekologických práv této oblasti (Agbu 2004: 30).

V současné době je pro Nigérii, ale i okolní státy, hrozbou radikální sekta Boko Haram. Ke vzniku Boko Haram a MEND, které odmítají soudobý politický systém, došlo ve chvíli, kdy v Nigérii proběhla militarizace armádních složek za účelem ochrany ropných společností. V té době byly údajně zaznamenány případy, kdy vládní síly zneužily a zabily členy různých komunit bez důkazu jejich napojení na militantní skupiny. Ze strany nigerijské vlády také docházelo k porušování lidských práv, znásilňování či vypalování domů. Tato skutečnost

přivedla podle Kingsleyho Amaechiho nigerijskou společnost od nenásilných odporů k protestům násilným. Mnoho nenásilných komunit vidělo v jejich radikalizaci způsob, jakým se ochránit. Vznik extremistické skupiny Boko Haram lze spojovat s rokem 2002, v souvislosti s počátkem kampaně prezidentských voleb, přičemž založení skupiny MEND proběhlo kolem roku 2005 (Amaechi 2013: 45-53).

Pro zemi je tedy palčivým problémem otázka bezpečnosti. Podle Jonathana Hilla existují dvě možnosti, proč nigerijská vláda selhává při zajišťování bezpečnosti. První z nich je nedostatek absolutní kontroly oficiálních vládních agentur nad násilím v zemi. Druhá spočívá v tom, že když už tyto agentury území kontrolují, nemohou být nikdy přítomny u konfliktů ve všech částech Nigérie (Hill 2012: 32). Nigerijské děti, muži i ženy tak žijí ve strachu jednak o své životy či z únosu ozbrojenou skupinou Boko Haram, ale také z uvěznění nebo popravy armádou. Nigerijská policie i armáda se zde nebojí využívat metod mučení jako bití, střelbu i znásilňování, a to i vůči dětem kolem 12 let. V roce 2013 Nigérie popravila 4 lidí, poprvé od roku 2006. V zemi je možné takto odsoudit i ty, kteří byli v době spáchání zločinu ještě dětmi. Řada nigerijských dětí nechodí do školy, musí žít na ulici, kde mají často potíže s policií, nebo jsou uneseni skupinou Boko Haram či nuceni vstoupit do armády (Sunde 2015). Situace v Nigérii a chování tamní vlády odporuje normám mezinárodního práva. V rámci nynějších nepokojů dochází ke zločinům proti lidskosti, které potřebují okamžité šetření. Země by měla více investovat do ochrany práv jednotlivců, především dětí, a změnit tak svůj současný bezpečnostní stav.

Za hlavní sociální problém sužující tento region považují již zmíněnou otázku chudoby. V současné době žije zhruba 70 % Nigerijců v extrémní chudobě (Hamman – Omojuwa 2013: 30). Podle Giniho indexu nerovnosti příjmu je další potíží otázka rozdělování bohatství. Rozdíly ve vydělaných částkách jsou v Nigérii již dlouhodobě patrné, což značí následující výsledky – v roce 2003 se země na ose od 0 do 100 ocitla s hodnotou 43,7 v její první polovině (CIA 2016a). Situace nerovnoměrně rozděleného bohatství se příliš nezlepšuje, naopak

dochází k prohlubování příjmové nerovnosti. Roku 2013 se ze 187 zkoumaných států umístila země na 152. příčce s celkovým ohodnocením 48,8 (UNDP 2013).

V sociálním kontextu má negativní dopad na společnost budování lidských zdrojů a kvalita života. Lidský rozvoj Nigerijců je na nízké úrovni – Index lidského rozvoje byl v roce 2012 0,47 (UNDP 2012a). Roku 2013 sice došlo k jeho mírnému zlepšení na celkovou hodnotu 0,50, avšak stále se jedná o velmi neuspokojivé výsledky (Kumar 2015). Mezi léty 2008-2014 tvořilo 20,7 % dětí, které nedokončily základní vzdělání (UNDP 2015: 244). Očekávaná délka života je u mužů 45,8 let a u žen 47,3 roků. Děti ve věku 6-14, které dokončily základní vzdělání, tvořily 72 % (Shu'ara 2010: 2). Údaje o dětské úmrtnosti v Nigérii lze nalézt ve zprávě Rozvojových cílů tisíciletí, která uvádí, že kojenecká úmrtnost a úmrtnost pod pět let v Nigérii není příznivá – na 1000 dětí bylo zaznamenáno 61 úmrtí nově narozených dětí a 94 mrtvých dětí do pěti let (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 11-12).

3.2.2 Ekonomická situace

Zdejší ekonomika je charakteristická potenciálem zemědělského sektoru, dvoutřetinovou populací žijící v chudobě a vládou, která profituje z nigerijských zdrojů (Canagarajah – Thomas 2002: 4). Podle absolutní výše HDP je dnes Nigérie 26. největší ekonomikou světa (U. S. Commercial Service 2015). Jak tvrdí nigerijská vláda, země bude do roku 2020 mezi dvaceti nejsilnějšími světovými ekonomikami (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 15). Nigérie zažívá období ekonomického boomu od roku 2014, kdy se po statistickém přepočtu stala největší africkou ekonomikou a v tomto směru tak předběhla Jihoafrickou republiku. V důsledku silného výkonu nigerijské ekonomiky vzrostlo v roce 2015 reálné HDP o 6,1 %. Výše jejího HDP činí 568,5 miliard dolarů (The World Bank 2015a). Ve vývoji nigerijské ekonomiky stojí však několik problémů, přičemž za hlavní z nich je všeobecně považována chudoba (Alabi – Olayide 2013: 2)

Určitou potíží pro nigerijskou ekonomiku představuje také otázka konkurenceschopnosti. Podle indexu měřícího konkurenceschopnost zemí si Nigérie nevede nejlépe – mezi roky 2012-2013 zařadil Globální index konkurenceschopnosti zemí Nigérii na 115. příčku ze 144 zkoumaných států. Její výsledek se v následujícím období let 2013-2014 ještě zhoršil, když se mezi 148 zohledněnými státy umístila na 120. místě (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 9). K výraznému poklesu došlo v roce 2015, kdy země obsadila až 127. místo ze 144 států (National Competitiveness Council of Nigeria 2015). Následující graf zachycuje sílu nigerijské ekonomiky z hlediska vývoje HDP. Růst nigerijského HDP je pozoruhodný, přičemž rok od roku dochází k jeho navyšování.

Graf č. 2: Vývoj nigerijského HDP

(Trading Economics 2016a).

Ekonomika Nigérie je výkonná v oblasti zemědělství. Vládní politika podporuje zejména produkci obilovin, kukuřice a rýže. Rostoucí ceny obilovin však představují závažnou hrozbu pro nasycení této nejlidnatější země Afriky (Alabi – Olayide 2013: 2-4). Podíl na růstu HDP Nigérie, která je považována za jednu z nejrychleji rostoucích světových ekonomik, má ale i zpracovatelský a zábavní průmysl, telekomunikace či stavebnictví. Země dále představuje dvanáctého největšího producenta ropy na světě a prvního na celém africkém kontinentu (U. S. Commercial Service 2015).

Tabulka č. 2: Historické a předpokládané ekonomické ukazatele

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Růst reálného HDP (%)	5,31	4,21	5,49	6,22	2,97	3,78	5,03	5,61	5,61
Míra inflace (%)	10,83	12,22	8,5	7,98	9,55	10,16	9,49	8,67	8,54
Celkový obchod (%)	48,75	-4,30	-24,26	10,34	-24,30	2,41	31,11	17,31	11,64

(National Bureau of Statistics 2016: 35).

Nigérie, jakožto ropná velmoc a tradiční exportér této suroviny, je již řadu let členem OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries – dále OPEC). V osmdesátých letech se průměrná cena ropy pohybovala kolem 20 dolarů za 1 barel, díky čemuž nigerijská ekonomika ohromně zbohatla. Země vyprodukuje mezi 1,8 až 2 miliony barelů ropy denně a podíl z jejího exportu tak tvoří téměř 90 % všech nigerijských vládních příjmů (Canagarajah – Thomas 2002: 5).

Lze říci, že veškeré základy nigerijské ekonomiky stojí především na zisku z prodeje ropy, na jejímž prodeji je země de facto závislá. I přes to, že země disponuje největšími zásobami ropy v celé subsaharské Africe a je jednou z předních celosvětových producentů této strategicky významné suroviny, musí se její průmysl denně vypořádávat s některými nežádoucími vedlejšími jevy, kterými jsou zejména obchod s odcizenou ropou, jenž podněcuje útoky na ropná zařízení. V tomto smyslu je nejpostiženější oblastí delta řeky Nigeru, kde jsou útoky radikálů na ropovody a krádeže ropy velmi časté (UNDP 2012a). Delta

řeky Nigeru je hlavní oblastí pozemní těžby ropy a v posledních desetiletích se stala jádrem sporů jak na lokální, tak na mezinárodní úrovni. Zdejší těžba ropy vyvolala vzestup etnického nacionalismu, zatímco podmořské zásoby měly negativní vliv na vztahy s regionálními ropnými mocnostmi – Rovníkovou Guineou, Kamerunem či Republikou Kongo (Záhořík 2010: 117).

Jak ukazuje následující tabulka, možným problémem v následujících letech bude pro nigerijskou ekonomiku klesající míra produkce ropy, která je v zemi rok od roku nižší. Podle údajů organizace OPEC však stále zůstává jejím nejvýznamnějším africkým producentem.

Tabulka č. 3: OPEC – Vývoj těžby ropy

Table 5
OPEC crude oil production based on secondary sources, 2010–14 (1,000 b/d)

	2010	2011	2012	2013	1Q14	2Q14	3Q14	4Q14	2014	Average change 2014/13
Algeria	1,250	1,240	1,210	1,159	1,128	1,158	1,167	1,152	1,151	-7
Angola	1,786	1,667	1,738	1,738	1,600	1,646	1,705	1,688	1,660	-78
Ecuador	475	490	499	516	537	541	543	546	542	26
IR Iran	3,706	3,628	2,977	2,673	2,774	2,768	2,759	2,763	2,766	93
Iraq	2,401	2,665	2,979	3,037	3,217	3,266	3,153	3,424	3,265	228
Kuwait	2,297	2,538	2,793	2,822	2,797	2,786	2,794	2,719	2,774	-48
Libya	1,559	462	1,393	928	371	222	614	679	473	-455
Nigeria	2,061	2,111	2,073	1,912	1,901	1,892	1,949	1,904	1,911	0
Qatar	791	794	753	732	733	725	724	682	716	-15
Saudi Arabia	8,254	9,296	9,737	9,586	9,702	9,675	9,747	9,608	9,683	97
UAE	2,304	2,516	2,624	2,741	2,745	2,749	2,791	2,757	2,761	19
Venezuela	2,370	2,413	2,392	2,389	2,381	2,377	2,369	2,364	2,373	-16
Total OPEC	29,255	29,821	31,168	30,231	29,885	29,805	30,316	30,286	30,075	-157

(OPEC 2014: 18).

Jak upozorňuje Záhořík, v poslední době se ropný sektor na africkém kontinentě rozvíjí takovým tempem, že jej můžeme považovat za velmi důležitý geopolitický faktor, který má zásadní vliv na utváření globální politiky (Záhořík 2010: 111). Ropa patří mezi strategické suroviny a její vliv na vnitropolitické události je v některých afrických státech více než patrný. Podle výzkumů investují ropné země subsaharské Afriky do oblasti zdravotnictví či školství daleko méně nežli ty africké státy, které ropu netěží. Problémem pro řadu afrických zemí produkujících ropu jsou sociální a etnické spory, nestabilní politické klima, korupce či zneužití výnosů z těžby ropy pro vnitropolitické účely. Typickým příkladem takové africké země je právě Nigérie, pro niž jsou nestabilní politické situace a sociální nepokoje typické. V poslední době se hovoří zejména o neutěšené situaci v jižní Nigérii a probíhajících konfliktech v deltě řeky Nigeru, jež mohou ohrožovat ropné zájmy některých světových velmocí (USA nebo Čína). Samotný vývoj Nigérie je pak provázen enormními sociálními tensemi a nevyrovnaným rozvojem. V Africe rovněž dochází k narušení či doplnění ekonomické a politické hegemonie západoevropských států a USA globálním vzestupem Číny, která má v Nigérii (ale i v Súdánu nebo v Angole) své ropné zájmy (Záhořík 2009).

Jak již bylo zmíněno, velkou výzvou pro ekonomiku a vnější obchodní bilanci Nigérie představuje prudký pokles světových cen ropy od roku 2014. Klesající ceny ropy připravily Nigérii o velkou část příjmů a rozpočet se tak dostává do úzkých (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 7). Mnohonásobně nižší ceny ropy mohou mít jednak negativní dopad na všechny úrovně nigerijské státní správy, ale především představují jednu z hlavních překážek federální vlády pro udržení ekonomické stability a zahájení úspěšných reformních programů (The World Bank 2015a). I přes to, že výše nigerijského HDP předčí i Jihoafrickou republiku, země nedokáže využít svůj potenciál. Jak uvádí Záhořík, tato skutečnost může souviset s otázkami korupce, nepotismu a uzurpace moci do rukou úzké elitní skupiny na úkor většiny obyvatelstva (Záhořík 2010: 29).

V současné době je země čerstvým žadatelem o mezinárodní finanční pomoc, jejímž cílem je snížení deficitu státního rozpočtu. Nigérie musela v nedávné době požádat Světovou banku a Africkou rozvojovou banku o 3,5 miliardy dolarů. Současný prezident Muhammadu Buhari hodlá snížit schodek nigerijského rozpočtu (který od roku 2013 vzrostl o 4 miliardy dolarů) na současných 15 miliard. Deficit vládního rozpočtu se prohloubil po nástupu nové vlády, která zvýšila výdaje ve snaze stimulovat zpomalující ekonomiku. Výnosy z ropy se mají letos na státních příjmech podílet pouhou třetinou, přičemž ještě předloni tvořily 70 % (Donnan – Fick 2016).

3.2.3 Vojenská situace

Výdaje na obranu jsou v Nigérii velmi vysoké, což značí především fakt, že nigerijská armáda je jednou z největších v Africe. Potíž je však v jejím arzenálu, který je zastaralý, a armádní vojska nejsou dostatečně vyškolená. Z důvodu absence moderního sofistikovaného vojenského vybavení rozhodla nigerijská vláda v roce 2014 o investicích ve výši 1 miliardy dolarů na nová kvalitní letadla a vojenský výcvik. Tento krok měl však v Nigérii mnoho odpůrců, kterým vadila vložená investice do krutostí spojených s válkou a porušováním lidských práv. Je zajímavé podotknout, že podle dostupných údajů vzrostly za rok 2013 vojenské výdaje v celé Africe o 8,3 %, tedy mnohonásobně rychleji než ve zbylých částech světa (The Economist 2014).

Vojenská armáda Nigérie hraje důležitou roli v mnoha mezinárodních organizacích, jako např. v rámci zahraničního nasazení monitorující skupiny ECOWAS – prostřednictvím jednotek ECOMOG – Africké unie nebo u peacekeepingových sil OSN (Hamman – Omojuwa 2013: 28). Země je ochotna svou moc prokazovat v různých regionálních zásazích pro dosažení dohledu nad příměřím. Regionální vojenskou moc Nigérie lze např. ilustrovat na případě Libérie a Sierry Leone, kde země financovala pomoc téměř úplně sama. Nigerijští vojáci zde tvořili většinu (Jelínek 2003: 61). V té době darovala Nigérie Libérii 8 miliard eur a přispěla tím k ukončení občanské války (Hamman – Omojuwa 2013: 27-28).

K dominanci v regionu přispívá i fakt, že nigerijské ozbrojené složky jsou největší a nejschopnější armádou v celé západní Africe. Určitou potíž však představuje výkonnost ozbrojených sil, která postupně upadá jednak z důvodu špatného vojenského výcviku, ale také kvůli rozsáhlé korupci. Většina nigerijských letadel a lodí jsou nefunkční a značná část nigerijské armády je schopná provádět pouze základní vojenské operace (Global Security 2015). Na nigerijskou armádu má negativní dopad také nedostatek investic do vzdělávání, neschopnost udržovat vojenská zařízení a slabá spolupráce se západními silami. Nigerijští vojáci nasazení v mírových misích OSN čelí řadě logistických problémů, ke kterým patří např. nedostatek dostatečného množství vozidel a adekvátního zdravotnického zařízení či nedostatečné komunikační zařízení. Tyto problémy se odráží zejména v nedávných peacekeepingových operacích, které proto nemohou být tak úspěšné, jako mise uskutečněné na začátku devadesátých let minulého století (Hamman – Omojuwa 2013: 29-30).

Na rozdíl od nigerijských mírových sil z počátku devadesátých let, které byly účinné při potlačování etnických krveprolití v Sieře Leone a Libérii, postrádala vojska při konfliktu v Mali v roce 2013 kvalitní vybavení a trénink. Nigerijská armáda je také mnohdy obviňována z porušování lidských práv v rámci bojů proti militantní skupině Boko Haram. Co se týče výdajů na obranu, v roce 2014 představovaly téměř 5,8 miliard dolarů, což byla čtvrtina federálního rozpočtu. I zde se však projevil problém endemické korupce, jelikož z této částky připadla více než třetina členům resortu Ministerstva obrany Nigérie (Global Security 2015).

Poslední údaje týkající se velikosti nigerijských vojsk ukazují, že armáda čítá 162 000 vojáků (The World Bank 2016a). Na jedné straně je tedy nigerijská armáda zdrojem pýchy, na kterou je země náležitě hrdá, avšak na straně druhé je zde výrazným problémem otázka korupce. Podle Hilla byly nigerijské síly již mnohokrát oprávněně obviňovány z podpory mnoha nekalých ekonomických a politických praktik, které postupně znehodnocují nigerijský demokratický systém, práva občanů a kvalitu zdejšího života (Hill 2012: 33). Za zmínku stojí

také skutečnost, že Nigérie byla jednou z prvních zemí, které se zavázaly k omezení zbrojení a šíření jaderných zbraní. Země je dlouhodobým zastáncem odzbrojení a mezinárodního míru a bezpečnosti – již v roce 1968 podepsala jako jeden z prvních států NPT. V nedávné době se také zavázala k nevratné eliminaci výroby jaderných zbraní (Permanent Mission of Nigeria to the United Nations 2015).

3.2.4 Zahraniční politika

V průběhu studené války nestála Nigérie na straně ani jedné ze světových velmocí, nýbrž udržovala neutrální postoj a byla jakýmsi africkým prostředníkem. Země rovněž dlouhodobě usilovala o členství v OSN, do mezinárodního společenství proto vstupuje ihned po zisku nezávislosti na Velké Británii (Hamman – Omojuwa 2013: 28). Nigérie si s Velkou Británií udržela dodnes velmi pevné vztahy. Britské zájmy jsou zde redukovány na ropu a zemní plyn. Investice Velké Británie v Nigérii se týkají zejména rozvoje těžkého a zpracovatelského průmyslu, který úzce souvisí s produkcí ropy a plynu. Nejznámější je působení firmy Shell v deltě Nigeru, která byla v minulosti zapojena do nekalých praktik, během nichž došlo k masivní exploataci ropy v této oblasti bez ohledu na požadavky místních občanů (Záhořík 2010: 43).

Země má dnes v podstatě vyřešené problémy se svými sousedními státy. Dále zůstává členskou zemí OPEC a na různých úrovních pěstuje styky s arabskými státy (k islámu se hlásí téměř polovina obyvatel). Nigérie zaujala důstojný postoj mezi anglofonními státy světa po uvolnění sankcí, kterými Commonwealth stíhal Abachův režim. Podle Klímy chce země v západní Africe sehrát úlohu srovnatelnou s rolí JAR. Proto se aktivně podílí na vnitroafrických jednáních a hledá recept, jak lze předejít konfliktům. Násilné vynucení míru (peace enforcement) v krajních případech nemůže vyloučit, zejména v západoafrickém regionu, avšak neorientuje se na výboje, ale spíše na udržení stability a míru v subregionu. Nigérie má dále specifické vztahy s USA, které souvisejí nejen s rozsáhlou obchodní výměnou, ale i s diasporou, od které africké země očekávají sympatie a pomoc. Zemi prospívají i styky s členskými zeměmi EU –

Unie Nigérii zajímá jako vzor úspěšné celokontinentální integrace (Klíma 2003: 119-120).

Nigerijská ústava z roku 1999 definuje následující cíle zahraniční politiky: podpora a ochrana národních zájmů, podpora africké integrace a africké jednoty, podpora mezinárodní spolupráce pro konsolidaci všeobecného míru a vzájemného respektu mezi všemi národy a odstranění diskriminace ve všech jejích projevech, dodržování mezinárodního práva a smluvních povinností (jakož i požadování urovnávání mezinárodních sporů jednáním, rozhodčím řízením a rozhodováním) a podpora spravedlivého světového hospodářského pořádku (Constitution of the Federal Republic of Nigeria 1999: čl. 19). Zásady a cíle nigerijské zahraniční politiky jsou povinné pro všechny země, které se chtějí aktivně účastnit afrických mírových operací. Zajisté platí, že nigerijská zahraniční politika může být smysluplně provedena pouze ve stabilním politickém prostředí, proto nyní existuje naléhavá potřeba vytvořit stabilní politické zřízení v zemi (Hamman – Omojuwa 2013: 28-31).

S poznatky získanými o vnitřní politice Nigérie souvisí i utváření zahraničně politické orientace země, která byla formována od devadesátých let. Aby dnes země hrála hlavní roli v zahraničně politických vztazích, konkrétně v oblasti diplomatické, musí se naučit nestavět svou zahraniční politiku pouze na jednom pilíři – do své agendy musí vedle zahraničně-politické orientace začlenit i další důležité prvky, jako je demokratický systém či dodržování lidských práv, které se v nedávné době staly velmi významnou součástí zahraniční politiky státu. Nigérie by měla rovněž přeorientovat svoji zahraniční politiku směrem k ekonomické, vědecké, kulturní a technické kooperaci s moderními, např. asijskými zeměmi (Idachaba 2011: 394-395).

3.2.5 Regionální a mezinárodní integrační procesy

Nigérie se velmi rychle začlenila do nového mezinárodního uspořádání a stala se aktivním hráčem významných mezinárodních organizací, jako OSN, Commonwealth, Africké unie, ECOWAS či G77. Počátky angažovanosti Nigérie

do integračních procesů lze zaznamenat od devadesátých let minulého století, v souvislosti s pádem Abachova režimu a politickou transformací země (Alli 2010: 146-150). Z hlediska zapojování do globálních uskupení je nutné přikládat význam nestálému členství země v Radě bezpečnosti OSN, které proběhlo pětkrát po sobě, a to v šedesátých a sedmdesátých letech a poté v letech 1994-1995, 2010-2011 a 2014-2015 (United Nations 2016). Nigérie již od roku 1992 také opakovaně artikuluje zájem o stálé členství v Radě bezpečnosti OSN. Jako důvod uvádí, že byla již několikrát zvolena za nestálého člena Rady. Na půdě OSN se Nigérie snažila bránit především africké zájmy v otázce dekolonizace Afriky (Abegunrin 2009: 34-35). V rámci vysoké účasti Nigérie na regionálních a mezinárodních integračních procesech je zjevné, že chce země v západní Africe sehrát úlohu, která by se mohla rovnat Jihoafrické republice. Nyní představím nejdůležitější organizace, kterých je dnes Nigérie členem.

Africká unie

Ideou vybudování úzké hospodářské spolupráce mezi africkými státy se zabýval již nigerijský prezident Olusegun Obasanjo, který byl hlavou výboru afrických čelních představitelů zemí OAJ. Organizace postupně realizovala myšlenky regionální hospodářské integrace, které by v první polovině 21. století měly vést ke sjednocení celé Afriky. Jak již bylo naznačeno, v tomto smyslu byl vždy pro Nigérii, jakožto příznivce celokontinentální integrace, inspirací integrační model Evropské unie (Klíma 2003: 120).

V nedávné době nominovala Africká unie pět zemí z afrického kontinentu, které mají být nápomocné v rámci Afrického centra pro kontrolu nemocí (Africa Centres for Disease Control), jehož prostřednictvím bylo zřízeno Regionální koordinační centrum (Regional Collaborating Centre). Těmito zeměmi jsou Nigérie, Gabon, Egypt, Zambie a Keňa. Nigérie se do projektu Africké unie aktivně zapojila v rámci založení Národního centra pro prevenci a kontrolu nemocí (National Centres for Disease Control), které slouží pro kontrolu onemocnění v regionu západní Afriky. Úsilí nigerijské vlády směrem k realizaci této myšlenky prostřednictvím Ministerstva zdravotnictví bylo organizací

oceněno a Nigérie byla označena za zemi, která se hluboce podílí na problematice zlepšení veřejného zdraví, např. v rámci projektu týkajícího se boje proti dětské obrně, jenž má velmi dobrou strategii (The Nation 2016).

Poté, co byla země vybrána, aby v tomto směru reprezentovala region západní Afriky, stala se kvůli svému bezpečnostnímu stavu terčem kritiky od Africké unie. Ředitel sociálních věcí Komise Africké unie, velvyslanec Olawale Maiyegun, prohlásil, že Nigérie neposkytuje svým občanům lékařskou péči, a má se proto bezpodmínečně podílet na zajištění zdraví občanů bez výmluv. Maiyegun rovněž tlačí na nigerijskou federální vládu, aby zvýšila investice do oblasti zdravotnictví a vyjádřil mírné znepokojení nad nigerijskou zdravotnickou sférou. Africká unie rovněž není příliš nakloněna tomu, aby se někteří vyškolení zdravotníci stěhovali z Nigérie do jiných zemí na úkor své země. Z obecného hlediska je však Africká unie s aktivitami Nigérie spokojená a země tak může převzít odpovědnost v rámci vedení Centra pro kontrolu nemocí (Centre for Disease Control), pod které spadá celý region západní Afriky. Africká unie hodlá dohlížet nad nigerijským vedením tohoto Centra a přezkoumávat jeho činnost. Pokud Nigérie nenaplní závazky, které jsou na něj v souvislosti s Centrem kladené, může dojít ke ztrátě její regionální pozice (Adanikin – Ikuomula 2016).

V rámci napjaté bezpečnostní situace v Nigérii byla v nedávné době povolána vojska Africké unie, aby se podílela na zastavení bojů ze strany islamistické skupiny Boko Haram na severovýchodě Nigérie. Na Africkou unii byl vyvíjen tlak ze strany mezinárodního společenství, které apelovalo na zvýšení pozornosti k praktikám této extremistické skupiny. Roku 2015 proto Africká unie vyslala 7500 vojáků, kteří měli spolu s americkými a íránskými jednotkami zvyšující se počty útoků zastavit. Vojska Africké unie tvořily i obranné síly z Čadu, které se rovněž zapojily do boje s radikály (The Guardian 2015).

NEPAD

Nigérie je, stejně jako Jihoafrická republika, součástí iniciativy Africké unie NEPAD, která zajišťuje dohled nad plněním jeho programu. Jak již bylo

zmíněno, NEPAD byl založen zejména k upevnění spolupráce a integrace afrických zemí a odstranění chudoby. Za jeden z cílů programu NEPAD lze mj. označit rovněž zrovnoprávnění rozvinutých zemí s rozvojovými (Klíma 2003: 120).

Vedle Thaba Mbekiho byl hlavním iniciátorem programu NEPAD i bývalý nigerijský prezident Obasanjo, který spolu s egyptským, alžírským a senegalským prezidentem založili tuto iniciativu na podporu socio-ekonomického rozvoje afrického kontinentu. Členské země se následně podílely na vzniku důležitého nástroje v rámci NEPAD, kterým je Africký mechanismus vzájemného hodnocení (African Peer Review Mechanism – dále APRM). APRM má být nápomocný při prosazování národních záležitostí týkajících se konceptu dobrého vládnutí. Od roku 2000 byla Nigérie hostící zemí řady jednání programu NEPAD. V roce 2005 se v Abuji uskutečnilo zasedání NEPAD s názvem „Jídlo pro všechny“. Země také hostila třetí summit čelních představitelů států a vlád fóra APRM (Alli 2010: 152).

V Nigérii vznikl oficiální Úřad NEPAD, který stanovuje zásadní priority této iniciativy, jako např. popularizovat iniciativu NEPAD mezi Nigerijci, usnadnit začlenění programů NEPAD do jednotlivých politik, umožnit občanské společnosti a soukromému sektoru účast v programech NEPAD či navýšit kapacitu Úřadu NEPAD v Nigérii. K dosažení těchto cílů vyvinul Úřad svůj strategický akční plán s podrobným programem činností. Vytvořil také několik projektů týkajících se zlepšení infrastruktury či spolupráce regionálních států prostřednictvím výstavby plynovodu. Významný je rovněž podíl některých nevládních organizací pořádajících semináře pro občanskou společnost s cílem posílit porozumění mezi obyvateli a skupinou NEPAD. Nigerijská vláda si je vědoma důležitosti zapojování občanské společnosti, soukromého sektoru a nevládních organizací. Úřad NEPAD v Nigérii proto vytvořil platformu s názvem „NEPAD Nigeria Business Group“, jehož úkolem je zapojení soukromého sektoru na chodu skupiny. V Nigérii spolupracuje NEPAD i s Úřadem práce

Nigérie, který pořádal setkání s cílem zajistit lepší informovanost občanské společnosti o globalizaci a práci v Nigérii (United Nations 2004: 19-25).

ECOWAS

Nigérie byla dominantním aktérem z hlediska utváření Hospodářského společenství západoafrických států, jelikož stála u zrodu této regionální ekonomické organizace (Jordaan 2003: 173). ECOWAS vznikla v roce 1975 na základě smlouvy z Lagosu. V současné době je členem 15 států: Benin, Burkina Faso, Kapverdy, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea Bissau, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Sierra Leone, Senegal a Togo. Instrukce ECOWAS zahrnující státy západní Afriky vytvořila integrovaný region, kde se obyvatelé těší volnému pohybu, mají přístup k efektivnímu vzdělávání a zdravotnímu systému a mohou se zapojit do hospodářských a obchodních činností. Instrukce ECOWAS představují: Komise, Parlament, Soudní dvůr a Banka pro investice a rozvoj (ECOWAS 2015). Zahraniční obchod organizace ECOWAS se stále zvyšuje – na konci roku 2014 představoval 24,4 bilionů dolarů, zatímco v roce 2013 21,3 bilionů dolarů. Roste také export mezi zeměmi, avšak snižuje se import, což je přičítáno dovozním politikám v klíčovém spotřebním materiálu, jako je rýže a cukr (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 7).

Tato západoafrická integrace je poměrně úspěšná, i když ji do jisté míry komplikuje pluralita integračních organizací ECOWAS a Západoafrické hospodářské a měnové unie (Union Economique et Monétaire Ouest Africaine – dále UEMOA). ECOWAS trpí např. tím, že členské země nejsou vždy ochotny podepsané protokoly ratifikovat a následně implementovat. Jako příklad lze uvést protokol o volném pohybu osob z roku 1992, přičemž sankce za porušování dohod nebo jejich neplnění nebyly příliš účinné, a proto nedošlo k jeho podepsání. Nebylo rovněž realizováno rozhodnutí ECOWAS z roku 1987 o zavedení společné měny k roku 2000 (Jelínek 2003: 61). Pesimistické názory se týkají také nedostatku politické oddanosti a vůle zúčastněných států k úspěšné regionální integraci. Zkušenosti s integrací uvnitř ECOWAS dokonce ukazují na porušování některých interních projektů spojených zejména s volným pohybem

zboží a osob. Za největší selhání organizace lze označit její obchodní integraci – během dvou dekád vzrostl celkový export mezi státy ECOWAS ze 4 % na pouhých 11 % (Bach 2004: 72).

V roce 2015 došlo ke vzniku společného celního sazebníku (Common External Tariff – dále CET), který má posílit hospodářskou integraci regionu. Je také krokem k vytvoření společného trhu, což by mohlo být pro Nigérii klíčové v tom, aby maximalizovala výhody obchodních dohod (jako např. ECOWAS CET). Nigérie na půdě ECOWAS odmítla dohodu o hospodářském partnerství s Evropskou unií. Hlavním důvodem pro toto odmítnutí je znepokojení nad možným negativním dopadem na průmyslové odvětví země, pokud by určitému zboží byl povolen bezcelní vstup na nigerijský trh. V regionu došlo k určitému posunu směrem k jednotné měně, byly nastaveny cíle pro její uskutečnění, avšak žádné z nich nebyly splněny všemi členskými zeměmi. Samotné nigerijské orgány jsou v souvislosti se zavedením společné měny opatrné. Nahrazení národních měn a přijetí jednotné měny bylo odsunuto až na rok 2020 (Barungi – Ogunleye – Zamba 2015: 7).

Západoafrická měnová zóna

V nedávné době vytvořila Nigérie společně s Ghanou iniciativu, která by v budoucnu měla vést k vytvoření unie s nečlenskými státy skupiny UEMOA. V roce 2000 byla Gambií, Ghanou, Guineou, Sierra Leone a Nigérií založena Západoafrická měnová zóna, jejímž cílem by mělo být spolupracovat s uskupením UEMOA na vytvoření jednotné měnové unie (Bach 2004: 73).

Z hlediska vytvoření unie s nečlenskými státy skupiny UEMOA je důležité zmínit, že zde výrazně vyniká především hospodářská síla Nigérie. V roce 2013 bylo celkové HDP západoafrických států UEMOA zhruba 75 miliard dolarů, zatímco výše HDP v Nigérii činila 260 miliard dolarů. HDP druhé největší členské ekonomiky, Ghany, činilo asi 40 miliard dolarů. Oproti ostatním zemím v regionu, které jsou do značné míry dovozci ropy, stojí ekonomika Nigérie na prodeji ropy. Jestliže bude docházet k navyšování její ceny, může dojít ke

zvýšení úrokových sazeb ze strany Nigérie, což by mohlo mít katastrofální následky pro ostatní země Západoafrické měnové zóny (The Economist 2013). Vezmeme-li v úvahu ekonomický potenciál a výši HDP členských států Západoafrické měnové zóny, Nigérie zde v tomto směru jasně dominuje.

G77

Nigérie je spolu s Jihoafrickou republikou členem největší mezivládní organizace rozvojových zemí při OSN – G77 – která se zabývá řešením problémů rozvojových států. Země skupině předsedala v roce 2000, kdy došlo k vůbec prvnímu konání mezinárodního summitu po 36 letech na Kubě (Alli 2010: 151). Předsednický post v G77 vykonával v té době bývalý nigerijský prezident Obasanjo, který vedl zemi k větší angažovanosti v mezinárodních vztazích a regionálních a mezinárodních uskupeních. Významnou měrou se také podílel na jejím zapojení v rámci spolupráce Jih-Jih (Idachaba 2011: 395).

Nigérie je, spolu s Jihoafrickou republikou a Indií, velmi významným a vlivným členem této mezivládní organizace, která se podílí na vzniku rozvojových projektů. V nedávné době např. spolu s dalšími členskými zeměmi G77 jednala o přeměně Programu OSN o životním prostředí (United Nations Environment Programme – dále UNEP), který má být nahrazen novou, výkonnější agenturou – specializovanou Organizací OSN o životním prostředí (United Nations Environment Organisation – dále UNEO⁷) (Chambers 2009: 57-58).

Nigérie se aktivně zapojuje do regionálních integračních procesů, což značí např. její členství v Africké unii či ECOWAS, přičemž se podílela i na vzniku některých regionálních uskupení a programů – viz založení iniciativy NEPAD či Západoafrické měnové zóny. Její účast v Západoafrické měnové zóně z ní činí ekonomicky nejvýznamnější zemi, čehož jsou si ostatní členské státy vědomi. Nigérie se rovněž prosazuje i na globální úrovni prostřednictvím členství v OSN,

---

⁷ V roce 2007 vyzvalo 46 národů k přeměně stávající agentury UNEP do silnější organizace UNEO, která by se měla zaměřovat na boj proti přírodním hrozbám, jako je globální oteplování, nedostatek vody či úbytek vzácných zvířat a rostlin. Výzva tak reagovala na selhávající program UNEP, kterému je často vyčítáno, že má omezené pravomoci. UNEO by měla vycházet z modelu Světové zdravotnické organizace (World Health Organisation), která by mohla být nápomocná v rámci kontroly činnosti vlád, podpory financování výzkumu či šíření nových technologií (Doyle 2007).

Commonwealthu či G77. Země tímto naplňuje podmínku regionálního hegemona týkající se účasti v integračních procesech, ve kterých lze její angažovanost zaznamenat zejména od konce devadesátých let, kdy proběhla transformace její zahraniční politiky.

4. Aplikace komparačních kritérií regionální hegemonie

V rámci cíle mé práce, kterým je zjistit, jaká ze dvou zkoumaných zemí má větší předpoklady k tomu stát se hegemonek v subsaharském regionu, aplikuji v následujících částech jednotlivé podmínky regionální hegemonie na zjištěné informace o JAR a Nigérii. Jak již bylo zmíněno, nejvýznamnější prvky determinující mocenské postavení země představují geografické zdroje (rozloha státu), demografické zdroje (počet obyvatel), vojenské zdroje (výše výdajů na obranu), ekonomické zdroje (výše HDP, Index růstu konkurenceschopnosti, Giniho index nerovnosti příjmu) a lidské zdroje (Index lidského rozvoje).

Z hlediska geografických zdrojů a rozlohy země zaujímá JAR na ploše jihoafrického kontinentu rozlohu 1,220,000 km², čímž představuje 25. největší stát světa. Nigerijská populace obývá o něco menší rozlohu v západní části Afriky – velikost jejího území tvoří 910,768 km², a je tak 32. nejrozlehlejší zemí. U demografických zdrojů JAR lze zaznamenat poměrně početnou populaci – na jejím území žije více než 54 milionů obyvatel, což z ní činí 25. nejlidnatější světový stát. Nigérie, jejíž území má geograficky menší rozlohu než JAR, je v tomto ohledu mnohem silnější – její nejpočetnější populace Afriky patří s více než 186 miliony obyvatel mezi deset nejvíce osídlených území na světě.

Z dostupných informací je zjevné, že JAR disponuje dostatečným množstvím vojenských zdrojů, které si z hlediska obrovské síly její ekonomiky může dovořit. Země navyšovala výdaje na obranu zhruba od padesátých do konce osmdesátých let minulého století. Od roku 1989 sice docházelo k jejich postupné redukci, která však měla poměrně krátké trvání. Na přelomu tisíciletí začala země opět navyšovat svůj vojenský arzenál – v roce 2012 čítaly obranné výdaje 5 miliard dolarů a očekávalo se, že se v letech 2014-2015 opět navýší. Je také zajímavé, že JAR dříve vlastnila atomovou zbraň, které se však v rámci Smlouvy o nešíření jaderných zbraní a vlastnictví nukleárních zbraní dobrovolně vzdala na počátku devadesátých let. V šedesátých letech začala se stavbou vlastního jaderného reaktoru a výrobou atomové energie. Kvůli politice rasové segregace se chtěla vlastnictvím zbraní hromadného ničení zabezpečit před okolními státy. Touto

cestou mohla země, oproti Nigérii, která jadernou zbraň nikdy nevlastnila, demonstrovat svůj vliv.

Z hlediska současných vojenských zdrojů vykazuje Nigérie podobné výsledky jako JAR. V roce 2014 investovala JAR do obrany 1 miliard dolarů, které směřovaly na vojenský výcvik a nákup moderních letadel. V témže roce tvořily výdaje na obranu v Nigérii téměř 5,8 miliardy dolarů, což byla jedna čtvrtina vládního rozpočtu, avšak z těchto výdajů připadla více než třetina členům Ministerstva obrany Nigérie. Proto se domnívám, že z hlediska vojenského arzenálu zde představuje problém jak nedostatečně sofistikované vojenské vybavení, tak především všudypřítomná korupce, kvůli které nedochází k rovnoměrnému přerozdělování financí na obranu.

JAR je dnes se svým nesmírným hospodářským potenciálem 34. největší ekonomikou světa – její HDP činí 350 miliard dolarů. Z komplexní ekonomické situace Jihoafrické republiky je patrné, že země je v tomto smyslu regionální mocností. I přes současný pokles jihoafrické ekonomiky je její celkový význam nezpochybnitelný. Vezmeme-li v úvahu výši HDP Jihoafrické republiky a výkonnost jejího hospodářství, lze mluvit o JAR jako o regionální velmoci. Jihoafrická ekonomika je dále jednou z nejkonkurenceschopnějších světových ekonomik. Globální index konkurenceschopnosti vykazoval za léta 2014-2015 vysokou úroveň důvěry v rámci vývoje finančního trhu – JAR byla zařazena již na 32. místo z celkově 144 zkoumaných států, což z ní činí jednu z nejvíce konkurenceschopných ekonomik a země má tak v tomto ohledu velmi uspokojivé výsledky. JAR však čelí problematice nerovnoměrného rozdělení bohatství, které je možnou příčinou nepokojů a vysokého podílu místní kriminality. Příjmová nerovnost je zde patrná (v roce 2013 se např. země umístila až na 118. pozici ze 187 zkoumaných států s ohodnocením 63,1) a rok od roku dochází k jejímu nárůstu. Nerovnoměrné rozdělení bohatství může být tak jedním z důvodů k rozdělení společnosti, následných protivládních protestů a vzniku politického extremismu.

Z hlediska světové výše HDP je v současné době Nigérie zařazena na 26. místo. Její reálné HDP stále roste a v současné době činí 568,5 miliard dolarů, čímž převyšuje HDP Jihoafrické republiky. V dalším rozvoji nigerijské ekonomiky však stojí několik překážek, které ji podle mého názoru mohou omezovat v dosažení jejího regionálního vlivu, přičemž nejvýznamnější z nich představuje míra její chudoby. Globálním indexem měřícím konkurenceschopnost zemí je Nigérie dlouhodobě zařazována až ke konci žebříčku a v tomto směru tak výrazně zaostává – v roce 2015 např. Nigérie obsadila až 127. místo ze 144 států, což představuje pohoršení oproti předchozím rokům. Velký podíl na narušení míry její konkurenceschopnosti mohou mít zdejší negativní jevy, jako kriminalita a násilí. Na základě výsledků Giniho indexu nerovnosti příjmu dosahuje však země pravidelně lepších výsledků, nežli Jihoafrická republika. Podle Giniho indexu byla hodnota Nigérie v roce 2003 43,7, přičemž její výsledky se během deseti let postupně zhoršovaly – v roce 2013 se ze 187 zkoumaných států umístila Nigérie na 152. příčce s celkovým ohodnocením 48,8.

Podle žebříčku Indexu lidského rozvoje obsadila JAR v roce 2012 ze 187 států 123. místo, čímž byla kvalita života Jihoafričanů zařazena na středně vysokou úroveň. Podle výsledků HDI je zřejmě největším problémem nedokončené základní vzdělání (které má vysoké procento dětí) a míra dětské úmrtnosti. V Nigérii je v otázce kvality života občanů problém – Index lidského rozvoje je na nízké úrovni. Roku 2013 sice došlo k jeho mírnému zlepšení, avšak stále se jedná o velmi neuspokojivé výsledky. Z uvedených údajů vyplývá, že Nigérie zůstává zemí s nízkým rozvojem člověka a problémy zde dlouhodobě přetrvávají. V tomto směru považuji za nutné vyvinout větší úsilí ke zlepšení kvality života ze strany nigerijské vlády. V rozvoji kvality života místních obyvatel může být překážkou otázka nigerijské korupce, která postupně znehodnocuje demokratický systém.

Dalším měřítkem regionální hegemonie je působnost státu v geograficky vymezené oblasti, schopnost postavit se jakékoliv koalici ostatních států v regionu, vliv v regionálních záležitostech a možnost zastávat, na rozdíl od

středních mocností, velmocenské postavení ve světovém měřítku. Vzhledem ke geografické poloze Jihoafrické republiky, nacházející se v regionu subsaharské Afriky na jeho nejjižnějším cípu, je země geografickou součástí vymezeného regionu a naplňuje tak první Flemesův předpoklad regionální hegemonie. Stejně tomu je i v případě Nigérie, která se nachází na pobřeží Guinejského zálivu (v západní části Afriky). I přes to, že se JAR a Nigérie vyskytuje ve stejném regionu, jejich motivace a strategie týkající se regionální hegemonie může být zcela odlišná. Ve světovém uspořádání není výjimkou, že pokud se regionální velmoci stanou hegemony svého regionu, může dojít k tomu, že budou chtít hrát významnějšího aktéra nejen na regionální, ale i na globální úrovni a ovlivňovat tak celosvětové dění.

Co se týče schopnosti země postavit se jakékoliv koalici ostatních států v regionu, domnívám se, že současné výdaje JAR na obranu tvoří značné procento z jejího finančního rozpočtu, význam zde také hraje velikost její armády (77 150 vojáků). Poznatky týkající se dominantní pozice země vycházející z vojenského potenciálu jsou nezpochybnitelné. Zjištění potvrzují i nejnovější informace týkající se zvýšení armádních výdajů na obranu. Díky velikosti a síle hospodářství Jihoafrické republiky se domnívám, že země tak může i nadále investovat do vojenského arzenálu. Nigerijské vojenské složky představují první největší a nejschopnější armádu v celé západní Africe, avšak její výkonnost postupně upadá jednak z důvodu špatného vojenského výcviku, ale také kvůli rozsáhlé korupci. Ozbrojené složky Nigérie jsou zhruba o polovinu větší než vojsko Jihoafrické republiky – v současné době jej tvoří 162 000 vojáků. Z hlediska Flemesova kritéria regionální mocnosti ohledně schopnosti státu čelit jakékoliv koalici zemí v regionu si myslím, že by v případě Nigérie představoval problém její zchátralý vojenský arzenál a nedostatečná vyškolenost armádních vojsk, což by mohlo její snahy postavit se ostatním regionálním státům komplikovat.

Kritérium týkající se vlivu v regionálních záležitostech a možnost zastávat velmocenské postavení ve světovém měřítku lze ilustrovat na členství

JAR/Nigérie v regionálních a mezinárodních integračních procesech. Z hlediska četné účasti JAR a Nigérie v regionálních a globálních organizacích je patrné, že chtějí obě země sehrát prostřednictvím zapojování do různých uskupení významnou úlohu na regionálním a světovém dění. U JAR i Nigérie lze zaznamenat iniciování vzniku některých regionálních integračních procesů, konkrétně Africké unie či programu NEPAD. V rámci kritéria regionální hegemonie týkající se posilování regionální, ale i globální pozice, učinily obě země významný pokrok. Vedle dalších mocností, jako např. Indie, Brazílie, Japonska či Německa, jsou dnes za potenciální stálé členy Rady bezpečnosti OSN označovány jak JAR, tak Nigérie (Abegunrin 2009: 34).

Transformace JAR od izolacionistické zahraniční politiky apartheidu do fáze otevřené země byla počátkem navazování přátelských vztahů nejen se svými regionálními sousedy, ale i s dalšími státy napříč světovými kontinenty. Jak zmiňuje řada teoretiků regionální hegemonie, tímto krokem se země snaží lépe uskutečňovat své národní zájmy, čímž lze dosáhnout opravdové dominance v regionu. V současné době je Pretoria neustále spojována s vedoucí pozicí ve významných semiformálních uskupeních, kterými jsou IBSA, BRICS či G20, čímž je významným hráčem na poli mezinárodní politiky. Podle Aldena a Schoemana představuje reprezentace JAR v řadě integračních procesů pokračující prvek její zahraniční politiky, kterým se země snaží plnit roli hegemonu v regionu subsaharské Afriky (Alden – Schoeman 2015). Z hlediska budoucí existence SADC a SACU se pro Jihoafrickou republiku jeví tato úspěšná ekonomická uskupení jako perspektivnější regionální organizace, nežli je ECOWAS pro Nigérii (Abegunrin 2009: 31).

Nigérie je v regionálních integračních procesech aktivním hráčem zhruba od druhé poloviny 90. let. Z hlediska regionální hegemonie tkví její přínos v účasti a v zakládání některých regionálních uskupení a programů, viz již zmíněné založení iniciativy NEPAD či Západoafrické měnové zóny. Země je rovněž členem různých globálních uskupení, jako OSN, Commonwealthu či G77, čímž splňuje podmínku účasti v regionálních a globálních integračních procesech.

U podmínky týkající se akceptování a uznání regionálního hegemona ostatními státy je zapotřebí odlišit, jakým způsobem je země vnímána ve světových uskupeních a jakým způsobem v regionu. Z hlediska globálního zapojení JAR v nejrůznějších multilaterálních fórech je v tomto smyslu JAR chápána jako regionální hegemon. V první řadě je třeba poukázat na dvakrát získané nestálé členství v Radě bezpečnosti OSN (v letech 2007-2008 a 2011-2012), čímž země dokázala opakovaně přesvědčit Valné shromáždění OSN o tom, že je vhodným kandidátem, který se dokáže nejlépe zasazovat o ústřední zásady OSN. Je také důležité zmínit, že za moment, kdy JAR začala být jako regionální mocnost vnímána ostatními regionálními velmocemi, lze považovat její vstup do uskupení BRICS. Země byla dále zvolena do čela několika dalších globálních institucí, přičemž k nejprestižnějším patří předsednictví v Hnutí nezúčastněných zemí roku 1998, v Commonwealthu roku 1999 či v Africké unii mezi léty 2002 až 2003. Určitý problém z hlediska uznání regionální hegemonie zde představuje koncept africké renesance, který JAR vyzdvihuje. Hodnoty tohoto konceptu, které odkazují na demokracii a ekonomický růst podpořený protržními kroky, jsou některými africkými zeměmi označovány za produkt Západu, který odmítají. V této souvislosti čelí JAR ze strany některých afrických států nařčení, že se z ní stal samozvaný vůdce regionu, kterého ostatní země nevitají, ale respektují (Piknerová 2013: 60-61).

Z hlediska uznání JAR ostatními regionálními státy považují za důležité zmínit její členství v SADC, jelikož ekonomika země je čtyřikrát výkonnější než hospodářství ostatních členských států SADC dohromady a díky jejím vojenským zdrojům zde představuje supervelmoc. Mocenská převaha státu v SADC je více než patrná a členské země si tak uvědomují význam obchodování s JAR, která je rovněž významným investorem v okolních státech. V regionálních vztazích lze dále reflektovat uznání Jihoafrické republiky jakožto regionální mocnosti v projevech vůdčích osobností ostatních států regionu. Bývalý prezident Tanzanie, Julius Nyerere, např. po Jihoafrické republice požadoval, aby se země aktivně podílela na řešení nejen afrických, ale i evropských záležitostí. Vláda JAR má dále nepřeborné množství možných

pobídek k ovlivňování vlády Zimbabwe. V roce 2002 se např. rozhodla, že odvolá zemi z Rady Commonwealthu poté, co tým Commonwealthu dospěl k závěru, že prezidentské volby v Zimbabwe nebyly provedeny spravedlivě. Je také důležité uvést, že většina afrických států zdůrazňuje význam investování JAR ve svých zemích, jelikož jsou pro vývoj jejich ekonomiky klíčové (Prys 2008: 17-18). V tomto směru si ostatní regionální státy nepochybně uvědomují ekonomickou sílu JAR, její regionální dominanci uznávají a snaží se se zemí budovat dobré vztahy.

Nigérie splňuje podmínku regionální hegemonie týkající se jejího akceptování a uznání jako klíčového regionálního aktéra např. v Západoafrické měnové zóně, ve které je ekonomicky nejvýznamnější zemí. U globálního zapojování Nigérie je třeba vyzdvihnout její nestálé členství v Radě bezpečnosti OSN, které proběhlo pětkrát po sobě. Jakožto ropná velmoc afrického kontinentu je Nigérie také dlouhodobě členem organizace OPEC. Země je dnes jednou z předních celosvětových producentů ropy, což z ní v tomto ohledu činí dominantní stát. I přes velikost nigerijské ekonomiky, jejíž veškeré základy stojí především na zisku z prodeje ropy, nedokáže země využít svůj potenciál, což souvisí zejména s korupcí, kriminalitou a uzurpací moci do rukou úzké elitní skupiny na úkor většiny obyvatelstva.

Po pádu apartheidního režimu byl podle Olayiwoly Abegunrina respekt ze strany mezinárodního společenství přesunut na JAR. Na přelomu tisíciletí došlo k tomu, že tato země zastínila na mezinárodní scéně Nigérii. Konec éry apartheidu byl mnohými viděn jako začátek soupeření o vůdčí postavení na africkém kontinentu mezi Nigérií a Jihoafrickou republikou. Formou projevů vyvstala rivalita mezi těmito zeměmi se stalo např. soutěžení o stálé místo v Radě bezpečnosti OSN. Skutečnost, že je JAR regionální mocností, byla de facto mezinárodně rozpoznána ještě před tím, než byl zrušen apartheid. Na mezinárodní půdě poté pozvedlo význam země charisma prvního černošského prezidenta Nelsona Mandely. Během let 1990 až 1999 došlo naopak ke ztrátě prestiže Nigérie, která

se díky úspěchům jejích zkorumpovaných vojenských diktátorů stala vyvrhelem – co tedy Nigérie ztratila, JAR získala (Abegunrin 2009: 29-31).

Srovnáme-li situaci v JAR a Nigérii, lze reflektovat několik faktorů, kterými se země navzájem odlišují. Oproti Nigérii má Jihoafrická republika relativně silnější instituce pro boj proti korupci, včetně efektivního soudnictví. Tyto nástroje dnes Nigérii chybí. Země dále zaostává za Jihoafrickou republikou v oblasti infrastruktury. Její infrastrukturní systémy nejsou plně konkurenceschopné a vyžadují vážnou pozornost. To ovšem neplatí v případě JAR, která má nejrozsáhlejší rozvoj infrastruktury v regionu. Pro trvalý růst ekonomiky musí mít Nigérie dostatečně stabilní a prosperující prostředí. V regionu západní Afriky se však nachází uprostřed drsné oblasti (sociální nepokoje v Pobřeží slonoviny a nepředvídatelná politika Mali a Čadu), což může představovat hrozbu pro její regionální stabilitu. Naproti tomu Jihoafrická republika těží ze své relativně klidné pozice, která posledních 15 let pozitivně přispívá k její zvyšující se stabilitě (The African Economist 2013).

5. Perspektivy JAR/Nigérie v regionu subsaharské Afriky

Jak JAR, tak Nigérie představují v regionu subsaharské Afriky dva významné aktéry, které mohou být podle některých odborníků vůdčími zeměmi v rámci ekonomické proměny celého kontinentu. Podle Davida Müllera byla Jihoafrická republika a její dva strategičtí partneři – Nigérie a Alžírsko – označeny západními a globálními finančními institucemi za země, které jsou schopné vést proces hospodářského zotavení afrického kontinentu. Ekonomická přeměna by měla být postavena zejména na vnitřních afrických reformách a také na pomoci od dalších zemí. Důležité reformy, které mají vést ke stabilizaci hospodářství, by měly zahrnovat demokratizaci celého kontinentu, respektování lidských práv, investice do zdraví a vzdělání, diversifikace ekonomik a rozvoj obchodu s ostatními státy Afriky a dalšími kontinenty (Müller 2001).

JAR může v budoucnu prosazovat své regionální zájmy v rámci působení v řadě globálních uskupení, kterým je např. její členství v semiformální skupině BRICS. Toto uskupení, které vytvořilo vlastní rozvojovou banku, spolupracuje s Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou, což by mohlo v dalších letech zvýšit vliv Jihoafrické republiky v Africe tím, že bude působit jako prostředník menších či méně bohatých států (Tétényi 2014: 6).

V otázce budoucího rozvoje Nigérie je důležité poukázat na ztrátu víry obyvatel ve změnu současného stavu. Události, kvůli kterým došlo v nedávné době na severu Afriky k revoltám, prošly v Nigérii bez významějšího ohlasu a tzv. arabské jaro se zde prozatím nekoná. Kateřina Werkman, která se zabývala otázkou, zda arabské jaro dorazí až do nejlidnatější země kontinentu, tvrdí, že revoluční „nigerijské jaro“ zatím není možné v zemi zaznamenat, a to především kvůli zdejší roztržitosti a nejednotnosti země. Werkman dále uvádí, že etnoregionální, sociální, náboženské a hospodářské rozdíly, které jsou již dlouho živené osobními zájmy zdejších politických elit, jsou podle mnoha místních komentátorů příčinou neschopnosti obyvatel spojit se pro společnou věc. O vysoké míře korupce se v zemi již dlouho ví a Nigerijci se pravděpodobně už naučili od politiků nic neočekávat. V posledních době umožnila relativní svoboda

tisku odhalit mnoho nekalých obchodů a korupčních skandálů – v březnu 2011 bylo deníkem Next uveřejněno několik článků z WikiLeaks, které zaznamenaly řadu případů rozsáhlé korupce a politických intrik. V Tunisku byly nejspíše údaje z WikiLeaks jedním z důvodů, který přispěl k revoltě, v Nigérii však prošly bez významnějšího povšimnutí. Mnoho Nigerijců také již ztratilo víru v to, že jejich hlas může na stávajícím stavu v zemi něco změnit, řada z nich neprojevuje zájem o volby. Ty se v očích Nigerijců staly prázdným rituálem a fraškou, která je navíc pravidelně provázená rozsáhlým násilím (Werkman 2011).

Z hlediska budoucích vzájemných vztahů JAR a Nigérie lze podle Charlese Moleleho pozorovat stále se stupňující napětí, které se týká soutěžení obou zemí o to, kdo bude ekonomicky, vojensky a politicky regionu dominovat. Rivalita je podle autora patrná především u Nigérie, která již dlouhodobě usiluje o získání stálého členství v Radě bezpečnosti OSN a členství ve skupině nejsilnějších světových ekonomik – G20. V minulosti vystupovala např. proti tomu, aby se ministr vnitřních záležitostí JAR Nkosazana Dlamini-Zuma stal předsedou Komise Africké unie, za kterého se naopak zasazovalo několik ministrů zahraničních věcí organizace SADC. Autor dále uvádí, že ke zhoršení vztahů mezi oběma zeměmi došlo v důsledku konání prezidentských voleb v Pobřeží slonoviny, při kterých JAR podporovala úřadujícího prezidenta Laurenta Ggagba, na což negativně reagovala Nigérie. Administrativa bývalého zastupujícího prezidenta Nigérie, Goodlucka Jonathana, se snažila jednak předejít svému soupeři z hlediska velikosti jejich ekonomik, a zároveň usilovala o připojení ke skupině G20 do roku 2020. Vedle členství JAR v uskupení G20 také Nigérie špatně snáší skutečnost, že mnoho rozvojových afrických zemí se o ekonomickou pomoc obrací raději na Jihoafrickou republiku, nežli na Nigérii – v nedávné době např. JAR poskytla 100 milionů dolarů Somálsku, 35 milionů eur Malawi či do zemí postižených suchem jako Mauritánie, Mali, Burkina Faso, Nigeru a Čadu celkem 100 milionů dolarů (Molele 2012).

Na obecné rovině má na vzájemné vztahy JAR s Nigérií a na soudržnost afrického kontinentu negativní dopad především otázka zapojení zemí do globálních struktur, přičemž je diskutované zejména stálé členství v Radě bezpečnosti OSN. Existují názory, že oba klíčoví afričtí aktéři by v Radě usilovali spíše o prosazení svých samostatných národních zájmů, nežli o budování společných afrických cílů. Rozpory obou zemí ohledně regionálních záležitostí, které lze zaznamenat již od pádu apartheidu, mohou být překážkou kýmžené reformy Rady bezpečnosti týkající se zapojení jednoho afrického státu. Z hlediska perspektiv JAR a Nigérie je pravděpodobné, že bude i nadále docházet k jejich soupeření o hegemickou regionální pozici, a že budou prosazovat pouze jejich národní zájmy, což představuje extrémní nebezpečí pro jednotnost afrického kontinentu (Nigeria Daily News 2013).

Jak již bylo naznačeno, z hlediska ekonomického vývoje je pro trvalý růst nigerijské ekonomiky klíčové, aby měla dostatečně stabilní bezpečnostní prostředí. Oproti Jihoafrické republice se však Nigérie nachází v oblasti západní Afriky uprostřed neklidného regionu. Toto umístění v drsné africké části může být v budoucnu jedním z faktorů, který by mohl narušit nigerijskou regionální stabilitu. Jihoafrická republika naopak těží ze své poměrně klidné pozice, která má již několik let kladný vliv na zvyšující se stabilitu země.

6. Závěr

JAR i Nigérie prošly od devadesátých let minulého století zásadními politickými změnami, které výrazně ovlivnily jejich další vývoj a etablování na regionální a mezinárodní scéně. Současná pozice obou zemí je charakteristická statutem nově vznikajících regionálních mocností, jež usilují o získání dominantního postavení v regionu. Cílem předkládané práce bylo zjistit, která ze dvou zkoumaných zemí má větší předpoklady k tomu stát se hegemonek v regionu subsaharské Afriky. Tezí práce, která byla v textu ověřována, bylo, že podle stanovených kritérií regionální hegemonie dominuje v regionu subsaharské Afriky více Jihoafrická republika nežli Nigérie. Tato závěrečná část je proto věnována celkovému vyhodnocení zjištěných informací.

Z hlediska geografických zdrojů (rozlohy země) disponuje větším územím Jihoafrická republika, která je 25. nejrozlehlejší zemí, čímž se v žebříčku největších států světa umístila o sedm míst výše než Nigérie. Geografický význam JAR tkví především v její výhodné geopolitické poloze, která představuje pomyslnou bránu do okolních zemí. Z hlediska historických souvislostí je patrné, že strategicky důležitá poloha JAR byla předmětem sporu mnoha mezinárodních velmocí. Ještě před vybudováním Suezského průplavu to byla vůbec nejdůležitější stanice na trati mezi Evropou a Asií a klíčový bod v celé Africe, což se týká především Kapské kolonie. Co se týče demografických zdrojů, zde vykazuje viditelně lepší výsledky Nigérie, jejíž populace se zhruba 186 miliony obyvatel je nejpočetnější na celém africkém kontinentu. V tomto smyslu je zajímavé zmínit, že na nigerijském geograficky menším území žije více než trojnásobek populace žijící v Jihoafrické republice (kterou obývá 54 milionů lidí). Nigérie je dále s existencí více než 250 etnických národů jednou z nejvíce rozmanitých států světa. Tato skutečnost však podle mého názoru může přispívat ke tříštění postojů obyvatel. Místní obyvatelé tak nemusí být schopni zastávat jednotné stanovisko, čímž dochází k rozvoji úzké skupiny vládních elit a radikálních skupin narušujících bezpečností integritu země.

Řada autorů (např. Jelínek, Prys či Flemes a Vaz) poukazují na to, že dominantní pozice JAR, vycházející z jejího vojenského stavu, je nezpochybnitelná. Jak již bylo zmíněno, podle Flemese a Vaze představuje JAR z vojenského hlediska dokonce nejmocnější stát subsaharské Afriky. Výdaje do vojenství mají v obou zemích podobnou výši, přičemž v JAR je v poslední době patrné jejich navyšování. V případě Nigérie je však v souvislosti s výdaji na armádu problém jak s nedostatečným vojenským vybavením, tak s korupcí, kvůli které nedochází ke spravedlivému převádění všech financí na vojenský arzenál, čímž nemůže dojít k zefektivnění nigerijských vojenských složek.

Z JAR se po pádu režimu apartheidu stala země, na níž byla přenesena mezinárodní pozornost, a která si postupně začala upevňovat svůj regionální vliv. Dnes se o zemi hovoří v souvislosti s jejím obrovským ekonomickým potenciálem. Z její hospodářské situace vyplývá, že je 34. největší světovou ekonomikou s celkovým HDP 350 miliard dolarů. Kdybychom porovnali ekonomiky JAR a Nigérie od pádu apartheidu, dojdeme k závěru, že z JAR se stala mocnost, která disponovala oproti Nigérii diverzifikovanější ekonomikou, lépe vybavenou armádou, silnou infrastrukturou a stabilní vládou. S větším a diverzifikovanějším hospodářstvím, než měla Nigérie, se tak z JAR postupně stala země přitahující mezinárodní investory. JAR má dnes oproti Nigérii lépe rozvinutou ekonomickou infrastrukturu a vhodnější rozvojové programy stimulující průmyslovou produktivitu (Abegunrin 2009: 29-35).

Z hlediska výše HDP vykazuje v současné době Nigérie lepší výsledky nežli JAR, jelikož byla zařazena na 26. místo co do velikosti světových ekonomik. Její reálné HDP stále roste a v současné době činí 568,5 miliard dolarů, čímž převyšuje HDP Jihoafrické republiky. Výkonnost nigerijské ekonomiky upoutává pozornost nejen médií, ale i významných globálních institucí, jako Mezinárodního měnového fondu či Světové banky. Jak již bylo zmíněno, země chce do roku 2020 patřit mezi dvacet největších světových ekonomik. Touhu nigerijské vlády po větší a silnější ekonomice, než jakou má Jihoafrická republika, může narušit skutečnost jejího nestabilního politického a

ekonomického systému. Ekonomika Nigérie, která je závislá jen na prodeji ropy, odrazuje potenciální podnikatele z jiných odvětví (finančnictví, telekomunikace), a zároveň také pravděpodobně vykazuje mnohem optimističtější výsledky stavu ekonomiky, než jaké doopravdy má. Chce-li být dynamickou ekonomikou, musí prokázat zájem na boji proti korupci a budovat důvěru svých investorů (The African Economist 2013). I přes výši nigerijského HDP se tedy domnívám, že v rámci ekonomického potenciálu nemůže Nigérie dlouhodobě konkurovat JAR, jelikož není již řadu let, jako Jihoafrická republika, ekonomicky stabilní vyspělou zemí s diverzifikovaným hospodářstvím.

Rozdíl mezi zkoumanými zeměmi je dále v otázce konkurenceschopnosti. JAR je jednou z nejkonkurenceschopnějších ekonomik na světě. Globální index konkurenceschopnosti vykazoval za léta 2014-2015 vysokou úroveň důvěry z hlediska vývoje finančního trhu Jihoafrické republiky, jelikož zemi zařadil již na 32. místo z celkově 144 zkoumaných států. S ohledem na dlouhodobé zařazování Nigérie až na konec žebříčku je patrné zaostávání za JAR (v roce 2015 obsadila Nigérie až 127. místo ze 144 států). Na komplexním stavu nigerijské ekonomiky se tak negativně podepisuje její nízká míra konkurenceschopnosti, která spolu se vznikem extremistických skupin, kriminalitou a násilím brání hospodářskému rozvoji země. V této souvislosti stojí také Nigérii v cestě překážka týkající se vysoké míry extrémní chudoby, ve které žije zhruba 70 % Nigerijců.

Z hlediska výsledků Giniho indexu nerovnosti příjmů dosahuje Nigérie pravidelně lepších výsledků, nežli JAR. Jihoafrická republika čelí v současné době nerovnoměrnému přerozdělování bohatství, které může být jednou z příčin obrovské míry zdejší kriminality, kterou tímto podporuje (země se dlouhodobě umísťuje na prvních příčkách žebříčků zemí s nejvyšší mírou násilné kriminality na světě). Zatímco „příjmové nůžky“ mezi bohatými a chudými jsou v JAR extrémně rozevřené, výsledky Nigérie jsou sice uspokojivější, avšak dochází k jejich postupnému zhoršování. U Nigérie je ve smyslu rovnoměrného přerozdělování bohatství nutné zohlednit především skutečnost, že zisky z ropy,

na kterých stojí nigerijská ekonomika, zpravidla zůstávají pouze u vládních elit a k místním obyvatelům se nikdy nedostanou, čímž dochází k prohlubování příjmové nerovnosti. I přes ohromný hospodářský potenciál Nigérie, spočívající v množství jejích nerostných zdrojů, tak země zůstává chudým státem. Většina Nigerijců nemá z bohatství země žádný prospěch – pouze 5 % lidí má z tohoto bohatství nějaký užitek (Abegunrin 2009: 35).

Podle dostupných informací mají obyvatelé Jihoafrické republiky kvalitnější život nežli občané Nigérie – Index lidského rozvoje zařadil JAR na středně vysokou úroveň, zatímco kvalita života Nigerijců byla označena jako nízká. Na lidský rozvoj v JAR má nepochybně velmi nepříznivý dopad její vysoká míra kriminality a výskyt onemocnění HIV/AIDS. V souvislosti s virem HIV/AIDS je potíží v tom, že proti nákaze nedokázala vláda dodnes efektivně zakročit a epidemie tak nadále přispívá k úmrtnosti obyvatel. Znepokojivější údaje o lidském rozvoji se však týkají Nigérie, jejíž vláda by se měla, stejně jako JAR, zaměřit na vysokou míru násilí v zemi. Zohlednit by měla rovněž negativní důsledky těžby jejích dvou nejvýznamnějších surovinových komodit – ropy a zemního plynu – které jdou ruku v ruce s ekologickou degradací (ničící životní prostředí a ohrožující životy místních obyvatel), vysídlováním obyvatel a existencí nedemokratického režimu. Pro zemi, která byla již mnohokrát obviňována z podpory mnoha nekalých ekonomických a politických praktik, představuje v rozvoji kvality života beze sporu problém rozsáhlá korupce, která znehodnocuje nigerijský demokratický systém. Budoucímu rozvoji Nigérie také nepomáhá ztráta víry občanů v přeměnu dosavadní situace a jejich neparticipace na volbách.

U kritéria schopnosti státu postavit se jakékoliv koalici ostatních států v regionu se domnívám, že zde hrají význam nemalé finanční prostředky, které obě země investují do obranného vybavení. Výkonnost nigerijských vojenských složek avšak postupně upadá jednak z důvodu špatného armádního výcviku, ale také kvůli rozsáhlé korupci, kvůli které nedochází k přerozdělení všech vytyčených finančních prostředků do vojenského vybavení, avšak k rozdělení financí mezi

vládní elity (jako např. mezi členy Ministerstva obrany). I přes to, že se Nigérie v zahraničí neváhá zapojovat prostřednictvím jednotek ECOMOG do pomoci např. Sieře Leone či Libérii s ukončením dlouhotrvající občanské války a stejně tak může být pyšná na svoje dřívější aktivity v rámci misí OSN, paradoxně není schopná efektivně zajistit a udržet mír na své domácí půdě.

Podmínku zapojení země do regionálních a globálních integračních procesů lze zaznamenat u obou zkoumaných zemí. Jak JAR, tak Nigérie v minulosti iniciovaly založení některých regionálních integračních procesů. U globálních organizací je třeba vyzdvihnout především nestálé členství zemí v Radě bezpečnosti OSN, přičemž JAR byla zvolena za nestálého člena Rady dvakrát a Nigérie pětkrát. Oba státy mají také eminentní zájem na tom, aby se staly stálými členy tohoto klíčového bezpečnostního orgánu. V této souvislosti se domnívám, že současní stálí členové Rady bezpečnosti OSN, které tvoří dvě země skupiny BRICS – Rusko a Čína – by pravděpodobně upřednostnily členství Jihoafrické republiky, a to zejména z důvodu úspěšné budoucí kooperace tohoto uskupení. Z hlediska zapojování se integračních procesů je tedy třeba zdůraznit, že Jihoafrická republika je skutečně aktivní jak v globálních, tak v regionálních záležitostech (Tétényi 2014: 6).

Význam je také nutné příkládat tomu, že Nigérie tuto vysokou účast JAR na celosvětovém dění reflektuje. Charles Molele uvádí, že politický analytik Zamikhaya Maseti tvrdí o Nigérii, že je přesvědčena o spolupráci JAR s mnoha klíčovými mezinárodními aktéry (BRICS, IBSA či G20), což z ní činí držitele mnoha klíčových pozic v multilaterálních institucích (Molele 2012). Sama Nigérie si uvědomuje tuto účast JAR v mezinárodních organizacích, v nichž hraje úlohu srovnatelnou s předními světovými ekonomikami a ústředními globálními aktéry, ve kterých vystupuje jako jediný zástupce Afriky – toto její jedinečné postavení je tak uznáváno i jinými regionálními mocnostmi a ostatními státy v regionu. V této souvislosti je tedy patrná rivalita ze strany Nigérie směrem k JAR, která v tomto směru bere na vědomí její mocenské schopnosti a snaží se jí v tomto směru konkurovat.

Co se týče kritéria uznání JAR a Nigérie okolními státy, zde vidím větší akceptování ze strany jak regionálních, tak globálních aktérů u JAR. Státy regionu subsaharské Afriky se podle zjištěných údajů v rámci vyšších investic v regionu často obrací na stabilně vyspělou JAR, což Nigérie pravděpodobně nevíta. Dokladem toho, že země začala být ostatními regionálními velmocemi vnímána jako regionální mocnost, potvrzuje její účast v uskupení BRICS. Do tohoto semiformálního uskupení JAR vstoupila roku 2010, když byla zeměmi BRIC upřednostněna před Nigérií jako vhodnější kandidát. Z hlediska akceptování okolními státy lze za určitý problém vnímat principy konceptu africké renesance, které JAR vyzdvihuje. Některé africké země vnímají jeho hodnoty jako produkt Západu, které proto odmítají. Země tak čelí ze strany některých států Afriky nařčení, že se z ní stal samozvaný vůdce regionu, kterého nevítají, ale respektují.

Vezmeme-li v současné době v úvahu materiální zdroje JAR a Nigérie, konkrétně sílu jejich ekonomiky, domnívám se, že o obou zemích lze v tomto smyslu mluvit jako o regionálních mocnostech. Význam je zde třeba přikládat i efektivnímu využití jejich hospodářského potenciálu. V této souvislosti se domnívám, že právě o Jihoafrické republice lze v tomto smyslu mluvit jako o skutečné regionální velmoci, jak uvádí také Prys, která dokonce tvrdí, že status JAR jakožto regionální mocnosti je přinejmenším z jejího materiálního hlediska, nepopiratelný (Prys 2008: 17). Toto stanovisko potvrzuje i Záhořík, který zemi popisuje jako regionální mocnost, jež dosáhla na mezinárodní scéně za posledních dvacet let značného úspěchu a stává se tak regionální velmocí na ekonomické i politické úrovni. V tomto smyslu upozorňuje, že podobné nároky jako JAR měla i Nigérie, avšak tu, přes její hospodářský a politický potenciál, brzdí korupce a vnitřní konflikty (Záhořík 2010: 148).

Na základě dostupných informací a ověřených kritérií docházím k závěru, že v subsaharské Africe má větší předpoklady k tomu stát se regionálním hegemonelem Jihoafrická republika. Srovnáme-li obě zkoumané země, je patrné, že oproti Jihoafrické republice čelí Nigérie stále velkým výzvám. Obě země lze

sice považovat za ekonomicky vyspělé, avšak v některých ohledech se odlišují. JAR je stabilně ekonomicky vyspělou zemí, s fungujícím politickým systémem a dlouhodobějším demokratizačním vývojem. Proces demokratizace v Nigérii, který byl definitivně zahájen až v roce 1999, lze označit za vnitřně křehký a provázený řadou vojenských převratů. Nigerijský politický a ekonomický systém dále trpí tím, že patří k zemím s nejrozsáhlejší mírou korupce prostupující všemi jejími složkami, včetně armády a policie, což negativně ovlivňuje budoucí vývoj země. JAR je dále stabilně se rozvíjející a více diverzifikovanější ekonomikou nežli Nigérie. Velikost, zdroje a geografická poloha sice činí potenciální ústřední zemi subsaharské Afriky z Nigérie, avšak obrovskou překážkou pro to, aby se této role ujala natrvalo, je její velká míra korupce, civilizační rozpolcenost, politická nestabilita, represivní vláda a ekonomické potíže (Huntington 2001: 153). Z hlediska dominance v regionu subsaharské Afriky je pro Nigérii dále překážkou vytrvalé socioetnické napětí a radikalizace extremistických skupin. K řešení endemické korupce, která zabraňuje trvalému hospodářskému růstu, také rozhodně nepřispívá skutečnost, že Nigérie (oproti JAR) postrádá politickou vůli a efektivní soudnictví na řešení tohoto problému.

Pochopitelně platí, že v každém světovém regionu může dojít k tomu, že pozice regionálního hegemonu může být narušena vinou některých doprovodných jevů. V případě JAR považuji za největší riziko ohrožující její regionální postavení alarmující míru zločinnosti, v rámci které může ze strany místních obyvatel docházet ke stále se zvyšujícím celonárodním protestům narušujících bezpečnost jednotlivců a státu jako celku. Zohlednit je také nutné možný propad světových cen dominantní suroviny Jihoafrické republiky – zlata. Podle mého názoru by mohl případný pokles ceny zlata poškodit ekonomiku z hlediska nižší míry zahraničních poptávek po této klíčové komoditě. Dále může dojít i k redukci potenciálních investic nebo k nárůstu nezaměstnanosti. Problém může být rovněž s ropnými zájmy Číny v Africe, které mohou zapříčinit zvýšenou orientaci některých afrických států na Čínu. V této souvislosti by tak mohlo v dalších letech dojít k poklesu vlivu JAR v regionu, a to jak ekonomickému, tak politickému.

7. Seznam zdrojů

Abegunrin, Olayiwola (2009). *Africa in global politics in the twenty-first century: a pan African perspective* (New York: Palgrave Macmillan).

Adanikin, Olugbenga – Ikuomola, Vincent (2016). Brain drain responsible for Nigeria's poor health infrastructure – AU. *The Nation*. 13. 3. 2016 (<http://thenationonlineng.net/agatu-killings-may-spur-food-crisis/>, 15. 3. 2016).

African National Congress (2011). *Speeches: I am an African - Thabo Mbeki's speech at the adoption of the The Republic of South Africa Constitution Bill* (<http://www.anc.org.za/show.php?id=4322>, 26. 1. 2016).

Agbu, Osita (2004). *Ethnic Militias and the Threat to Democracy in Post-Transition Nigeria* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).

Alabi, Taofic – Olayide, Olawale Emmanuel (2013). Unpacking the Nexus in Food Prices, Agricultural Productivity and Poverty in Nigeria. The Geographic Information Systems Approach. *African Journal of Sustainable Development*, Vol. 3, No. 1, s. 1-14.

Alden, Chris – Schoeman, Maxi (2015). South Africa's symbolic hegemony in Africa. *International Politics*. 19. 12. 2014 (<http://www.palgrave-journals.com/ip/journal/v52/n2/full/ip201447a.html>, 14. 2. 2016).

Alli, Warris (2010). Nigeria's Foreign Policy of Democratic Transition and Economic Reforms. In: Adejumobi, Said. *Governance and Politics in Post-Military Nigeria. Changes and Challenges* (New York: Palgrave Macmillan), s. 145-172.

Amaechi, Kingsley Ekene (2013). Political Violence. A Comparative and Social Movement Study of Boko Haram and MEND. *Norwegian School of Theology*, s. 1-120.

Armijo, Leslie Elliott (2007). The BRICs Countries (Brazil, Russia, India, and China) as Analytical Category: Mirage or Insight? *Asian Perspective*, Vol. 31, No. 4, s. 7-42.

Bach, Daniel (2004). The Dilemmas of Regionalization. In: Adebajo, Adekeye; Rashid, Ismail. *West Africa's Security Challenges. Building Peace in a Troubled Region* (London: Lynne Rienner Publishers), s. 69-91.

Barungi, Barbara – Ogunleye, Eric – Zamba, Colleen (2015). Nigeria 2015. African Economic Outlook. *OECD Development Centre*, s. 1-15.

Battista, Attilio – Bilbao-Osorio Beñat – Hanouz, Margareta Drzeniek – Galvan, Caroline – Geiger, Thierry – Sala-I-Martin, Xavier (2014). The Global Competitiveness Index 2014–2015: Accelerating a Robust Recovery to Create Productive Jobs and Support Inclusive Growth. In: Schwab, Klaus. *The Global Competitiveness Report 2014-2015* (Geneva: World Economic Forum), s. 3-51.

BBC (2012). *Profile: Mercosur - Common Market of the South*. 15. 2. 2012 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5195834.stm>, 15. 2. 2016).

Bohdálek, Miroslav (2002). AIDS jako politický problém současné Afriky. *Global Politics. Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy*. 6. 5. 2002 (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/aids-afrika>, 6. 2. 2016)

BRICS (2016). *South Africa In BRICS* (<http://brics5.co.za/about-brics/south-africa-in-brics/>, 28. 2. 2016).

Buzan, Barry – Wæver, Ole – de Wilde, Jaap (2005): *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu* (Brno: Centrum strategických studií).

Canagarajah, Sudharshan – Thomas, Saji (2002). Poverty in a Wealthy Economy: The Case of Nigeria. *International Monetary Fund*, Vol. 2, No. 114, s. 1-36.

Canales-Kriljenko, Jorge Iván – Gwenhamo, Farayi – Thomas, Saji (2013). Inward and Outward Spillovers in the SACU Area. *International Monetary Fund*, Vol. 13, No. 31, s. 1-23.

CIA (2016a). *Country Comparison: Distribution of Family Income – Gini Index* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html#LowBand>, 27. 2. 2016).

CIA (2016b). *Nigeria: Geography* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>).

CIA (2016c). *South Africa: Geography* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html>, 7. 3. 2016).

Constitution of the Federal Republic of Nigeria (1999). *Chapter I.: General Provisions + Chapter II.: Fundamental Objectives and Directive Principles of State Policy* (<http://nigeria-law.org/ConstitutionOfTheFederalRepublicOfNigeria.htm>, 26. 1. 2016).

Cooper, Andrew – Higgott, Richard – Nossal, Kim (1994). *Relocating Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World Order* (Vancouver: University of British Columbia Press).

Cripps, Karla (2015). Best country in the world to live? Still Norway, according to the U. N. *CNN*. 16. 12. 2015 (<http://edition.cnn.com/2015/12/16/travel/undp-most-liveable-country>, 1. 3. 2016).

Department of Foreign Affairs (2004). *Organization of African Unity (OAU) / African Union (AU)* (<http://www.dfa.gov.za/foreign/Multilateral/africa/oau.htm>, 26. 2. 2016).

Destradi, Sandra (2008). *Empire, Hegemony, and Leadership: Developing a Research Framework for the Study of Regional Powers* (Hamburg: German Institute of Global and Area Studies), No. 79, s. 1-31.

Doljaková, Aneta – Piknerová, Linda (2014). Emancipace nových mocností po konci studené války. In: Piknerová, Linda – Šanc, David a kol. *Nové mocnosti*

globálního Jihu. Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému (Praha: Dokořán), s. 15-36.

Donnan, Shawn – Fick, Magie (2016). Africa Economy. Nigeria asks for \$3.5bn emergency loans. *The Financial Times*. 31. 1. 2016 (<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/aeb1a978-c832-11e5-be0b-b7ece4e953a0.html#axzz40MK42uBd>, 8. 2. 2016).

Doyle, Alister (2007). 46 nations call for tougher U. N. environment role. *Reuters*. 3. 2. 2007 (http://www.reuters.com/article/idUSL03357553._CH_.2400, 15. 3. 2016).

Drulák, Petr (2003). *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).

ECOWAS (2015). *Basic information* (<http://www.ecowas.int/about-ecowas/basic-information/>, 28. 2. 2016).

Elias, Taslim Olawale (1965). The Charter of the Organization of African Unity. *The American Journal of International Law*, Vol. 59, No. 2, s. 243-267.

FAO (2016). *The G77 and China. Rome Chapter* (<http://www.fao.org/g77/g77-home/historical-background/en/>, 2. 3. 2016).

Flemes, Daniel – Nolte, Detlef (2010). Introduction. In: Flemes, Daniel. *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers* (Farnham: Ashgate Publishing Company), s. 1-14.

Flemes, Daniel – Vaz, Alcides Costa (2011). *Security Policies of India, Brazil and South Africa – Regional Security Contexts as Constraints for a Common Agenda* (Hamburg: German Institute of Global and Area Studies), No. 160, s. 1-25.

Flemes, Daniel (2007). *Conceptualising regional power in International Relations: Lessons from the South African case* (Hamburg: German Institute of Global and Area Studies), No. 53, s. 1-60.

Flemes, Daniel (2010). Brazil: Strategic Options in the Changing World Order. In: Flemes, Daniel. *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers* (Farham: Ashgate), s. 93-112.

Freedom House (2011). *South Africa* (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/south-africa?page=22&year=2011&country=8135>, 26. 1. 2016).

Gilpin, Robert (2001). *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order* (Princeton: Princeton University Press).

Glennon, Michael J. (2003): Why the Security Council Failed. *Foreign Affairs*, Vol. 82, No. 3, s. 16-35.

Global Security (2012). *Military Spending* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/rsa/budget.htm>, 4. 2. 2016).

Global Security (2015). *Nigerian Army* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/nigeria/army.htm>, 7. 2. 2016).

Government Communication and Information System (2015). *FACT SHEET: South Africa's competitiveness at a glance* (Republic of South Africa: Government Communications), s. 1-11.

Hamman, Suleiman – Omojuwa, Kayode (2013). The Role of Nigeria in Peacekeeping Operations from 1960 to 2013. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 4, No. 16, s. 27-32.

Hill, Jonathan (2012). *Nigeria Since Independence: Forever Fragile?* (London: Palgrave Macmillan).

Holsti, Kalevi J. (1964): The Concept of Power in the Study of International relations. *Background*, Vol. 7, No. 4, s. 179-194.

Horáková, Hana (2014). 20 let jihoafrické demokracie – bilance. *Ústav mezinárodních vztahů Praha*. 29. 4. 2014 (<http://www.iir.cz/article/20-let-jihoafricke-demokracie-bilance>, 13. 2. 2016).

- Hulec, Otakar (1997). *Dějiny Jižní Afriky* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Huntington, Samuel (2001). *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu* (Praha: Rybka Publishers).
- Hurrell, Andrew (2006). Hegemony, liberalism and global order: what space for would-be great powers? *International Affairs*, Vol. 82, No. 1, s. 1-19.
- Chambers, Bradnee (2009). The Reform of International Environment Governance: An Agenda for the Commonwealth. *Reform of International Institutions. Towards a Commonwealth Agenda* (London: Commonwealth Secretariat), s. 51-68.
- Idachaba, Enemaku (2011). Democracy and Nigeria's Foreign Relations (1999-2009). In: Amzat, Jimoh – Ogundiya, Ilufeye – Olutayo, Olanrewaju: *Assessment of Democratic Trends in Nigeria* (New Delhi: Gyan Publishing House), s. 384-399.
- Institute for Security Studies (2016). *Nigeria. History and Politics* (<https://www.issafrica.org/Af/profiles/Nigeria/Politics.html>, 22. 1. 2016).
- International Monetary Fund (2014). 2014 ARTICLE IV CONSULTATION-STAFF REPORT; INFORMATIONAL ANNEX; DEBT SUSTAINABILITY ANALYSIS; STAFF STATEMENT; PRESS RELEASE; AND STATEMENT BY THE EXECUTIVE DIRECTOR FOR SOUTH AFRICA. *International Monetary Fund Country Report*, No. 14/338, s. 1-58.
- Jega, Attahiru (2000). *Identity Transformation and Identity Politics under Structural Adjustment in Nigeria* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).
- Jelínek, Petr (2003). Africká unie – integrace reálná nebo deklarativní? *Mezinárodní vztahy*, Vol. 38, No. 1, s. 52-67.
- Jordaan, Eduard (2003). The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers. *Politikon: South African Journal of Political Studies*, Vol. 30, No. 1, s. 165-181.

- Klíma, Vladimír (2003). *Nigérie* (Praha: Libri).
- Kruliš, Kryštof (2010): Jihoafrická republika a hrozba kriminality. *Mezinárodní politika*, Vol. 34, No. 7, s. 18-20.
- Kumar, Rajesh (2015). Human Development Report 2013. *Nigeria data portal*. 24. 12. 2015 (<http://nigeria.opendataforafrica.org/vkovkhc/human-development-report-2014>, 1. 3. 2016).
- Le Roux, Len (2005). The post-apartheid South African military: Transforming with the nation. In: Rupiya, Martin. *Evolutions & Revolutions: A Contemporary History of Militaries in Southern Africa* (Pretoria: Institute for Security Studies), s. 235-268.
- Library of Congress (2011). *Regulation of Foreign Aid: South Africa* (<http://www.loc.gov/law/help/foreign-aid/southafrica.php>, 15. 2. 2016).
- Malan, Mark (1998). Regional Power Politics Under Cover of SADC – Running Amok with a Mythical Organ. *Institute for Security Studies*, No. 35, s. 1-10.
- Mares, David R. (1988). Middle Powers under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement. *International Studies Quarterly*, Vol. 32, No. 4, s. 453-471.
- Mearsheimer, John (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W. W. Norton).
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2015). *Jihoafrická republika. Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/jihoafricka_republika/, 26. 1. 2016).
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR (2016). *JAR – stručná ekonomická situace. Hospodářská charakteristika* (http://www.mzv.cz/pretoria/cz/obchod_a_ekonomika/jar_strucna_ekonomicka_situace/index.html, 26. 1. 2016).

Molele, Charles (2012). Why Nigeria hates SA: Gloves off to be champion of Africa. *The Mail & Guardian*. 8. 6. 2012 (<http://mg.co.za/article/2012-06-07-gloves-off-to-be-champion-of-africa>, 24. 3. 2016).

Müller, David (2001). Africká jednota – budoucnost nebo utopie? *Global Politics. Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy*. 23. 10. 2001 (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/africka-jednota>, 17. 3. 2016).

Naidu, Sanusha (2015). Understanding South Africa's global governancy identity. In: Landsberg, Chris; Masters, Lesley; Wyk, Jo-Ansie; Zondi, Siphamandla. *South African Foreign Policy Review* (Pretoria: Africa Institute of South Africa), s. 59-71.

National Bureau of Statistics (2016). *The Nigerian Economy: Past, Present and Future* (Abuja: National Bureau of Statistics), s. 1-41.

National Competitiveness Council of Nigeria (2015). *World Economic Forum: Global Competitiveness Index*. 1. 1. 2015 (<http://nccnigeria.org/report/world-economic-forum-global-competitiveness-index/>, 19. 2. 2016).

Ngoma, Naison (2005). *Prospects for a Security Community in Southern Africa: An Analysis of Regional Security in the Southern African Development Community* (Pretoria: UNESCO (Harare Cluster) & Institute for Security Studies).

Nigeria Daily News (2013). *Africa: UNSC Reform and the Dilemmas of African Integration*. 15. 4. 2013 (<http://www.nigeriadailynews.news/africa/68663-africa-uns-c-reform-and-the-dilemmas-of-african-integration.html>, 25. 3. 2016).

Nolte, Detlef (2010). How To Compare Regional Powers: Analytical Concepts And Research Topics. *Review of International Studies*, s. 881-901.

NTI (2015). *South Africa. Overview* (<http://www.nti.org/country-profiles/south-africa/>, 8. 2. 2016).

Nye, Joseph Samuel (2004): *Soft Power. The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs).

OECD (2015). *South Africa. Selected indicators for South Africa* (<https://data.oecd.org/south-africa.htm>, 6. 2. 2016).

OECD iLibrary (2013). *OECD Factbook 2013: Economic, Environmental and Social Statistics* (<http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2013-en/03/02/02/index.html?itemId=/content/chapter/factbook-2013-26-en>, 13. 2. 2016).

OPEC (2014). *Annual Report 2014* (http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/Annual_Report_2014.pdf, 4. 2. 2016), s. 1–67.

Permanent Mission of Nigeria to the United Nations (2015). *First Committee* (<http://nigeriaunmission.org/first-committee/>, 9. 2. 2016).

Piknerová, Linda (2013). Jihoafrická republika jako nastupující střední mocnost. *Politologická revue*, Vol. 19, No. 2, s. 48-75.

Ponížilová, Martina (2011). Same goal, different ways: Hegemonic efforts of regional powers Brazil, India and Iran. *Contemporary European Studies*, 1/2011, s. 65-85.

Prys, Miriam (2008). *Developing a Contextually Relevant Concept of Regional Hegemony: The Case of South Africa, Zimbabwe and „Quiet Diplomacy“* (Hamburg: German Institute of Global and Area Studies), No. 77, s. 1-32.

Prys, Miriam (2010). ANALYTICAL ESSAYS: EVALUATION, SYNTHESIS, REFLECTION. Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood. *International Studies Review*, Vol. 12, No. 4, s. 479-504.

Rizzi, Kamilla Raquel – Schütz, Nathaly Xavier (2014). FOREIGN POLICY OF NEW SOUTH AFRICA: REINSERTION AND REGIONAL AFFIRMATION.

Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations, Vol. 3, No. 5, s. 181-200.

Rosůlek, Přemysl (2007). Politický systém Nigérie. In: Ženíšek, Marek, Šanc, David a kol., *Commonwealth: Politické systémy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 216–247.

Řehák, Vilém (2010). Jihoafrická republika jako regionální a kontinentální velmoc. *Mezinárodní politika*, Vol. 34, No. 7. s. 10-12.

SADC (2012). *About SADC* (<http://www.sadc.int/about-sadc/>, 27. 2. 2016).

Shu'ara, Jamila (2010). *HIGHER EDUCATION STATISTICS-NIGERIA EXPERIENCE IN DATA COLLECTION* (Abuja: Federal Ministry of Education), s. 1-37.

Schirmer, Kelsey Ann (2011). *The Republic of South Africa: the Southern African Regional Hegemon* (Sydney: University of Sydney).

South African Reserve Bank (2001). *Speeches Detail*. 29. 11. 2001 (<https://www.resbank.co.za/Publications/Speeches/Detail-Item-View/Pages/default.aspx?sarbweb=3b6aa07d-92ab-441f-b7bf-bb7dfb1bedb4&sarblast=a01d874c-c3f6-4b93-a9dc-c984cf8652cf&sarbitem=200>, 28. 2. 2016).

Statistics South Africa (2014). *Mid-year population estimates 2014* (<http://beta2.statssa.gov.za/publications/P0302/P03022014.pdf>, 25. 1. 2016), s. 1-18.

Sunde, Kristin Hulaas (2015). *Amnesty International ČR*. 2. 4. 2015 (<http://www.amnesty.cz/news/277/10-cest-kterymi-muze-novy-prezident-nigerie-zlepsit-lidska-prava?d=2015-01>, 2. 3. 2016).

Šanc, David (2014). Tradiční a nastupující mocnosti po skončení studené války. In: Piknerová, Linda – Šanc, David a kol. *Nové mocnosti globálního Jihu. Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* (Praha: Dokořán), s. 37-50.

Tammen, Ronald a kol. (2000): *Power Transitions* (Washington: C. Q. Press).

Tellis, Ashley – Bially, Janice – Layne, Christopher – McPherson, Melissa – Sollinger, Jerry (2000): *Measuring National Power in the Postindustrial Age: Analyst's Handbook* (Santa Monica: RAND Corporation).

Tétényi, András (2014). South Africa vs. Nigeria: Competing Countries for Leadership Position in Sub-Saharan Africa. *Department of World Economy, Corvinus University of Budapest* (<http://web.isanet.org/Web/Conferences/FLACSO-ISA%20BuenosAires%202014/Archive/6086c7d5-abaf-460c-bd29-95c912752033.pdf>, 22. 3. 2016), s. 1-20.

The African Economist (2013). *Will Nigeria Overtake South Africa as Africa's Powerhouse?* 6. 2. 2013 (<http://theafricaneconomist.com/will-nigeria-overtake-south-africa-as-africas-powerhouse/#.VvopxJyLTIU>, 25. 3. 2016).

The Economist (2006). *Africa's hegemon. Thabo Mbeki's many foreign-policy successes, and his one big failure.* 6. 4. 2006 (<http://www.economist.com/node/5678357>, 1. 2. 2016).

The Economist (2013). *Currency unions in Africa. Ever closer. A continent mulls merging currencies.* 7. 12. 2013 (<http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21591246-continent-mulls-merging-currencies-ever-closer>, 15. 3. 2016).

The Economist (2014). *Defence Spending. Arms and the African.* 22. 11. 2014 (<http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21633901-continent-armies-are-going-spending-spree-arms-and-african>, 3. 2. 2016).

The Group of 77 (2016). *About the Group of 77* (<http://www.g77.org/doc/>, 29. 2. 2016).

The Guardian (2015). *Nigeria's fight against Boko Haram to be bolstered by 7,500 African Union troops.* 31. 1. 2015

(<http://www.theguardian.com/world/2015/jan/31/nigeria-boko-haram-african-union-troops>, 2. 3. 2016).

The Nation (2016). *AU nominates Nigeria, four others as disease control centres* (<http://thenationonlineng.net/au-nominates-nigeria-four-others-disease-control-centres/>, 10. 3. 2016).

The World Bank (2015a). *Nigeria. Overview.* 30. 9. 2015 (<http://www.worldbank.org/en/country/nigeria/overview>, 22. 1. 2016).

The World Bank (2015b). *South Africa. Overview.* 6. 10. 2015 (<http://www.worldbank.org/en/country/southafrica/overview>, 3. 2. 2016).

The World Bank (2016a). *Data: Armed forces personnel, total* (<http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1>, 6. 2. 2016).

The World Bank (2016b). *GDP at market prices (current US\$)* (<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, 1. 2. 2016).

The World Bank Press Release (2008). *New Data Show 1.4 Billion Live On Less Than US\$1.25 A Day, But Progress Against Poverty Remains Strong.* 26. 8. 2008

(<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:21881954~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>, 13. 2. 2016).

Trading Economics (2016a). *Nigeria GDP* (<http://www.tradingeconomics.com/nigeria/gdp>, 5. 2. 2016).

Trading Economics (2016b). *South Africa GDP* (<http://www.tradingeconomics.com/south-africa/gdp>, 30. 1. 2016).

U. S. Commercial Service (2015). *Doing Business in Nigeria.* 30. 10. 2015 (<http://www.export.gov/nigeria/doingbusinessinnigeria/index.asp>, 24. 1. 2016).

UNDP (2012a). *About Nigeria* (<http://www.ng.undp.org/content/nigeria/en/home/countryinfo/#Challenges>, 25. 1. 2016).

UNDP (2012b). *About South Africa* (http://www.za.undp.org/content/south_africa/en/home/countryinfo.html, 28. 1. 2016).

UNDP (2013). *Income Ginni coefficient* (<http://hdr.undp.org/en/content/income-gini-coefficient>, 18. 2. 2016).

UNDP (2015). *Human Development Report 2015: Statistical annex* (http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf, 28. 2. 2016), s. 201-273.

United Nations (2004). *Integrating the priorities of the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) into the national development process: experiences from selected African countries* (New York: Office of the Special Adviser on Africa), s. 1-40.

United Nations (2016). *Security Council. Search Membership by Country: Nigeria — non-permanent member of the Security Council during the following years* (http://www.un.org/en/sc/inc/searchres_sc_members_english.asp?sc_members=14, 20. 3. 2016).

United States Census Bureau (2016). *International Programs: Country Ranks* (<http://www.census.gov/population/international/data/countryrank/rank.php>, 7. 3. 2016).

Werkman, Kateřina (2011). Nigerijské volby ve stínu „arabského jara“. *Ústav mezinárodních vztahů Praha*. 27. 10. 2011 (<http://www.iir.cz/article/nigerijske-volby-ve-stinu-arabskeho-jara>, 18. 3. 2016).

Záhořík, Jan (2009). Mezinárodní souvislosti těžby ropy v Africe. *Central European Political Studies Review*, Vol. XI, No. 4.

Záhořík, Jan (2010). *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Zimák, Alexandr (2003). *Jihoafriická republika* (Praha: Nakladatelství Libri).

Zimmermann, William (1972). Hierarchical Regional Systems and the Politics of System Boundaries. *International Organization*, Vol. 26, No. 1, s. 18-36.

Zondi, Siphamandla (2014). Anticipating the South African Tenure in the Chair of the G77: The Context and Contours. *Institut for Global Dialogue*, s. 1-5.

Ženíšek, Marek (2007). Politický systém Jižní Afriky. In: Ženíšek, Marek – Šanc, David a kol., *Commonwealth: Politické systémy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 98-123.

8. Resumé

After the end of East – West conflict, the world's arrangement started to transform and change which led to establishment of new regional powers. This thesis describes and compares the Republic of South Africa (RSA) and Nigeria from the perspective of regional hegemony. The aim of my project is to find out which of these two countries is more likely to become a hegemon in the region of Sub-Saharan Africa. The theoretical part focuses on concept of power and characteristics of the theory on regional hegemony and further identifies respective comparative criteria, in particular those related to economic, social, political and geographical aspects. From realistic perspective which is being applied throughout the thesis, the crucial criteria for regional hegemon is gaining the influence in the region through material sources such as large army, strong economy, area and number of inhabitants. These comparative criteria are later evaluated and applied in the practical part of the thesis.

The practical part is then focused on introduction of RSA and Nigeria and brings in attention the historical-political development, concurrent economic, political and military status or the foreign affairs of the particular countries. In addition to the above, relationship of RSA and Nigeria with other regional and world powers and their level of involvement in regional and international organizations is evaluated. The RSA and Nigeria began to gain their powers on both regional and global level since the end of the Cold war. The thesis further investigates also the influence of both countries on the integration processes, with respect to regional organizations. On the international level, it is possible to notice a higher degree of involvement from the RSA which became (together with other regional powers) a member of several important international forums pursuing international cooperation. In this context, it is necessary to point out the involvement of the Republic of South Africa in so called South-South Cooperation performed through IBSA, participation of RSA in successful economic initiative BRICS or the membership of RSA in the group of twenty most-developed economics of the entire world – G20. Thanks to its membership

in these organizations RSA (as a sole African country) may exercise its regional interests and influence also topics which have a global impact.

The conclusion of the thesis emphasizes that more prerequisites to become a hegemon within the Sub-Saharan Africa region holds the Republic of South Africa. Although there are several difficulties which RSA is facing, such as high degree of criminality, extraordinary level of HIV/AIDS infection and inequality of income between poor and rich classes, the country fulfills the requirements and characteristics of the regional hegemon and should be seen as a dominant within the Sub-Saharan Africa region. The economy of RSA is developed and stable. On the other hand, the Nigerian political system and economy suffers from high level of corruption which is spread throughout all segments of the state authorities.